

OPVOEDEN IN BRUSSEL

Een project van de Vakgroep Sociale Agogiek, UGent,
in samenwerking met VBJK en VCOK,
in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie
en het bevoegde Collegelid, Brigitte Grouwels

Michel Vandenbroeck
Tom Boonaert
Sandra Van der Mespel
Katelijne De Brabandere

VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE

COLOFON

OPVOEDEN IN BRUSSEL is een project van de Vakgroep Sociale Agogiek, UGent, in samenwerking met VBJK en VCOK, in opdracht van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en het bevoegde Collegelid, Brigitte Grouwels.

Projectleiding: Michel Vandenbroeck, Vakgroep Sociale Agogiek, UGent

Advies en begeleiding van de ad-hocwerkgroep: Sandra Van der Mespel, VBJK

Prospectie en voorbereiding van nieuwe initiatieven: Katelijne De Brabandere, VCOK

Onderzoek: Tom Boonaert en Michel Vandenbroeck, Vakgroep Sociale Agogiek, UGent.

Leden van de ad-hocwerkgroep Opvoedingsondersteuning, tevens stuurgroep van dit project:

Katleen Alen, Kind en Gezin, Provinciale afdeling Vlaams Brabant en Brussel

Sigrid Arents, INLOOP-team Huis der Gezinnen

Jan Bogaerts, Integrale Jeugdhulp regio Brussel

Nicky Budts, Nasci

Marleen Cels, Consultatiebureau voor het Jonge Kind

Inge Decamps, Kinderdagverblijf Sint Karel

Lily De Ceuster, Consultatiebureau voor het Jonge Kind

Luk De Smet, Gezinsbond

Lieve De Wulf, INLOOP-team zITa

Daphné Costes, Vlaamse Gemeenschapscommissie

Frieda Fiers, kinderdagverblijven VUB

Sonja Fort, Preventieteam BJ regio Vlaams Brabant en Brussel

Antoinette Huysmans, Vlaamse Gemeenschapscommissie

Gudrun Iserentant, Spelothek Walala

Anne Lambrechts, Kinderdagverblijf Elmer, Voorzitter Adviesraad Voorschoolse Aangelegenheden

Sofie Mertens, Kinderdagverblijf Stad Brussel

Veerle Mertens, Kinderdagverblijf Mabo

Anne Moisson, Kinderdagverblijven RAGO

Karin Roels, Centrum voor het Jonge Kind

Nathalie Schepens, Opvoedingswinkel

Rita Soors, KOEB

Britt Stuckens, De Ketjes

Jean-Pierre Tavernier, CLB Pieter Breughel

Stijn Tondeur, CAW Mozaïek

Eva Vandenberghe, IBO De Buiteling

Benedikte Van den Bruel, hoofdbestuur Kind en Gezin

Lief Vandevooort, Schoolopbouwwerk

David Vanvooren / Olivia Vanmechelen, BWR

Elisabeth Van Wassenhoven, Kinderdagverblijf 't Prutske

Ellen Van Wellen, PPJ

David Vits, kabinet Minister Grouwels

© 2007 UGent – VBJK – VCOK – VGC. Uit dit rapport mag onbeperkt geciteerd worden, mits de juiste bronvermelding:

Vandenbroeck, M.; Boonaert, T.; Van der Mespel, S. & De Brabandere, K. (2007) *Opvoeden in Brussel*. Gent-Brussel: UGent – VBJK – VCOK – VGC.

INHOUDSTAFEL

DANKWOORD

SITUERING VAN HET PROJECT

Actie 1: De ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning.....	7
Actie 2: Prospectie naar en begeleiding van nieuwe initiatieven	8
Actie 3: Onderzoek	8

Deel 1: VISIE EN THEORETISCHE ONDERBOUW

Een sociaal-ecologische kijk op opvoeden	9
Opvoeden als gedeelde verantwoordelijkheid.....	10
Social support.....	12
Naar een definitie van opvoedingsondersteuning?.....	14
Maatschappelijke context	15
De Brusselse context	17

Deel 2 : OPVOEDINGSONDERSTEUNING IN BRUSSEL

HET NEDERLANDSTALIGE AANBOD

Opvoedingsondersteuning en opvoedingshulp	21
Opvoedingsondersteuning ... voor wie ?.....	22
Ondersteuning van professionele opvoeders.....	23
Opvoedingsondersteuning ... van -9 tot 18?.....	24
Algemeen of doelgroepgericht werken?.....	26
Visie: kwaliteit en doelstellingen	26
Functies van opvoedingsondersteuning.....	28
Samenwerking.....	30
Verhouding tot Franstalige initiatieven.....	31
Overlap, leemten en verbeterpunten.....	32
Besluit	33

KINDEROPVANG EN OPVOEDINGSONDERSTEUNING

Situering	36
Instrumentele steun	36
Verbreding van het opvoedingsmilieu	37
Informatie en advies.....	37
Sociale contacten en emotionele steun	38
Detectie	39
Signaleren aan beleidsinstanties	39
Besluit	39

Deel 3 : HET ONDERZOEK

ONDERZOEKSOPZET

De constructie van de vragenlijst.....	42
Samenstelling van de steekproef.....	43
Constructie van de variabelen.....	48

RESULTATEN

1. De tijd die men doorbrengt met het kind.....	51
2. Hoe brengt men de tijd door met het kind?.....	53
3. Tevredenheid over de tijd die men doorbrengt met het kind.....	54
4. Tevredenheid over oplossingen.....	55
5. Opvoedingsonzekerheid.....	56
6. Ouderlijke spanning.....	57
7. Persoonlijke en ouderlijke contacten.....	58
8. Behoeftte aan ontmoeting van de kinderen.....	60
9. Behoeftte aan ontmoeting met ouders.....	61
10. Gebruik van voorzieningen.....	62
11. Houding tegenover een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders.....	63
12. Besluiten.....	65

Deel 4 : DE ONTMOETINGSPLAATSEN VOOR KINDEREN EN OUDERS

VERLOOP VAN DE PROSPECTIE

Selectie van de inrichters.....	70
Studie van ervaringen in binnen- en buitenland.....	71
Vorbereiding van de concrete werking.....	71

CONCEPT VAN DE ONTMOETINGSPLAATS VOOR KINDEREN EN OUDERS

Algemene omschrijving.....	72
Doelpubliek.....	73
De pedagogiek van de ontmoeting.....	75
Preventie en kleuterparticipatie.....	80
De relatie tot andere initiatieven.....	81
Kunnen ontmoetingsplaatsen de wereld redden?.....	81

DRAAIBOEK VOOR DE BRUSSELSE PRAKTIJK

Samenwerking.....	83
Locatie.....	83
Organisatiestructuur.....	83
Personeel.....	84
Vorming en begeleiding van het personeel.....	86
Praktische organisatie.....	87

Deel 5 : BESLUITEN EN AANBEVELINGEN

Een kort project in drie delen.....	90
Opvoeden als gedeelde verantwoordelijkheid.....	90
Sociale steun.....	91
Opvoedingsondersteuning in Bussel.....	92
Kansen voor sociale steun.....	93
Adviezen aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning.....	93
Adviezen aan het beleid.....	94

BIBLIOGRAFIE

Bijlage 1 : DECREET OPVOEDINGSONDERSTEUNING.....	100
Bijlage 2 : HOE KWALITEIT DEFINIËREN?.....	109
Bijlage 3 : OPVOEDEN IN BRUSSEL vzw: STATUTEN.....	114

TABELLEN EN FIGUREN

Tabel 1: Leeftijdsstructuur volgens origine (Willaert, et .al., 2005).....	17
Tabel 2: Teverwerkstellingsgraad in BHG en België (Welzijnsbarometer, 2006).....	18
Tabel 3: De doelgroep van de deelnemende voorzieningen	25
Tabel 4: Overzicht voorziening: algemeen aanbod versus doelgroepgericht.....	26
Tabel 5: Overzicht van de verschillende functies van opvoedingsondersteuning.....	28
Tabel 6: De respons per voorziening	44
Tabel 7: Samenstelling van de steekproef.....	45
Tabel 8: Verdeling van SES-klassen.....	49
Tabel 9: Centrumwaarden van aantal uren per dag alleen met het kind.....	51
Tabel 10: Hulp bij de opvoeding	52
Tabel 11: Hulp bij langdurige afwezigheid van het kind.....	53
Tabel 12: Factoranalyse van gezamenlijke activiteiten.....	54
Tabel 13: Verdeling tevredenheidsklassen.....	54
Tabel 14: Verdeling tevredenheid over de gekozen oplossingen	55
Tabel 15: Verdeling ouderlijke spanning	57
Tabel 16: Verdeling van de grootte van de persoonlijke contacten	58
Tabel 17: Verdeling van ouderlijke contacten	59
Tabel 18: Behoefte aan ontmoeting tussen kinderen	60
Tabel 19: Behoefte aan ontmoeting tussen ouders.....	61
Tabel 20: Gebruik van opvoedingsondersteunende voorzieningen	62
Tabel 21: Redenen voor gebruik per voorziening.....	62
Tabel 22: Verdeling over de houding tegenover een ontmoetingsplaats	63
Tabel 23: Openingstijden en houding tov ontmoetingsplaats.....	65
Figuur 1: Geografische spreiding van Socio-economisch patroon (Observatorium, 2004).....	19
Figuur 2: Inkomensverdeling tussen één - en tweeloudergezinnen na weglaten van outlier.....	48
Figuur 3: De normaalverdeling van SES.....	49
Figuur 4: Aantal uren per dag alleen met het kind bij werkenden en niet-werkenden	51

DANKWOORD

Het unieke aan dit project was de voortdurende wisselwerking tussen beleid, onderzoek en praktijk. Dat was mogelijk dank zij de inzet van heel wat mensen. Eerst en vooral danken we het bevoegde collegelid, Brigitte Grouwels en de Vlaamse Gemeenschapsc commissie voor het vertrouwen dat ze in ons stelden.

We danken ook de leden van de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning die onze werkzaamheden kritisch volgden en ons hielpen met hun grote ervaring en kennis van de praktijk: Katleen Alen, Sigrid Arents, Jan Bogaerts, Nicky Budts, Marleen Cels, Inge Decamps, Lily De Ceuster, Luk De Smet, Lieve De Wulf, Daphné Costes, Frieda Fiers, Steven Strynckx, Sonja Fort, Antoinette Huysmans, Gudrun Iserentant, Anne Lambrechts, Sofie Mertens, Veerle Mertens, Anne Moisson, Karin Roels, Nathalie Schepens, Rita Soors, Britt Stuckens, Jean-Pierre Tavernier, Stijn Tondeur, Eva Vandenberghe, Benedikte Van den Bruel, Lief Vandevoort, David Vanvooren / Olivia Vanmechelen, Elisabeth Van Wassenhoven, Ellen Van Wellen en David Vits.

Verder danken we vzw De Weeg, Nasci vzw, Unescoschool, kleuter- en basisschool De Kleurdoos, Inloopteam Huis der Gezinnen, Inloopteam zITa; IBO De Buiteling, Opvoedingswinkel Brussel, Kind en Preventie, Kind en Gezin, de kinderdagverblijven 't Zandkasteeltje, Elmer, 't Prutske, 't Helmetje, Arion, De Ketjes, Mini-Mabo, en de RAGO, de consultatiebureaus Huis der Gezinnen, Dansaert, Laken en Etterbeek voor hun medewerking aan het onderzoek. Dankzij hen konden we erg verschillende groepen ouders betrekken bij dit onderzoek.

We danken ook prof. Maria Bouverne-De Bie (Universiteit Gent) om het onderzoek aandachtig en kritisch te volgen en voor haar commentaren hierbij en prof. Tullia Musatti (CNR, Rome) voor het ter beschikking stellen van haar methodologie.

Tullia Musatti, Susanna Mantovani en hun collega's in Milaan, Rome en Bologna danken we voor het warme onthaal dat ze ons boden bij ons studiebezoek. Ook de Speelbrug in Antwerpen, Lieu de rencontre in Anderlecht, La Tanière des petits Ours in Schaarbeek, la Petite Maison in Lille en Kassoumaï in Roubaix bedanken we voor de inspirerende bezoeken.

We willen ook Benedikte Van den Bruel en Katrien Verhegge danken omdat zij bereid waren om met ons te overleggen wanneer we met inhoudelijke of beleidsmatige vragen zaten.

Last but not least gaat nogmaals een speciale dank naar Sigrid Arents, Sonja Cassiman, Ann De Moor, Lieve Dewulf, Gudrun Iserentant, Anne Lambrechts, Veerle Mertens, Britt Stuckens, Trees Traversier, Ina Vanrijkel en Veerle Van Roosendaal voor hun enthousiasme en hun betrokkenheid, hun niet aflatende kritische reflectie en hun eindeloos geduld om een vaag idee te helpen omzetten in een concreet draaiboek voor een ontmoetingsplaats.

Michel Vandenbroeck en Tom Boonaert, Vakgroep Sociale Agogiek, UGent
Sandra Van der Mespel, VBJK – Expertisecentrum voor Opvoeding en Kinderopvang
Katelijne De Brabandere, VCOK – Vormingscentrum voor Opvoeding en Kinderopvang

SITUERING VAN HET PROJECT

Opvoeden in Brussel is een project van onderzoek en begeleiding over opvoedingsondersteuning in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het project is er gekomen op vraag van het bevoegde collegelid Brigitte Grouwels en de Vlaamse Gemeenschapscommissie. Het vertrekt van vragen zowel van het beleid als van het werkveld. Door het Vlaamse beleid wordt steeds meer belang gehecht aan opvoedingsondersteuning, getuige het recente decreet terzake. Het Brusselse beleid wil hierin een voortrekkersrol spelen.

Heel wat actoren op het terrein doen vandaag al belangrijk werk op het vlak van opvoedingsondersteuning en hebben in het verleden – terecht – vragen gesteld naar overleg, betere afstemming en visieontwikkeling. Dat vereist ook een reflectie over de werkvormen en over de visie op opvoedingsondersteuning in de grootstedelijke context. Wellicht zijn er in Brussel ook nog alternatieve initiatieven noodzakelijk om te antwoorden op vragen die ouders hebben bij de opvoeding. Het project wilde op korte termijn tegemoet komen aan deze zorg door drie acties:

- Het begeleiden van een ad-hocwerkgroep Opvoedingsondersteuning.
- Het stimuleren van de oprichting van alternatieve initiatieven en het begeleiden van hun voorbereiding.
- Het voeren van een wetenschappelijk onderzoek naar nieuwe noden op het gebied van opvoedingsondersteuning, met de nadruk op het verkennen van hoe de socialisering van ouders en kinderen vandaag in de grootstad verloopt.

Actie I: De ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning

Vanuit de Vlaamse Gemeenschapscommissie en het bevoegde collegelid werd een ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning opgericht, waarin de verschillende werkpraktijken (actoren op het vlak van de opvoedingsondersteuning in Brussel) vertegenwoordigd waren. De begeleiding van deze ad-hocwerkgroep werd vanuit dit project opgenomen. De ad-hocwerkgroep kwam in 2007 10 maal samen. De ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning had de volgende functies: stuurgroep van het onderzoek en de prospectie van ontmoetingsplaatsen, visieontwikkeling en netwerkvorming en beleidsadvisering.

De ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning ging van start met een voorstellingsronde waarin de verschillende deelnemers hun aanbod aan elkaar voorstelden. Daarnaast werd er een bevraging uitgevoerd van de deelnemers over hun aanbod. Het voorgaande resulteerde in een discussienota waarin het aanbod van de deelnemers werd geanalyseerd en enkele stellingen en vragen werden geformuleerd betreffende het aanbod opvoedingsondersteuning in Brussel. In de loop van het projectjaar werden verschillende discussiepunten op de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning besproken. Er werd bijzondere aandacht besteed aan de opvoedingswinkel. In juni 2007 lanceerde toenmalig minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vervotte, een oproep voor het indienen van een dossier voor het oprichten van een opvoedingswinkel. De oproep en het dossier

werd besproken en de ad-hocwerkgroep bracht een advies uit over de inhoud van het dossier (cf. verslag ad-hocwerkgroep 5 september 2007).

Daarnaast werd er op regelmatige momenten verslag uitgebracht over de oprichting van de ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders. Indien nodig, werden beslissingen voorgelegd aan de ad-hocwerkgroep. De opzet, het tussentijds rapport en het eindrapport van het onderzoek werden ook besproken op de ad-hocwerkgroep.

De ad-hocwerkgroep werd begeleid en voorgezeten door Sandra Van der Mespel van het VBJK – Expertisecentrum voor Opvoeding en Kinderopvang.

Actie 2: Prospectie naar en begeleiding van nieuwe initiatieven

In het project werd de oprichting van enkele nieuwe initiatieven voorbereid. Uit onderzoeken naar de opvoedingsvragen van ouders (Vandemeulebroecke & Nys, 2002) blijkt steevast dat a) een grote meerderheid van ouders (80 à 90%) opvoedingsvragen hebben; b) een grote meerderheid hiervoor steun zoekt (50 à 70%) en vaak ook vindt; en c) er toch een onvervulde behoefte aan (vooral emotionele) steun bestaat. Meestal worden de ‘massale’ aanwezigheid van opvoedingsvragen geduid als het gevolg van de detraditionalisering, de individualisering en de evolutie van bevels- naar onderhandelingshuishouding. In de specifieke context van een grootstad als Brussel namen we aan dat dit extra belangrijk is doordat mensen minder kunnen terugvallen op traditionele familiale netwerken (en wordt dit in het onderzoek – zie verder – ook nagegaan). In dit project wilden we daarom de oprichting voorbereiden van dergelijke ontmoetingsplaatsen voor ouders en kinderen, onder begeleiding, geïnspireerd op zowel Belgische, Italiaanse als Franse voorbeelden (maison verte, spazio insieme en lieux de rencontre), die niet stigmatiserend of categoriaal werken en ouders toelaten om in een vrijblijvende sfeer andere ouders te ontmoeten en zo een confrontatie en uitwisseling van opvoedingsmodellen toelaten zonder een functie van opvoedingsadvies op te nemen (Vandenbroeck & Roose, 2006).

Deze actie werd geleid door Katelijne De Brabandere van de vormingsorganisatie VCOK (Vormings-centrum voor Opvoeding en Kinderopvang).

Actie 3: Onderzoek

De derde actie in dit project is een onderzoek naar de behoefte aan opvoedingsondersteuning in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Initiatieven van opvoedingsondersteuning worden veelal gelegitimeerd vanuit veronderstellingen over gezinnen (bijvoorbeeld over hun sociaal isolement) die niet gebaseerd zijn op empirisch onderzoek (zie bijvoorbeeld Vandemeulebroecke & Nys, 2002). Het gevaar daarbij is dat het sociale werkveld niet meer kan functioneren als overgangsgebied tussen gezin en samenleving omdat de maatschappelijke functie en de betekenis ervan eenzijdig wordt ingevuld.

Het was daarom wenselijk dat parallel aan de twee andere acties ook empirisch onderzoek gebeurde naar de reële opvoedingscondities van de Brusselse gezinnen met de nadruk op de socialisering van ouders en kinderen, of met andere woorden op opvoedingsondersteuning als “social support” in de grootstad.

Het onderzoek werd geleid door Michel Vandenbroeck en uitgevoerd door Tom Boonaert van de Vakgroep Sociale Agogiek, UGent.

DEEL I

VISIE EN THEORETISCHE ONDERBOUW

Een sociaal-ecologische kijk op opvoeden

Alle auteurs zijn het er over eens dat de opvoeding een “transactioneel proces” is: een proces waarbij verschillende factoren voortdurend in wisselwerking zijn met elkaar. Het gaat om factoren eigen aan het kind (temperament, aanleg, gender, ...); factoren eigen aan de opvoeder (competenties, eigen opvoeding, origine, parental ethnotheories, ...) en contextfactoren (waaronder sociale netwerken, welstand, woonsituatie, maar ook ruimere contextfactoren zoals het gevoerde gezinsbeleid, de beschikbaarheid van voorzieningen, e.d.)

Historisch is opvoedingsondersteuning vaak gedefinieerd los van het feitelijke handelen van ouders en vooral ook los van hun context (zie bijvoorbeeld Vandenbroeck, 2004). Recent is er een duidelijke evolutie merkbaar om het transactionele aspect van de opvoeding sterker te benadrukken en dus om rekening te houden met de context waarin de gezinsopvoeding zich afspeelt. Die evolutie uit zich bijvoorbeeld in een groeiend pleidooi om ouders te betrekken bij de bepaling van wat opvoedingsondersteuning kan zijn (Hermanns, 1992, 2006; Van den Bruel & Verhegge, 2005; Vandemeulebroecke & De Munter, 2004; Vandemeulebroecke & Nys, 2002).

Eén van de onderzoekers die een belangrijke bijdrage leverde aan deze zienswijze is Jo Hermanns (1992, 2006). Hij erkent dat historisch de opvoedingsondersteuning al te vaak uitgegaan is van een denken over ouders in termen van hun ‘tekorten’ en dat dit geleid heeft tot een residuele functie van de voorzieningen voor opvoedingsondersteuning (die dus enkel tussenkomen ‘als het gezin er een potje van maakt’). Hij onderkent de rol van de ontwikkelingspsychologie in het creëren van het beeld van het “maakbare kind” dat de ouders met een grote verantwoordelijkheid opzadelt. Hij vraagt zich onder meer af of de ontwikkelingspsychologie niet te veel opgedrongen wordt aan ouders.

Daarom gaan vele auteurs uit van ecologische modellen, die de gezinsopvoeding steeds relateren aan de omgeving waarin die plaatsvindt (Attree, 2005; Pinderhughes, Nix, Foster & Jones., 2001; Franco & Levitt, 1998; Jack, 1997; Kirk, 2003; Warren-Adamson, 2006). Deze visie is ingebed in de *family support movement* (Powell & Batsch, 1997). Ten eerste gaat men ervan uit dat kinderen en hun gezinnen een onderling afhankelijk systeem zijn. Dit systeem is op zijn beurt afhankelijk van de context waarin het gezin leeft. Weissbourd (p.10 in Zigler & Black, 1989) meent dat: “*concern for the child’s well-being means focusing not just on the child and his development, but also on the child in the context of his family, the community in which he lives, and the social institutions and government policies which affect family live.*”

Toch heeft deze ecologische kijk ook haar beperkingen. Ze brengt dan wel concrete contexten mee in rekening, wanneer een “probleem” in verband met de opvoeding wordt geanalyseerd, maar ze houdt weinig rekening met de manier waarop het probleem tot stand komt, omdat de historische en maatschappelijke analyse (het macro-niveau, zo men wil) weinig aan bod komt. Daarom nemen we dit ecologische model wel als uitgangspunt, maar vullen we het aan met een sociaal-constructivistische invalshoek die de probleemdefiniëring zélf ook als onderzoeksobject heeft. Dat houdt in dat we ervan uitgaan dat *het gezin en de ouderlijke verantwoordelijkheid* ook sociale constructies zijn die in een welbepaalde historische, economische, politieke en sociale context vorm krijgen en dus ook in vraag kunnen gesteld worden.

Samenvattend betekent dit dat we uitgaan van de opvoeding als *gedeelde verantwoordelijkheid*. Hermanns (1992, 2006) stelt dat ouders in de eerste plaats nood hebben aan informele netwerken (vrienden, burens, ...) waar ze met vragen of zorgen terecht kunnen. Daarnaast kunnen er vragen overblijven voor meer deskundige of professionele hulp, maar die mag niet uitgaan van een beeld van de hulpeloze of hulpbehoevende ouder. In de context van de grootstad is dit een essentieel aandachtspunt. Zijn visie op opvoedingsondersteuning kan begrepen worden als een pleidooi voor ‘social support’. Op deze ‘social support’ komen we in een volgende paragraaf terug.

Opvoeden als gedeelde verantwoordelijkheid

Uit het voorgaande (opvoeden als transactioneel proces en als sociale constructie) volgt dat we in dit onderzoek aandacht besteden aan de vraag welke maatschappelijke verantwoordelijkheden aan de orde zijn en hoe het beleid en de actoren op het terrein (de werkpraktijken) bijdragen aan de context waarin ouders hun verantwoordelijkheden opnemen en aan de definiëring van opvoeding(sondersteuning). We situeren de opvoedingsondersteuning in de sociale grondrechten en meer bepaald het recht op menselijke waardigheid of het recht op menswaardig bestaan, dat opgenomen is in de Belgische grondwet (artikel 23 GW). We beschouwen dus in eerste instantie opvoedingsondersteuning als een onderdeel van het recht op maatschappelijke dienstverlening. Die inbedding houdt geen devalorisering in van allerlei bestaande vormen van informele opvoedingsondersteuning of hulp (mantelzorg, vrijwilligers-werk, vrienden- en burendiensten e.d.), maar benadrukt wel de publieke verantwoordelijkheid.

Er zijn overigens verschillende interpretaties van dit recht mogelijk, die elk hun eigen betekenis geven. Enerzijds is er de minimalistische strekking die veeleer wijst op de symbolische betekenis van het recht op een menswaardig bestaan. Hier wordt de maatschappelijke dienstverlening begrensd tot tussenkomsten die nodig zijn voor de realisatie van de sociale bestaans- en ontwikkelingsvoorwaarden in functie van het algemene belang. Pedagogisch betekent dit dat de reikwijdte begrensd wordt door de sociaal-economische vrijheidsmarges. In de maximalistische interpretatie moet de sociale politiek borg staan voor sociale beleidstussenkomsten die nodig zijn om iedereen gelijke bestaans- en ontwikkelingsvoorwaarden te garanderen. Tevens zal elke interventie getoetst moeten worden aan de menselijke waardigheid (Bouverne-De Bie, 2002a). Op deze manier zal de maatschappelijke analyse de pedagogische analyse vooraf gaan (Vandenbroeck, 1999). Deze laatste denkpiste sluit het meest aan bij de sociaal-ecologische benaderingen van waaruit we opvoeden zien als een transactioneel proces. Ze sluit eveneens aan bij het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

Deze vraag naar een actieve overheid kan op verschillende manieren gebeuren. Een eerste manier zou kunnen betekenen dat de overheid ouders “activeert” om hen op hun

verantwoordelijkheid te wijzen. Deze benadering gaat uit van een vermeend tekort, een deficit bij ouders. Historisch is dit steeds de meest dominante manier geweest (Cunningham 1995; Vandenbroeck, 2004; Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006; Depaepe, Simon, Van Gorp & Briffaerts, 2005; Edward & Gillies, 2004; Baartman, 2004). Telkens wanneer in de geschiedenis de nadruk kwam te liggen op de ouderlijke verantwoordelijkheid, ging dit samen met een discours waarin ouders ervan verdacht werden niet opgewassen te zijn tegen deze verantwoordelijkheid. Interventies gingen dan ook uit van een deficit van ouders, in tegenstelling tot de expertise van “deskundigen” die een probleem aanwijzen, definiëren en behandelen ongeacht of de ouders zelf een probleem ervaren en ongeacht hun context. De opzet van de interventies en het onderzoek was: de situatie van deze ouders bijsturen en opnieuw in de sociaal gewenste richting krijgen. Kenmerkend voor deze traditionele modellen waren de paternalistische waarden van waaruit men vertrok en de beknotten van de handelingsbekwaamheid van de te behandelen persoon (i.c. ouder). Dat kaderde in een burgerlijk beschavingsoffensief waarin de dominante groepen het aanbod bepaalden opdat het “gewone” volk zich aan de beschavingsstandaarden zou aanpassen. Telkens ging het om de waarden en normen van *white, middle class parents* die uitgedragen moesten worden naar de groepen die daar van afweken, door categoriaal (naar bepaalde doelgroepen) te werken, waardoor opnieuw de kansen verhoogden om in het deficitpatroon te blijven steken en de ouders die onderwerp zijn van de interventies te stigmatiseren (Zigler & Black, 1989). Ook vandaag vinden we nog heel wat sporen terug van die eenzijdige (gedecontextualiseerde) nadruk op de ouderlijke verantwoordelijkheid (bijvoorbeeld Van Crombrugge, 2006).

We stellen vast dat het bestaande empirische onderzoek niet toelaat te besluiten dat de behoefte aan opvoedingsondersteuning zou verschillen naargelang achtergrond (allochtoon – autochtoon, SES, gezinssamenstelling, opleidingsniveau, e.d). In de onderzoeken in Maasmechelen en Blankenberge, bijvoorbeeld, bleken geen van deze variabelen significant samen te hangen met de mate waarin ouders opvoedingsstress ervaren, het aantal opvoedingsvragen dat ze hebben of de behoefte aan opvoedingsondersteuning die ze uitdrukten (Hogeschool West-Vlaanderen, 2007; Snyers, Colpin & Coenen, 2001; Segaert, 2007).

Een tweede manier stelt een bottom-up handelen voorop (Hermanns, 1995). Hier gaat men uit van de problemen die ouders en kinderen in hun desbetreffende situatie ervaren. Het verschil met de eerste manier is dat de diagnosestelling niet voorbehouden wordt aan de professionals, maar dat er een gelijkwaardigheid is tussen de ouder en de professional. Dit betekent dat men de ouderlijke competentie en de gedeelde verantwoordelijkheid erkent. Kemp, Whittaker & Tracy (2000) zeggen dat het de uitdaging is om de professional – cliënt hiërarchie te herformuleren, om te onderkennen dat de kennis en ervaring die ouders inbrengen, van gelijke waarde, zij het van verschillende aard zijn als die van de professional. Dit is geen gemakkelijke opdracht omdat de samenwerking met ouders net het moeilijkst loopt wanneer de situatie van ouder en hulpverlener sterk verschillen (Van der Mespel, 1999).

Toch ligt de nadruk op de unieke kennis en bekwaamheid van ieder individueel gezinslid en van het gezin als geheel. Centraal staat het welzijn van het gezin met als bedoeling het aantal positieve ervaringen en interacties te verhogen zodat men problemen en negatieve ervaringen kan terugschroeven. Weissbord & Kagan (1989) spreken in dit geval van *optimism*. Dit competentiedenken staat in contrast met oudercursussen die uitgaan van een deficit denken. Dit kan verder gekaderd worden in een verschuiving van een negatieve naar een positieve welzijnsbenadering. In de eerste benadering worden interventies veeleer categoriaal ingevuld. Deze invulling zorgt voor een residuele opvatting. De tweede benadering heeft aandacht voor de participatie van cliënten in zowel de omschrijving van

probleemsituaties als in de definiëring van welzijn als een sociaal leerproces (Bouverne – De Bie, 2007). Een ander belangrijk kenmerk is dat men in deze tweede benadering met alle gezinnen wil werken ongeacht hun inkomen, etnische achtergrond, opleiding... (Zigler & Black, 1989).

Social support

Uit het voorgaande volgt dat er heel wat aandacht gaat naar de manier waarop ouders zélf omgaan met opvoedingsvragen en dus ook naar de sociale netwerken waarin zij zich bewegen. Haast alle auteurs bevestigen dat sociale netwerken één van de meest belangrijke vormen van opvoedingsondersteuning zijn. Er zijn al vele onderzoeken gebeurd naar de effecten van sociale ondersteuning. Vaak wordt dit gelinkt aan een betere gezondheid, het verminderen van stress en het verhogen van welzijn (House, Landis & Umberson, in Drentea & Morren-Cross, 2005; Ortega, 2002; Belsky, 1984; Unger & Powell, 1980). Door de sociale steun kan men meer gebruik maken van hulpbronnen die aanwezig zijn in iemands netwerk (Ortega, 2002). Ouders kunnen sociale steun als positief ervaren omdat ze meer kansen krijgen om hun gevoelens te uiten en raad te krijgen bij andere ouders (Moncher, 1995). Sociale netwerken hebben een positieve invloed op het ouderlijke gedrag doordat men ervaringen kan uitwisselen en men meer bloot gesteld wordt aan andere rolmodellen. Op deze manier worden ouders competent en effectiever in hun rol als ouder (Cochran & Brassard, in Rullo & Musatti, 2005). Een gebrek aan sociale steun kan leiden tot mentale problemen (depressie), eenzaamheid en ouderlijke moeilijkheden (Ortega, 2002). Ook Dolto (1981) meent dat opvoeden in sociale isolatie een grote bron van stress is.

Resumerend uit de literatuur (Drentea & Morren-Cross, 2005, Manji, Maiter & Palmer, 2005; Jack, G. 2000, Unger & Powell, 1980) kunnen we, net als Hermanns (1992; 2006) stellen dat 'social support' of sociale steun kan bestaan uit de volgende componenten:

- Emotionele steun: het uitdrukken van betrokkenheid, waardering en respect.
- Sociaal partnerschap: het gevoel krijgen om ergens bij te horen.
- Steun bij informatieverwerking: het geholpen worden om de zaken op een rijtje te zetten.
- Instrumentele steun: het krijgen van hulp en ontlasten van taken.

Sociale ondersteuning kan zowel formeel als informeel gebeuren. Bij *formele* sociale ondersteuning denken we aan een voorziening waar ouders terecht kunnen met vragen en problemen. *Informeel* sociale ondersteuning gebeurt door netwerken van vrienden en familie. Informele netwerken blijken meestal effectiever te zijn voor het verhogen van het persoonlijk functioneren (Beckman in Jack, 2000; Cohen in Walter & Riley, 2001) en ze leiden ook tot grotere tevredenheid vanwege de ouders (Hogeschool West-Vlaanderen, 2007). De informele bronnen worden ook meer gebruikt (Eddy, Paap & Glad, in Unger & Powell, 1980). Een actuele illustratie hiervan is dat op een internetforum als Zappybaby (dat niet door deskundigen begeleid wordt) momenteel meer dan zes miljoen berichten van ouders staan. We gaan op deze informele sociale steun dan ook dieper in.

Een studie van de bestaande literatuur (zie o.m. Segaert, 2007) toont aan dat ouders vooral vrienden en familie aangeven als de belangrijkste voorzieners van sociale steun (Manji, et al., 2005; Edwards & Gillies, 2004; Miller & Darlington, 2002; Tracy, 1990). Naargelang de hulp meer eist van diegene die steunt, vermindert de steun van vrienden en gaat men vlugger raad vragen bij familieleden (D'Abbs, in Miller & Darlington, 2002). Vrienden worden dan weer vooral geraadpleegd voor emotionele steun, het motiveren

van belangrijke keuzes en het verschaffen van een identiteit om ergens bij te horen. Ook instrumentele steun zoals hulp om kinderen op te vangen kan men krijgen bij vrienden (Manji et al., 2005). Vrienden worden belangrijker naarmate kinderen de schoolleeftijd bereiken. Men wordt dan meer betrokken met andere ouders tijdens schoolactiviteiten (Miller et al., 2002). Familieleden worden meestal ook ingeschakeld waar vrienden geraadpleegd worden. Men gaat vooral naar familie voor emotionele steun in crisissituaties (Manji et al., 2005) en voor financiële steun. Familie zal ook meer commentaar en feedback geven op de manier waarop ouders opvoeden (Miller & Darlington, 2002).

Natuurlijk zijn contacten met familie niet altijd even positief. Ouders kunnen zich niet begrepen voelen door familie over de keuzes die men in het verleden gemaakt heeft. Ook kunnen sommige familieleden druk uitoefenen bij het maken van bepaalde keuzes (Manji, et al., 2005). Deze vorm van netwerken kan men typeren als *more intrusively controlling* doordat deze netwerken meer samenhangen en waarschijnlijk ook dezelfde waarden en normen delen.

Sociaal-economische factoren hebben blijkbaar een significante invloed op de sociale ondersteuning. Zo blijken opleiding, inkomen en de buurt waarin men leeft een rol te spelen (Jack, 2000). Hoog opgeleide ouders worden vaker geassocieerd met grotere sociale netwerken die geografisch meer verspreid zijn. Huishoudens met een hoog inkomen blijken minder familiale verbanden in hun netwerk te hebben en zeggen dat ze meer voldoening hebben aan de ondersteuning die ze aangeboden krijgen. Families die in risicobuurtten leven, dus buurten met een concentratie van inwoners met lage SES rapporteren minder wederzijdse ondersteunende relaties en informele sociale netwerken. Ook het Maasmechelse onderzoek vond dat hoog beroepsactieve ouders een significant uitgebreider sociaal netwerk hebben (Snyers et al, 2001). We zullen nagaan of dit in de grootstedelijke context een bijzonder aandachtspunt is.

Segaert (2007) maakt op basis van de beschikbare literatuur een interessant onderscheid tussen persoonlijke netwerken en *maternal* (ouderlijke of moederlijke) netwerken (Jennings, Stagg & Conners, 1991). De eerste soort bestaan uit mensen die de moeder belangrijk acht in haar leven (partner, familieleden, vrienden, burens,...). De tweede soort ouderlijke of moederlijke netwerken zijn mensen die de moeder belangrijk acht in haar rol als moeder. Bijgevolg kunnen beide netwerken elkaar overlappen. Musatti (2007) spreekt ook over utilitaire netwerken. Dit zijn netwerken die moeders speciaal uitkiezen om te spreken over opvoeding en die ze niet specifiek gebruiken om vriendschapsrelaties op te bouwen (Zappybaby zou hier een voorbeeld kunnen van zijn). Dit kadert in de context van de individualisering die Beck (1994) voorstelt. Hij spreekt over *dis-embedding* en *re-embedding* van rollen en relaties. De eerste vorm wijst op het loskomen van de traditionele rollen en op het op zichzelf aangewezen zijn. De reactie hierop is dat mensen zelf hun relaties en netwerken kiezen in functie van de nood die er op dat moment heerst.

Samenvattend kan men stellen dat 'social support' overwegend positieve effecten met zich meebrengt. Informele netwerken van familie en vrienden blijken effectiever te zijn dan de formele netwerken. Deze informele netwerken zijn dan ook aanbieders van verschillende vormen van steun. We maken een onderscheid tussen 'personal' en 'maternal' netwerken en de utilitaire netwerken die Musatti (2007) beschrijft. In het onderzoek zullen we dus het onderscheid maken tussen 'personal networks' en 'maternal networks' en ook aandacht hebben voor de rol die formele voorzieningen kunnen hebben inzake het creëren van 'utilitaire netwerken'. Belangrijk is ook dat uit verschillende onderzoeken blijkt dat ouders de ervaring van andere ouders meer appreciëren dan van experts (Hogeschool West-Vlaanderen, 2007; Musatti, 2007).

Naar een definitie van opvoedingsondersteuning?

Opvoedingsondersteuning is stilletjes aan een containerbegrip geworden, dat zowat alles kan betekenen en daardoor uiteindelijk inhoudloos wordt. Verschillende auteurs hebben daarom getracht het begrip af te bakenen. Bekend is bijvoorbeeld de manier waarop Vandemeulebroecke en Nys (2002) opvoedingsondersteuning onderscheiden van gezinsondersteuning:

Gezinsondersteuning staat voor het geheel van alle (beleids)maatregelen en –voorzieningen die gericht zijn op het bevorderen van het welzijn van gezinnen en gezinsleden, waarbij activiteiten gericht op de voor de opvoeding relevante contextfactoren (bijvoorbeeld partnerrelatie, sociaal-economische situatie, woonsituatie, ...), naast *opvoedingsondersteuning* deel uitmaken van de gezinsondersteuning

Voordeel van deze afbakening is dat allerlei voorzieningen voor gezinnen (bijvoorbeeld sociale huisvesting, groenvoorzieningen en speelstraten, maatregelen op het gebied van gezinsbeleid zoals ouderschapsverlof e.d.) duidelijk onderscheiden worden van opvoedingsondersteuning. Nadeel is echter dat de enge klemtoon op opvoedingsondersteuning (als wezenlijk verschillend van gezinsondersteuning) de nadruk dreigt te leggen op de exclusieve ouderlijke verantwoordelijkheid en men aspecten van de gedeelde verantwoordelijkheid hierdoor uit het oog dreigt te verliezen.

Een andere bekende afbakening, van Vandemeulebroecke en De Munter (2004) is het onderscheid tussen opvoedingsondersteuning en opvoedingshulp. *Opvoedingsondersteuning* staat volgens deze auteurs open voor alle ouders met vragen bij het dagelijkse opvoeden en wordt in algemene voorzieningen aangeboden. *Opvoedingshulp* daarentegen richt zich tot ouders met vragen die een intensieve, specifieke aanpak vergen en wordt in gespecialiseerde voorzieningen aangeboden. Ook anderen (vb. Terpstra & Van Dijke, 1998) leggen de nadruk op het onderscheid tussen *lichte* pedagogische hulp en hulpverlening.

Het voordeel van deze afbakening is dat de opvoedingsondersteuning buiten het circuit van de medische zorg en geestelijke gezondheidszorg gedefinieerd wordt. Probleem is echter dat de afbakening niet sluitend is (zoals de auteurs ook zelf aangeven). Er zijn nu eenmaal voorzieningen die zich op algemene opvoedingsvragen richten, maar toch niet openstaan voor alle ouders (INLOOP-teams bijvoorbeeld). Een belangrijker nadeel van de opsplitsing is echter dat de continuïteit van de dienstverlening in het gedrang kan komen. Wanneer men het overgangsgebied tussen beide niet als een volwaardig gebied erkent, kan het moeilijk worden om aan te sluiten bij de reële vragen van ouders die zich, gegeven de concrete ontwikkeling van een situatie, op een bepaald moment stellen.

In contrast hiermee staat de ruime definitie van Jo Hermans (1992):

Onder opvoedingsondersteuning begrijpen we al de activiteiten die tot doel hebben de opvoedings situatie van kinderen te verbeteren, met andere woorden, opvoeders helpen opvoeden.

Het voordeel van zijn bredere definitie is dat ze ruimte laat voor initiatieven die expliciet op de opvoedingscontext inspelen, zoals initiatieven die de zo belangrijke zelfhulp en social support stimuleren. Nadeel is dan weer dat de nadruk op de intentionaliteit (die we ook terugvinden in de definitie van Vandemeulebroecke & De Munter, 2004) meer aandacht schenkt aan de intentie van de opvoedingsondersteuner dan aan de beleving van de ouder.

We moeten vaststellen dat elke afbakening gedeeltelijk arbitrair is dus ook in vraag te stellen. Ook de Vlaamse regelgever hanteert een erg ruime definiëring van opvoedingsondersteuning:

De laagdrempelige, gelaagde ondersteuning van opvoedingsverantwoordelijken bij de opvoeding van kinderen. Onder opvoedingsverantwoordelijken worden naast ouders uitdrukkelijk ook andere opvoeders bedoeld (Dehaene, et al. 2007).

Voor dit onderzoek wensen we opvoedingsondersteuning niet bij voorbaat al te beperkt in te vullen. Dat zou immers de stem van de ouders uitsluiten en die is net het onderwerp van dit onderzoek. Voorlopig gaan we daarom uit van een zeer brede werkdefinitie, die vooral een maatschappelijke en ethische houding weerspiegelt en gebaseerd is op eerder werk van Maria Bouverne-De Bie (2000):

De activiteiten die gezinsleden ervaren als ondersteunend of aanvullend bij de opvoeding. Zij zijn een onderdeel van de maatschappelijke dienstverlening aan ouders en kinderen, uitgaande van de erkenning van het recht van ouders op respect voor hun privé- en gezinsleven, en de erkenning van het recht van kinderen op respect voor hun privé en gezinsleven.

Maatschappelijke context

We beklemtoonden herhaaldelijk dat de gezinsopvoeding gezien moet worden in een bredere, ecologische context en dat de maatschappelijke analyse daarom de pedagogische voorafgaat. Hieronder willen we enkele algemene aspecten van die maatschappelijke analyse weergeven, daarna gaan we in op de specifieke Brusselse context.

Arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen

Sinds de tweede wereldoorlog is de arbeidsparticipatie van vrouwen steeds gestegen en de genderrollen zijn hierdoor danig veranderd. In 2005 werkte 53.8% van de moeders (tegenover 68.3% mannen) in België (FOD Economie, 2007a). Met de toenemende vergrijzing van de samenleving voor ogen, is het Europese, Federale en Vlaamse beleid er op gericht de arbeidsparticipatie van vrouwen te stimuleren. De doelstelling van de Lissabon-strategie is om tegen 2010 een verhoging van de algemene arbeidsparticipatie tot 70% te brengen en de vrouwelijke participatie tot meer dan 60% na te streven (Europese Commissie, 2007). Dat mag ons echter niet doen vergeten dat er in Brussel niet alleen twee-inkomensgezinnen leven, maar ook een groot aantal een-inkomensgezinnen en nul-inkomensgezinnen.

Diversiteit in gezinnen

Er bestaat een grote diversiteit van gezinsvormen. Cijfers over 2006 (Kind & Gezin, 2007) tonen aan dat de meeste kinderen onder de 3 jaar (87,4%) in een tweeoudergezin wonen. Voor kinderen tussen 3 en 6 jaar gaat het over 85,7% en voor kinderen tussen 6 en 12 jaar daalt dit tot 83,5%. Ook de samenstelling van het gezin waarin het kind opgroeit verschilt. 67,3% van de kinderen onder de 12 jaar woont bij beide ouders die gehuwd zijn. Een op tien (14,2%) woont bij ouders die niet gehuwd zijn. Nog eenzelfde aantal kinderen (10,4%) leeft bij een alleenstaande ouder (meestal moeder).

Verschuivende factoren liggen aan de basis van de toenemende diversiteit in gezinsvormen. Sinds de jaren '70 neemt het aantal echtscheidingen toe. Ongeveer 21% van de kinderen

tussen de 0 en 17 jaar had begin januari 2004 met een echtscheiding te maken gehad (Lodewijckx, 2005). De echtscheidingskans is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (BHG) twee maal zo groot als in de andere gewesten (Corijn, 2006).

In de jaren '60 was het totale vruchtbaarheidscijfer (TVC) 2,61 kinderen per vrouw. Dit cijfer daalde tot 1,45 in 1985. Sinds 2001 stijgt dit TVC in het Vlaamse Gewest tot 1,69 in 2005. Dit blijft toch lager dan in sommige buurlanden (Frankrijk: 1,92; Nederland: 1,73; Verenigd Koninkrijk: 1,77) (Van Bavel & Bastiaenssens, 2006). Tevens ziet men een relatie tussen de arbeidsparticipatie van de moeder en het aantal kinderen. Moeders die werken hebben minder kinderen dan moeders die geen betaalde arbeid verrichten en omgekeerd, moeders die minder kinderen hebben, werken vaker (Van Peer, 2002).

De-traditionalisering en individualisering

Individuele worden minder gesocialiseerd door traditionele netwerken en rollen (gender, klasse, religie, arbeid) dan vroeger. Er zijn daardoor minder duidelijke normen en waarden die men voetstoots als referentiekader overneemt. De tijd van de standaardbiografie is voorbij. Dat was een periode waarin alles van geboorte tot graf bepaald werd door de plaats waar men leefde. Deze wordt door de 'do-it-yourself'-biografie vervangen. De detraditionalisering en individualisering brengen dus niet noodzakelijk voor iedereen meer vrijheid mee, zoals Beck & Beck (1995) ook vaststellen:

The individuals freed from traditional constraints discover that they are governed by the labour market and therefore dependant on training offers, social welfare regulations and benefits, from the public transport to nursery school places and opening times, student grants and retirement plans.

De veranderde genderrollen en de individualisering maken dat men steeds meer eigen keuzes kan (en dus ook moet) maken. Deze ontwikkeling maakt van huishoudens onderhandelende instellingen:

The family is becoming more of an elective relationship, an association of individual persons, who each bring to it their own interests, experiences and plans, and who are each subjected to different controls, risks and constraints. (Beck-Gernsheim, 1998).

Men spreekt van een onderhandelingscultuur tussen ouders en kinderen (Du Bois-Reymond, De Ruiter & Steffens, 1992). De onderhandeling slaat niet enkel op de ouders, maar ook op het kind. Dit construeert een nieuw kindbeeld, namelijk het beeld van het autonome kind, meer en meer gelijkwaardig aan de ouders (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006). Veranderingen in tijdelijke familiale relaties en een afbreuk van traditionele waarden zorgen ervoor dat ouderschap er niet gemakkelijker op wordt (Edwards & Gillies, 2004).

Hoewel de toegenomen keuzevrijheid algemeen als positief wordt ervaren, wijzen meerdere auteurs ook op enkele gevolgen die onze aandacht vragen. Een eerste bedenking is dat de keuzemogelijkheden niet voor iedereen op dezelfde manier toenemen, maar vooral voor wie over voldoende materieel, cultureel en sociaal kapitaal beschikt. Van wie die mogelijkheden niet heeft, wordt echter even goed verwacht dat men de vaardigheden en competenties ontwikkelt om te kunnen mee participeren in onze maatschappij (Bouverne – De Bie, 2002b). Dat leidt ertoe dat het onderhandelende gezin een norm wordt die het risico inhoudt dat steeds dezelfde gezinnen uitgesloten worden (Vandenbroeck & Bouverne-De Bie, 2006).

Een tweede, vaak terugkomende, bedenking is dat de posttraditionele samenleving gekenmerkt zou zijn door een fundamentele onzekerheid. De meningen van experts kunnen betwist worden, er bestaat ook een diversiteit van opvoedingsexperts, die het met elkaar oneens zijn en er is dus niet meer één richtlijn over wat goed is (Giddens, 1994). Tegelijk met het wegvallen van een duidelijk referentiekader, zijn de verwachtingen die de samenleving aan ouders stelt niet afgenomen en stellen ouders ook erg hoge verwachtingen aan zichzelf. De detraditionalisering en individualisering brengen dan weer mee dat traditionele informele netwerken plaats zouden maken voor een zeker isolement, waardoor moeders niet langer gebruik kunnen maken van de wijsheid van andere moeders (Hill Collins in Drentea & Moren-Cross, 2005). Dit leidt ertoe dat sommige auteurs ervan uitgaan dat de opvoedingsonzekerheid toegenomen is en dat daardoor de behoefte aan opvoedingsondersteuning ook groter is dan ooit. In het onderzoek zullen we nagaan of dit ook de mening van de Brusselse ouders is.

De Brusselse context

Om de concrete Brusselse context te schetsen, baseren we ons vooral op de *Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij aanvang van de 21ste eeuw* (Willaert & Deboosere, 2005) en op de *Welzijnsbarometer* (2006).

Tussen de volkstellingen van 1991 en 2001 kende het BHG een gestage bevolkingsaan-groei van 2%. Deze aan-groei was een tijd stabiel gebleven tot aan het begin van 2001 onder andere door de regularisatie van niet-Belgen (Willaert, 2003). In 2001 had het BHG 973.565 inwoners en in 2005 steeg het aantal tot 1.006.749 inwoners.

De leeftijdsstructuur van de bevolking is over het algemeen jonger dan de rest van België. Nieuwkomers hebben gezorgd voor een aanzienlijke verjonging en een toename van het aantal huishoudens met jonge kinderen. Het BHG kent een oververtegenwoordiging van 0 tot 4 jarigen in vergelijking met Vlaanderen. De buurten waar deze hoge percentages voorkomen, vallen samen met de achtergestelde buurten. Deze buurten zijn hoofdzakelijk samengesteld uit allochtonen met een lage sociaal-economische status (Deboosere & Willaert, 2006).

Tabel 1: Leeftijdsstructuur volgens origine in % (Willaert, et .al., 2005)

	0-17	18-34	35-44	45-64	65+	Totaal
Belgen	22.6	22.9	13.1	21.8	19.6	712.942
niet-Belgen, waarvan:	17.7	34.4	19.5	21.0	7.5	260.623
Belgische nationaliteit van oorsprong	16.2	20.7	13.7	24.8	24.6	522.423
Buitenlandse nationaliteit van oorsprong	27.2	32.0	16.1	17.8	6.8	451.142

Bijna de helft van de bevolking die 5 jaar of langer in Brussel woont, is in de loop van de volkstelling van 2001 verhuisd. Bijna 1/5 (17%) trekt weg uit het BHG. Deze mobiliteit is sterk leeftijdsgebonden. Vooral jongvolwassen verhuizen tijdens deze periode met veel persoonlijke veranderingen. Buitenlandse immigranten vertegenwoordigen een grote groep in de verhuismobiliteit. 10% van de Brusselse bevolking woonde 5 jaar voor de volkstelling nog in het buitenland. In Turkse en Marokkaanse wijken is de toename van immigranten vanuit het buitenland significant.

Brussel kent een daling van het aantal personen per huishouden van 2,4 in 1970 naar 2,02 in 2001, voornamelijk door het stijgende aantal alleenstaanden. België kent in 2001 een gemiddelde van 2,36 personen per huishouden. Bijna de helft van de huishoudens zijn éénpersoonshuishoudens. In het kader van de opvoedingscontext is het grote aantal éénoudergezinnen van belang: één op tien. Het gaat dan vooral over alleenstaande moeders (87%) tussen 20 en 29 jaar. Deze jonge moeders behoren meestal tot de lagere socio-economische groepen. Deze groep kent een gelijkmatige spreiding. In het westen en het noorden liggen de proporties iets hoger en meestal ook in sociale woonwijken.

Omgekeerd, zijn er in het BHG ook meer grote huishoudens (6 personen of meer: 2,9% tegenover 2,2% voor België). Ze zijn vooral geconcentreerd in het westen en het noorden van de binnenstad, in buurten waar veel Brusselaars van Turkse en Marokkaanse origine wonen.

In 2001 waren er 260.626 of 26,8% inwoners met een niet Belgische nationaliteit. De grootste groepen zijn in dalende volgorde: Marokko, Frankrijk, Italië, Spanje, Portugal, Turkije, Griekenland, Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Kongo, Nederland, Polen, USA, Japan, Zweden, Algerije, Finland, Ierland, Denemarken, Filippijnen,... De spreiding van de verschillende nationaliteiten is meestal geconcentreerd in bepaalde gebieden van Brussel. Verhoudingsgewijs zijn er in het BHG meer allochtonen en meer verschillende nationaliteiten dan in Vlaanderen. In Vlaanderen is de verhouding niet-Belgen versus Belgen 0,054 en in BHG is dit 0,365.¹

60

Naast demografische gegevens zijn ook sociaal-economische gegevens belangrijk in deze beschrijving. Van de werkende beroepsbevolking zijn 16,9% arbeiders en aanverwante statuten, 57,2% zijn bedienden en werknemers in de openbare sector en vormen 14,0% de groep van de ondernemingshoofden, zelfstandigen en vrije beroepen. 11,9% had niets ingevuld op het individueel formulier betreffende de volkstelling.

Betreffende het onderwijsniveau heeft 4 op 10 inwoners (39,5%) ofwel geen diploma ofwel een diploma lager secundair. 22,1% bezit een diploma hoger secundair onderwijs en 31,6% heeft een diploma uit het hoger onderwijs. Over ongeveer 7% van de bevolking zijn geen gegevens bekend.

In onze huidige kennismaatschappij zorgt het bezit van een diploma ervoor dat iemand meer kans kan maken op de arbeidsmarkt (Rosanvallon, 1995). Cijfers uit de welzijnsbarometer (2006) tonen aan dat slecht iets meer dan de helft van de actieve beroepsbevolking in Brussel werkt. Deze cijfers liggen beduidend lager dan de cijfers geldend voor de ganse Belgische bevolking.

Tabel 2: Tewerkstellingsgraad in BHG en België (Welzijnsbarometer, 2006)

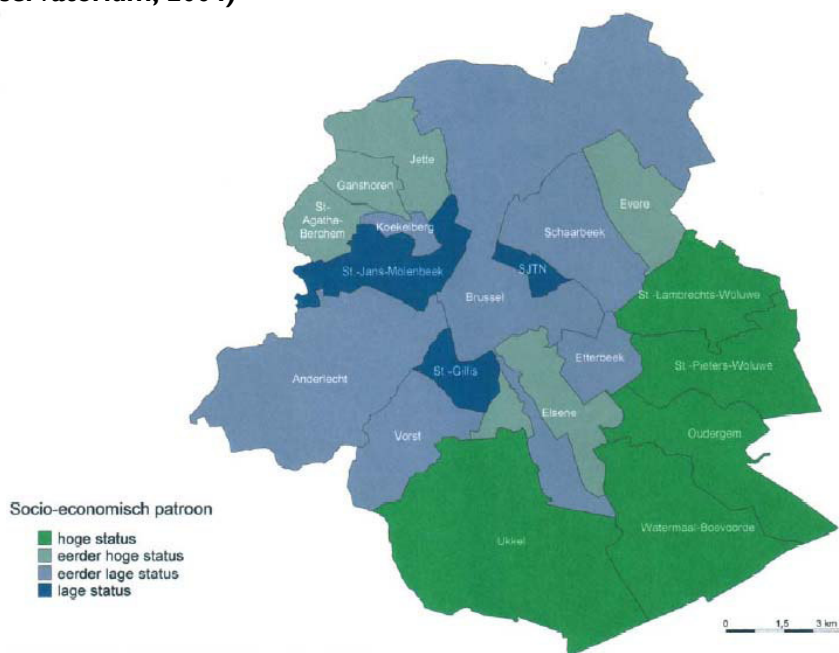
Actieve beroepsbevolking 15 – 64 jaar.	Brussels Hoofdstedelijk Gewest %	België %
Mannen	58,5	67,0
Vrouwen	46,7	53,6
Totaal	52,6	60,4

¹ Cijfers gebruikt uit: <http://mis.vlaanderen.be/cognos7/cgi-bin/ppdscgi.exe>

Scholingsgraad en tewerkstelling zijn factoren die een rol kunnen spelen in het risico om in armoede terecht te komen. Het BHG kent een hoog armoederisicopercentage². Men schat dat tussen de 17% en 37% van de bevolking in Brussel onder de armoederisicodrempel leven. Dit is heel wat meer in vergelijking met België. Bijna ¼ van de kinderen³ die geboren worden in het BHG groeien op in kansarme gezinnen (Kind & Gezin, 2005).

Op het vlak van huisvesting is er een sterke differentiatie die het resultaat is van historische, economische en sociale evoluties. Zo blijkt dat de onaantrekkelijke en verloederde arbeidersbuurten in het centrum van Brussel de meest kansarme huishoudens aantrekken. Dit is in tegenstelling tot de groene en rustige omgeving in het zuidoosten die de meer welstellende huishoudens aantrekken (Kesteloot, Slegers, Wayens & Van Custem, 2006). Dit kenmerk kan in verband gebracht worden met de algemene appreciatie van de woonomgeving die mensen hebben. In deze algemene appreciatie verwerkt Wayens (2006) tevredenheidsindexen betreffende rust, luchtkwaliteit, netheid, groene ruimte en het uitzicht van de gebouwen. Eenzelfde geografische spreiding vindt men terug bij Wayens (2006) als bij Kesteloot et al. (2006).

Figuur 1: Geografische spreiding van socio-economisch patroon (Observatorium, 2004)

©Observatorium voor Gezondheid en Welzijn, 2004

Cartografie: T. Roesems

² Het armoederisicopercentage is het deel van de bevolking dat minder dan 60% van het mediaan inkomen verdient. In België is deze drempel voor een alleenstaande € 822 per maand.

³ Dit zijn enkel kinderen die in contact gekomen zijn met K&G. Waarschijnlijk ligt dit cijfer nog hoger. Bron: http://www.kindengezin.be/gkr/2005/bgkind_2005.pdf

Uit het bovenstaande kunnen we besluiten dat de opvoedingscontext in het BHG zeer divers is. Men kent er een grote uiteenlopende culturele verscheidenheid. Er heerst heel wat armoede, waarbij ¼ van de kinderen opgroeien in kansarme gezinnen. Daarbij aansluitend is er een grotere werkloosheid dan in de rest van het land.

Samengevat kent het Brussels Hoofdstedelijk Gewest relatief meer eenoudergezinnen, meer kinderen per gezin en meer kinderen die op of onder de armoedegrens leven. Brussel kent ook een grotere diversiteit, zowel sociaal-economisch als etnisch-cultureel. Die diversiteit loopt deels langs geografische lijnen, zowel armoede als rijkdom zijn geconcentreerd in bepaalde wijken. Ook de mobiliteit is in Brussel vrij groot (veel in- en uitwijkelingen). Men kan zich de vraag stellen naar de relatie tussen het samenspel van al deze factoren en de ontwikkeling van sociale netwerken dan wel het sociale isolement.

DEEL 2

OPVOEDINGSONDERSTEUNING IN BRUSSEL

In deel 2 van dit rapport gaan we in op het aanbod opvoedingsondersteuning in Brussel. We baseren ons op de bevraging van de deelnemende initiatieven aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning en de discussie gevoerd in de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning. We gaan eerst in op het Nederlandstalige aanbod opvoedingsondersteuning in Brussel: wat kunnen we op basis van de bevraging en de discussie besluiten over dit aanbod? Wat is de visie van de ad-hocwerkgroep op opvoedingsondersteuning in Brussel? Vervolgens gaan we in op de visie van de ad-hocwerkgroep op de relatie tussen opvoedingsondersteuning en kinderopvang.

HET NEDERLANDSTALIGE AANBOD

Opvoedingsondersteuning en opvoedingshulp

Kijken we naar het aanbod van de initiatieven die deelnemen aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning, dan zien we dat de meeste initiatieven werken met de alledaagse opvoedingsvragen en steunbehoeften van ouders. Het gaat om het 'gewone' opvoeden. Deze initiatieven situeren zich duidelijk op het terrein van de opvoedingsondersteuning.

Het CKG onderscheidt zich op dit punt van de andere initiatieven. Het CKG richt zich tot gezinnen waar er sprake is van opvoedingsspanning of problemen die tijdelijk een meer of minder intensieve ondersteuning vragen om het gezin weer verder op weg te helpen.

Zoals eerder aangegeven (cf. deel I, naar een definitie van opvoedingsondersteuning) onderscheiden we opvoedingsondersteuning van opvoedingshulp. Opvoedingsondersteuning staat open voor alle ouders met vragen bij het dagelijks opvoeden en wordt in algemene voorzieningen aangeboden. Opvoedingshulp richt zich tot ouders met vragen die een intensieve, specifieke aanpak vergen en wordt in gespecialiseerde voorzieningen aangeboden. Opvoedingsondersteuning en opvoedingshulp situeren we evenwel op een continuüm om aan te geven dat er een ambivalent overgangsgebied bestaat.

Opvoedingsondersteuning ... voor wie ?

Het decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning definieert opvoedingsondersteuning als volgt: “de laagdrempelige, gelaagde ondersteuning van opvoedingsverantwoordelijken bij de opvoeding van kinderen”⁴. Opvoedingsverantwoordelijken zijn “de titularissen van het ouderlijk gezag, de natuurlijke personen die een of meer kinderen op duurzame wijze of op regelmatige basis in feite onder hun bewaring hebben of bij wie het kind geplaatst is door bemiddeling of ten laste van een overheid, en de professionelen of vrijwilligers die op grond van hun activiteiten mee verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van meerdere kinderen”.

Bekijken we de doelgroep van de bevroegde initiatieven, dan zien we dat een groot deel van de initiatieven – conform het decreet – ouders beschouwt als hun eerste doelgroep. Enkele initiatieven hanteren dit ruim en richten zich eveneens tot grootouders, familieleden, stiefouders, ...

Tegelijkertijd richten verschillende van deze diensten zich ook naar andere ‘doelgroepen’. Zo richten enkele initiatieven zich eveneens rechtstreeks tot kinderen of jongeren. Enkele voorbeelden:

- Speltheek Walala: kinderen kunnen er spelen in de speltheek; daarnaast organiseert Walala spelactiviteiten voor kinderen vnl. in functie van het stimuleren van de taalontwikkeling. Dit laatste gebeurt vaak in samenwerking met andere organisaties, bvb. taalbadweek i.s.m. buitenschoolse kinderopvang, taalstimuleringsactiviteiten i.s.m. kinderdagverblijf.
- De opvoedingswinkel biedt kinder- en jeugdboeken en workshops voor kinderen en jongeren aan.
- CAW De Mozaïek heeft een uitgebreide werking gericht naar jongeren, m.n. een onthaal waar jongeren terecht kunnen met vragen over uiteenlopende thema’s, advies en begeleiding en crisishulp voor minderjarigen.

Enkele initiatieven richten zich ook op de buurt in functie van het bevorderen van sociale contacten in de buurt en het leefbaarder maken van de buurt.

Enkele voorbeelden:

- Walala organiseert driemaal per jaar een straatfeest.
- Schoolopbouwwerk: afhankelijk van het doel van het project, kunnen acties zich eveneens richten op het leefbaarder maken van de buurt, bvb. het creëren van Nederlandstalige vrijetijdsbesteding voor kinderen, meer groen in de buurt of het creëren van een veilige omgeving.

Daarnaast is er een groep initiatieven die niet de ouders als eerste doelgroep heeft, maar wel duidelijk door de ouders worden ervaren als een belangrijke steun bij de opvoeding van hun kinderen, m.n. de kinderopvang (zie verder).

In de discussie over de doelgroep van opvoedingsondersteuning bleek duidelijk dat de participanten het belangrijk vinden het begrip ‘opvoedingsondersteuning’ af te bakenen: “zonder afbakening dreigt opvoedingsondersteuning een containerbegrip te worden, waarbij iedereen op de boot springt om bijkomende middelen te vergaren” (cf. Verslag ad-hocwerkgroep opvoedingondersteuning 9 mei 2007). Men begrijpt onder opvoedingsondersteuning – conform het decreet – die activiteiten die zich richten tot opvoedingsverantwoordelijken.

⁴ Zie bijlage 1: Decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning

Deze afbakening mag er evenwel niet toe leiden dat maatschappelijke problemen (bvb. hangjongeren, geweld) automatisch worden vertaald naar opvoedingsproblemen en dus moeten opgelost worden via opvoedingsondersteuning. Beleidsmatig is blijvend kritisch debat nodig over de definiëring van problemen en oplossingen. In dit debat moeten ook de ouders zelf een stem hebben. We stelden immers vast dat vanuit het standpunt van ouders ook andere diensten en activiteiten die niet onder de definitie van opvoedingsondersteuning vallen (bvb. kinderopvang), worden ervaren als een belangrijke steun bij de opvoeding van kinderen (zie ook deel I, sociaal-ecologische kijk op opvoeden).

Het voorgaande impliceert dat er goede linken nodig zijn tussen de diverse samenwerkingsverbanden en overlegorganen die een impact hebben op de context waarin kinderen opgroeien en ouders opvoeden. Het leggen van deze linken is een belangrijke uitdaging voor de toekomst.

Het voorgaande heeft eveneens gevolgen voor de wijze waarop aan opvoedingsondersteuning concreet invulling gegeven wordt. Ten eerste moet opvoedingsondersteuning vertrekken vanuit de beleving van de ouders. Ten tweede is een *integrale benadering* van het gezin in de dienstverlening essentieel. Dit wil zeggen dat er aandacht moet zijn voor alle levensdomeinen. Aandacht voor alle levensdomeinen impliceert dat de dienstverlener ook investeert in bemiddeling met en toeleiding naar andere voorzieningen, bvb. OCMW bij financiële problemen.

Het overzicht van de doelgroep van de bevroegde initiatieven leert ons ten slotte dat in de praktijk opvoedingsondersteuning vaak verweven is met andere diensten of activiteiten die gezinsleden ervaren als ondersteunend of aanvullend bij de opvoeding. Dit is logisch. Onderzoek leert ons immers dat kind, ouder én opvoedingscontext een belangrijke impact hebben op het opvoedingsproces. Integratie van diverse diensten kan daarenboven voordelen opleveren. Zo is de drempel om gebruik te maken van een aanbod dat zich richt op kinderen (bijvoorbeeld de kinderopvang) voor ouders vaak minder hoog dan de drempel om gebruik te maken van een oudergroep over opvoeding. We kunnen besluiten dat het belangrijk is dat het beleid integratie van diensten voor kinderen, ouders en ook buurt faciliteert.

Ondersteuning van professionele opvoeders

Het decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning verstaat onder opvoedingsverantwoordelijken eveneens “de professionelen of vrijwilligers die op grond van hun activiteiten mee verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van meerdere kinderen”.

Diverse initiatieven werken ook met beroepskrachten. Enkele voorbeelden:

- Speltheek Walala richt zich ondermeer op het basisonderwijs en organisaties die zich in hun werking richten naar gezinnen. Het doel is in eerste plaats deze beroepskrachten te ondersteunen door het aanbieden van gepast spelmateriaal om met kinderen en/of ouders rond bepaalde thema's te werken.
- De Opvoedingswinkel richt zich uitdrukkelijk tot beroepskrachten. In praktijk gaat het om medewerkers uit de kinderopvang, kleuterleiders, leerkrachten, jeugdwerkers, ... Voornamelijk de leerkrachten doen frequent beroep op de opvoedingswinkel. Vaak gaat het om het wegwijs maken in het aanbod opvoedingsondersteuning en de hulpverlening.
- Het CLB biedt ondersteuning aan leerkrachten bij leer- of gedragsproblemen van leerlingen.

Een goede ondersteuning van beroepskrachten die samen met ouders instaan voor de opvoeding van kinderen (bijvoorbeeld begeleiders in de kinderopvang, leerkrachten) is cruciaal. Zij zijn degene die het eerst door ouders worden aangesproken bij opvoedingsvragen. Zij vervullen met andere woorden een belangrijke rol in de formele sociale netwerken van ouders. Naarmate de samenwerking tussen ouder en professionele opvoeder beter verloopt, zal de ouder meer steun ervaren bij de opvoeding (zie ook verder onder “kinderopvang en opvoedingsondersteuning”).

Er is nood aan een betere ondersteuning van beroepskrachten. We stellen vast dat een groot deel van de vragen voor de opvoedingswinkel momenteel komt van beroepskrachten (medewerkers uit de kinderopvang, kleuterleiders, leerkrachten, jeugdwerkers, ...).

Deze nood wordt duidelijk gesignaleerd vanuit de kinderopvang. Vaak voorkomende vragen van begeleiders in de kinderopvang zijn: hoe ga ik om met vragen en bezorgdheden van een ouder over de ontwikkeling en opvoeding van hun kind? Hoe bespreek ik mijn eigen bezorgdheden over de ontwikkeling en het welbevinden van het kind met ouders? Naar welke instanties (opvoedingsondersteuning, hulpverlening) kan ik ouders doorverwijzen? Waar kan ik terecht wanneer we - ik en de ouders - vastlopen in de begeleiding van hun kind? Wat doe ik als ik me ernstige zorgen maak over een kind en de samenwerking met de ouders moeilijk verloopt?

Er is nood aan een vorm van steun voor begeleiders: een punt / persoon waar men terecht kan om de aanpak in een specifieke situatie te bespreken. De ondersteuner is niet diegene die hét recept klaar heeft; in de ondersteuning gaat het opnieuw om ‘samen zoeken’ in de concrete situatie, vanuit het idee dat beide partijen geen kant-en-klaar antwoord hebben. Op deze manier weerspiegelt de ondersteuning de manier waarop ook begeleiders en ouders in de kinderopvang samen op zoek kunnen gaan naar manieren om met opvoedingsvragen om te gaan.

Opvoedingsondersteuning ... van -9 tot 18?

In het decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning is de leeftijdsgrens van de kinderen 18 jaar. In dit kader gingen we na of er in Brussel effectief een aanbod bestaat voor ouders van kinderen van 0 tot 18 jaar.

In de onderstaande tabel geven we een overzicht van de leeftijd van de kinderen waarop de verschillende initiatieven zich richten. We focussen hier op opvoedingsondersteuning in de strikte betekenis, dus gericht op opvoedingsverantwoordelijken. De kinderopvang is dus niet opgenomen in het overzicht. We bevroegen eveneens of er initiatieven bestaan voor zwangere ouders.

Legende:

De grijze arcering duidt de bereikte doelgroep aan.

De zwarte arcering duidt het deel van de doelgroep aan dat in principe een beroep kan doen op het aanbod maar, slechts in beperkte mate wordt bereikt.

Tabel 3: De doelgroep van de deelnemende voorzieningen

	-9m	0	3	6	9	12	15	18	21
<i>Algemeen</i>									
Opvoedingswinkel									
Gezinsbond		<i>Opmerking: geen individuele ondersteuning</i>							
Walala									
Regioteam K&G			<i>Opmerking: indien niet schoolgaand</i>						
CLB			<i>Opmerking: bereik ouders onduidelijk</i>						
CAW							<i>Opmerking: vnl. jongeren – bereik ouders laag</i>		
<i>Doelgroepgericht</i>									
Nasci									
Inloopteam HdG		<i>Opmerking: tot 8 jaar</i>							
Inloopteam zITa									
Schoolopbouwwerk			<i>Opmerking: projectmatig – geen individuele ondersteuning</i>						
CKG		<i>Opmerking: opvoedingsspanning</i>							

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat er verschillende initiatieven zijn met een aanbod dat zich richt tot ouders van kinderen tussen 0 en 12 jaar. We stellen ook vast dat er een beperkt aanbod is voor ouders van tieners (+ 12j). Een belangrijk deel van het bestaande aanbod richt zich op jongeren met een hulpvraag (bvb. CAW, CLB). Ouders worden betrokken in functie van die hulpvraag. Tegelijkertijd stellen zich heel wat vragen over de invulling van een dergelijk aanbod: welke behoeften formuleren ouders zelf? Hoe bereiken we deze ouders? Hoe (h)erkennen we in het aanbod voor ouders het actorschap van de jongere in de opvoeding? Wat is de rol van de opvoedingswinkel, CAW, CLB en Gezinsbond?

Er bestaat een beperkt algemeen aanbod voor zwangere ouders. Kind en Gezin biedt zwangere ouders wel informatie via informatiemomenten in samenwerking met de kraamklinieken, website, boeken en folders. Het bestaande aanbod voor zwangere ouders is in de eerste plaats een doelgroepgericht aanbod voor maatschappelijk kwetsbare gezinnen. We veronderstellen dat een aanbod aan zwangere ouders wel zinvol is (cf. literatuuronderzoek, signalen van huisartsen), maar hebben geen onderzoeksgegevens ter beschikking wat betreft de behoeften van deze toekomstige ouders zelf.

Tenslotte merken we op dat ook in het kader van opvoedingsondersteuning het belangrijk is te investeren in de uitbouw van een goed toegankelijk aanbod voorschoolse en buitenschoolse kinderopvang. Kinderopvang valt strikt genomen niet onder de definitie van opvoedingsondersteuning, maar speelt wél een belangrijke rol in de opvoeding van kinderen tussen 0 en 12 jaar (zie verder).

Algemeen of doelgroepgericht werken?

In de onderstaande tabel geven we een overzicht van:

- initiatieven met een algemeen of universeel aanbod, m.n. initiatieven die zich richten tot alle ouders,
- initiatieven met een doelgroepgericht of residueel aanbod, m.n. initiatieven die zich richten tot een specifieke doelgroep.

Tabel 4: Overzicht voorziening: algemeen aanbod versus doelgroepgericht

Algemeen aanbod	Doelgroepgericht aanbod
Opvoedingswinkel	Nasci: kansarme gezinnen
Gezinsbond	Inloopteam Huis der Gezinnen: kansarme gezinnen
Speltheek Walala	Inloopteam zITa: gezinnen die maatschappelijk kwetsbaar zijn
Preventieve zorg K&G	Schoolopbouwwerk: sociaal of cultureel achtergestelde gezinnen
CLB	CKG: gezinnen waar sprake is van opvoedingsspanning
CAW Mozaïek	
Kinderopvang	

Een goed uitgewerkt algemeen aanbod is nodig. Maar ook een doelgroepgerichte werking is nodig: sommige groepen hebben op een bepaald moment nood aan het ontmoeten van anderen die een gelijkaardige ervaring hebben of in een vergelijkbare situatie of context leven. Algemeen aanbod en doelgroepgericht aanbod staan ook niet los van elkaar. Een belangrijk aandachtspunt is de toeleiding van gebruikers van het doelgroepgericht aanbod naar het algemene aanbod. Uit de bespreking blijkt dat meer diepgaande discussie over de verhouding tussen algemeen aanbod en doelgroepgericht aanbod zinvol is.

Visie: kwaliteit en doelstellingen

In de bevraging van de deelnemers van de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning polsten we naar de uitgangspunten en doelstellingen van de verschillende aanbieders. Eén van de opdrachten van de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning (toekomstig lokaal overleg opvoedingsondersteuning) is via afstemming en samenwerking een lokaal aanbod opvoedingsondersteuning realiseren. Het is onze visie dat afstemming en samenwerking enkel mogelijk zijn, indien er ook gezamenlijk kan gereflecteerd worden over de doelstellingen en kwaliteit van het opvoedingsondersteunende aanbod.

Uit de bevraging bleek dat enkele uitgangspunten steeds terug kwamen in het aanbod van de verschillende aanbieders (cf. discussienota Opvoeden in Brussel), met name:

- ecologische visie
- integraal werken
- toegankelijkheid en laagdrempelig aanbod
- vraaggericht of vraaggestuurd werken
- empowerment als werkingsprincipe

Dezelfde uitgangspunten vinden we terug in de tekst die aan de basis lag van het decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning. We kunnen stellen dat deze uitgangspunten algemeen aanvaard zijn als criteria voor de kwaliteit van opvoedingsondersteuning. Tegelijkertijd stellen we vast dat de betekenis van deze criteria

voor de opvoedingsondersteunende praktijk vaak weinig wordt geëxpliciteerd. Dit bemoeilijkt het gesprek over kwaliteit van opvoedingsondersteuning.

Kernwoorden in de antwoorden op de vraag naar de doelstellingen van het aanbod opvoedings-ondersteuning waren:

- de draagkracht van ouders / gezinnen verhogen
- de groeimogelijkheden van gezinnen verhogen
- de ontplooiing, zelfredzaamheid, het zelfwaardegevoel (vertrouwen in eigen kunnen) verhogen
- het welzijn van ouders en kinderen verhogen
- competentie, inzichten en probleemoplossend vermogen van ouders vergroten
- de escalatie van problemen voorkomen; voorkomen van problematische opvoedingssituaties
- ontwikkelingskansen van kinderen stimuleren of optimaliseren
- de omgeving sensibiliseren inzake opvoeding en kansarmoede
- competenties van beroepskrachten verhogen

Opnieuw vinden we veel overeenkomsten terug op het vlak van vooropgestelde doelstellingen, maar blijft het vrij vaag welke invulling ieder geeft aan de vooropgestelde doelstelling en hoe de doelstellingen worden geëvalueerd.

Er is dus duidelijk nog een weg af te leggen. Ten eerste om de visie van de deelnemers op doelstellingen en kwaliteit van opvoedingsondersteuning te expliciteren. Ten tweede om te komen tot consensus over minimale kwaliteitscriteria van een aanbod opvoedingsondersteuning. We introduceerden het *Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning* ontwikkeld door Lieve Vandemeulebroecke als leidraad om te komen tot een dialoog over de kwaliteit van de geboden ondersteuning. Het Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning werd ontwikkeld in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap. Het definieert kwaliteitscriteria en –indicatoren op drie niveaus:

- *macroniveau*: dit is het niveau van de samenleving en het beleid; het benoemt de maatschappelijke factoren die van belang zijn om een goed opvoedingsondersteunend aanbod mogelijk te maken
- *mesoniveau*: niveau van de organisatie; het benoemt de organisatiekenmerken die van belang zijn bij opvoedingsondersteuning
- *microniveau*: het concrete aanbod van opvoedingsondersteuning van een organisatie; het eigenlijke ondersteuningsproces en de kwaliteitscriteria die hierin van belang zijn.
(cf. “discussienota opvoedingondersteuning en kwaliteit” in bijlage 2)

Dit kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning biedt een gemeenschappelijk taalkader voor organisaties en het beleid om tot een dialoog te komen over de kwaliteit van de geboden ondersteuning.

We kozen voor dit kwaliteitskader omdat het conceptueel kader dat aan de basis van het kwaliteitskader ligt, sterk aansluit bij de geformuleerde uitgangpunten van de deelnemers aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning en de basistekst van het decreet. Een tweede argument voor deze keuze was de constructie van het kwaliteitskader. Het ontstond in dialoog tussen enerzijds praktijk en anderzijds wetenschappelijke kennis over kwaliteit en opvoedingsondersteuning. Het decreet vraagt terecht aandacht voor de onderbouwing van het opvoedingsondersteunde aanbod. Het gebruik van het kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning draagt hiertoe bij.

Het kwaliteitskader zal door de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning gebruikt worden om tot een dialoog te komen over de kwaliteit van de geboden ondersteuning. De kwaliteitscriteria zullen worden bediscussieerd en, waar nodig en mits de nodige onderbouwing, aangepast zodanig dat er consensus is over deze kwaliteitscriteria.

Daarnaast is het ook nuttig te onderzoeken hoe er kan gediscussieerd worden over de vertaling van deze kwaliteitscriteria naar *kwaliteitsindicatoren* voor de eigen werking. Op deze manier worden gemaakte keuzes geëxpliciteerd en wordt het mogelijk deze te confronteren met de keuzes die andere organisaties maken. Het doel is hier niet consensus over de kwaliteitsindicatoren. Deze zijn immers uniek voor elke praktijk. Het doel is wel kritische reflectie mogelijk maken over de kwaliteit van het opvoedingsondersteunende aanbod. De lokale coördinator opvoedingsondersteuning (die zal worden aangeworven door het VGC) heeft de opdracht te bepalen waar en hoe deze discussie best plaats vindt.

Functies van opvoedingsondersteuning

In de bevraging van de deelnemers aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning vroegen we welke functies van opvoedingsondersteuning zij meer of minder realiseren via hun aanbod. In de onderstaande tabel geven we een overzicht van de antwoorden. De kinderopvang is niet opgenomen in het onderstaande overzicht. Hiervoor verwijzen we naar het tweede deel van dit hoofdstuk (kinderopvang en opvoedingsondersteuning). We hanteerden voor deze oefening de functies van opvoedingsondersteuning die Kind en Gezin gebruikt.

Tabel 5: Overzicht van de verschillende functies van opvoedingsondersteuning bij de voorzieningen

	Info	Instrum steun	Emot steun	Advies	Training vaardigh	Sociale contacten	Detectie
<i>Algemeen</i>							
Opvoedingswinkel (0-12)	1	7	4	3	6	5	2
Gezinsbond (0-18)	X	X	X	X	X	X	
Spelothek Walala (0-12)	5	1	4	3	6	2	7
PZ K&G (-9m-3)	1		2	3			4
CAW (12-21)	2		1	2		1	1
<i>Doelgroepgericht</i>							
Nasci (-9m-18)	3	1	4	5	7	2	6
Inloopteam HdG (-9m-8)	X	X	X	X	X	X	X
Inloopteam zITa (-9m-3)	2	5	1	3	4	1	6
CKG (0-12)		5	4	2	1	3	6

Legende:

1 is de functie die het meest is uitgebouwd, 2 is iets minder uitgebouwd, enz.
Indien er geen rangorde werd opgegeven, vullen we 'x' in.
We maken een onderscheid tussen algemeen en doelgroepgericht aanbod.
Daarnaast wordt eveneens de leeftijd van de kinderen weergegeven.

Voorlichting of informatieverstrekking

Voorlichting of informatieverstrekking is voor velen een belangrijk aspect van hun werking. Diverse werkwijzen worden hierbij gehanteerd:

- Individueel via persoonlijke gesprekken.
- In groep via bijvoorbeeld informatieavonden.
- Via diverse media zoals boeken, tijdschriften, folders, Internet.

Instrumentele steun

Zowel Walala (uitlenen spelmateriaal) als Nasci (voorzien in levensmiddelen en goederen) beschouwen het bieden van instrumentele steun als hun hoofdopdracht. Daarnaast zijn er verschillende initiatieven die aangeven instrumentele steun te bieden, maar niet als prioritaire opdracht. Wat deze instrumentele steun inhoudt, is onduidelijk.

Emotionele steun en/of beoordelingssteun

Voor alle initiatieven neemt deze functie een belangrijke plaats in. Er wordt niet geëxpliciteerd op welke manier dit wordt ingevuld.

Geven van advies

Naast informatieverstrekking en emotionele steun, beschouwen de meeste initiatieven het geven van advies als een belangrijk aspect van hun werking.

Uit de bevraging blijkt dat het geven van advies op sterk verschillende manieren wordt vormgegeven.

Algemeen kunnen we de volgende twee vormen onderscheiden:

- Ten eerste advies als onderdeel van onthaal. Het adviseren gebeurt hier als onderdeel van een gesprek waar ouders op verschillende manieren worden ondersteund.
- Ten tweede advies als een aparte activiteit; waarvoor een aparte afspraak met ouders wordt gemaakt n.a.v. een gerichte vraag van ouders; met indicaties en contra-indicaties; dat volgens een duidelijke methodiek verloopt waarin samen met ouders naar een oplossing wordt gezocht.

Training van vaardigheden

Training van vaardigheden is duidelijk minder uitgebouwd binnen het aanbod. Geen enkele aanbieder (buiten het CKG) beschouwt het als een prioritaire opdracht.

Uitbouwen van sociale contacten en stimuleren van zelfhulp

Uitbouwen van sociale contacten wordt ook door verschillende initiatieven beschouwd als een belangrijk aspect van hun werking. De manier waarop dit wordt ingevuld en de rol van de begeleiding is opnieuw zeer verschillend. We stellen vast dat socialisering vaak niet het hoofddoel is, maar een positief neveneffect kan zijn van andere activiteiten (bvb. informatiebijeenkomst voor ouders).

Vroegtijdige detectie van zwaardere opvoedings- en ontwikkelingsproblemen en doorverwijzing

De prioriteit die men hieraan toekent is sterk uiteenlopend. Dit is interessant gezien voorzieningen die zich op het eerste zicht gelijkaardig positioneren op vlak van opvoedingsondersteuning (bvb. Inloopteams) hier zeer verschillend op antwoorden.

Uit het bovenstaande overzicht kunnen we geen conclusies trekken over overlap en leemten in het aanbod. Uit het overzicht en uit de voorstellingsrondes blijkt immers dat de verschillende functies van opvoedingsondersteuning vaak op zeer verschillende manieren worden begrepen en ingevuld. Willen we een zicht krijgen op leemten en overlap met betrekking tot de verschillende functies van opvoedingsondersteuning, dan moet ten eerste de definitie van de gehanteerde functies worden uitgeklaard. Ten tweede moet de oefening worden verfijnd. Zo moet er bijvoorbeeld ook rekening worden gehouden met de doelgroep van de verschillende initiatieven en het effectieve bereik van de doelgroep.

Afstemming en samenwerkingsafspraken in functie van het realiseren van de verschillende functies van opvoedingsondersteuning in Brussel is nodig. Conform het decreet, beschouwen we dit als een opdracht van zowel het lokaal overleg opvoedingsondersteuning als het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning / de opvoedingswinkel (zie hieronder).

Samenwerking

Eén van de hoofddoelen van het decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning is het tot stand brengen van samenwerking tussen de initiatiefnemers opvoedingsondersteuning. Een groot aantal initiatieven in Brussel signaleert ook zelf de nood aan samenwerking. Samenwerking is nodig om:

- het aanbod transparanter te maken voor ouders en professionelen
- het aanbod af te stemmen op elkaar (zowel visie als activiteiten)
- vlot naar elkaar te kunnen doorverwijzen en toeleiden

Tegelijkertijd wordt er benadrukt dat

- elk initiatief zijn eigenheid moet kunnen behouden
- deze samenwerking efficiënt moet worden georganiseerd

Het decreet creëert een kader voor deze samenwerking. Ten eerste geeft het decreet de Vlaamse Gemeenschapscommissie de opdracht een lokale coördinator opvoedingsondersteuning aan te stellen. Deze lokale coördinator staat o.a. in voor het organiseren van het lokaal overleg opvoedings-ondersteuning. Wij adviseren de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning te continueren en om te vormen tot het lokaal overleg opvoedingsondersteuning. Dit betekent dat de samenstelling van de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning moet worden afgetoetst aan de lijst van actoren opgesomd in het decreet.

Daarnaast roept de verdere implementatie van het lokaal samenwerkingsverband opvoedings-ondersteuning / opvoedingswinkel nog heel wat vragen op.

Dit bleek duidelijk uit de bespreking van het dossier op de ad-hocwerkgroep d.d. 5 september 2007. De volgende adviezen werden geformuleerd:

- De opdrachten van de opvoedingswinkel moeten worden gerealiseerd door het samenwerkingsverband en niet alleen door de bestaande opvoedingswinkel. Hiertoe moet er een duidelijke profilering komen van elk van de partners met betrekking tot de 7 opdrachten en moeten concrete samenwerkingsafspraken worden gemaakt.

- Daarnaast wordt er een voorstel van organisatiestructuur voor het samenwerkingsverband en de opvoedingswinkel uitgewerkt; dit voorstel wordt gedragen door de verschillende partners van het samenwerkingsverband.
- Het samenwerkingsverband wordt in 2008 uitgebreid met andere partners; er wordt in het bijzonder het gesprek aangegaan met het sociaal-culturele werkveld en de kinderopvang.
- Er wordt een gedragen visie ontwikkeld over het realiseren van de loketfunctie voor het aanbod van het samenwerkingsverband. In concreto wordt onderzocht of er in Brussel één of meerdere opvoedingswinkels (als uithangbord voor het aanbod opvoedingsondersteuning) kunnen worden ingericht. Hierbij wordt enerzijds rekening gehouden met de bestaande infrastructuur en expertise van het samenwerkingsverband. Anderzijds onderzoekt men welke de verhouding kan zijn tot de sociale infopunten die in het kader van het Lokaal Sociaal Beleid worden opgericht.
- Er wordt een charter ontwikkeld dat gedragen wordt door alle partners van het samenwerkingsverband. Dit charter geeft de visie weer van het samenwerkingsverband op opvoeding(sondersteuning) in Brussel. Doelstelling van het charter is het creëren van een gedeelde visie op opvoeden en opvoedingsondersteuning en het uitdragen van deze visie. Deze visie bouwt voort op de discussies die in de ad-hocwerkgroep werden / worden gevoerd over opvoeding en opvoedingsondersteuning in Brussel
- Het samenwerkingsverband ontwikkelt een visie op 'evidence based werken' en concretiseert hoe het hier werk zal van maken.

De aanbevelingen geformuleerd op de ad-hocwerkgroep werden verwerkt in het dossier dat werd ingediend bij Kind en Gezin. Zoals afgesproken, zal er in 2008 regelmatig gerapporteerd worden over de voortgang van de samenwerking en in het bijzonder over de geformuleerde aanbevelingen.

Uit het voorgaande blijkt onder andere de bekommernis over de grote schaal waarop het lokaal samenwerkingsverband / opvoedingswinkel moet werken en de nood aan decentralisering. Zoals gezegd, stelt zich de vraag of één opvoedingswinkel (als fysiek onthaalpunt) voldoende is. Daarnaast stelt zich de vraag of en hoe één lokaal samenwerkingsverband in kan staan voor de coördinatie van het aanbod in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Ten slotte stelt zich de vraag naar de verhouding tussen het lokaal overleg opvoedingsondersteuning en het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning. Eén van de eerste taken van de lokale coördinator opvoedingsondersteuning is in samenwerking met het lokaal overleg opvoedingsondersteuning en het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning onderzoeken hoe het decreet in de toekomst verder kan worden geïmplementeerd, rekening houdend met de schaalgrootte.

In deze oefening moet er eveneens aandacht zijn voor de verhouding tot andere overlegorganen en samenwerkingsverbanden. Momenteel is de relatie tussen diverse overlegorganen (bijvoorbeeld de relatie tussen de advieswerkgroep voorschoolse aangelegenheden en lokaal overleg kinderopvang / opvoedingsondersteuning) niet duidelijk voor het werkveld.

Verhouding tot Franstalige initiatieven

Tijdens de discussies op de ad-hocwerkgroep werd meermaals opgemerkt dat samenwerking de Nederlandstalige initiatieven moet overstijgen. Deze bezorgdheid is terecht. De helft van de kinderen die in Brussel geboren worden, behoren immers niet tot

één van de taalgemeenschappen. Een strikte scheiding tussen Nederlandstalig en Franstalig aanbod sluit niet aan bij de beleving van de gezinnen zelf. Samenwerking over de taalgemeenschappen heen is dus in het belang van de Brusselse gezinnen. Tegelijkertijd is deze samenwerking niet evident. Er bestaan enkele goede praktijkvoorbeelden van samenwerking tussen Franstalige en Nederlandstalige initiatieven. Deze praktijkvoorbeelden kunnen een goed vertrekpunt zijn om te onderzoeken hoe aan deze samenwerking in de praktijk vorm kan worden gegeven. Daarnaast kunnen deze bestaande samenwerkingsverbanden informatie geven over de vraag hoe het beleid deze samenwerking kan faciliteren.

Overlap, leemten en verbeterpunten

De bevraging van de deelnemers aan de ad-hocwerkgroep leverde ons ten slotte een overzicht op van de mogelijke overlap, leemten en verbeterpunten in het aanbod. We beperken ons tot een opsomming.

Overlap

Globaal wordt er opgemerkt dat het aanbod opvoedingsondersteuning groeit. Hierbij wordt vnl. geïnvesteerd in het opzetten van informatieverstrekking en advisering. Dit kan aanleiding geven tot overlap en versnippering. Tegelijkertijd wordt er benadrukt dat iedereen het toch weer anders doet, vanuit zijn eigen identiteit en volgens zijn eigen methodiek. Er wordt voor gepleit dat iedereen zijn eigenheid kan behouden. Samenwerking en afstemming zijn echter nodig.

Ten slotte uiten sommigen hun bezorgdheid over de mogelijke overlap tussen enerzijds de nieuw op te richten ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders en anderzijds het bestaande aanbod.

Leemten

Aanbod gericht op kinderen:

- kinderopvang (bvb. om Nederlandse les te volgen)
- buitenschoolse kwalitatieve vrijetijdsactiviteiten
- Nederlandstalige buitenschoolse activiteiten voor kinderen uit het Franstalig onderwijs
- Taallessen voor anderstalige kinderen

Algemeen aanbod gericht op ouders:

- doorbreken van sociaal isolement (ouders en kleine kinderen) op informele niet-gestuurde wijze
- instrumentele steun: praktisch hulp en ontlasten van taken
- aanbod voor anderstaligen (niet Nederlands of Frans)
- aanbod voor ouders van pubers en adolescenten
- werkingen die vaders een stem geven

Gericht aanbod voor ouders:

- aanbod voor mentaal zwakke ouders
- gespecialiseerde ondersteuning bij autisme
- aanbod voor ouders met psychiatrische problematiek
- aanbod voor zigeuners
- inloopteams
- laagdrempelige instellingen bij opvoedingsnood en opvoedingscrisis waar men langdurig en intensief aan gezinsbegeleiding (bvb. thuis) doet

- ondersteuning aan gezinnen met kinderen na echtscheiding

Verbeterpunten

- **niet-samenwerking tussen Nederlandstalige en Franstalige organisaties**
- gebrekkige kennis van het Franstalige netwerk langs Nederlandstalige kant en omgekeerd
- **netwerking, afstemming verbeteren**
- gebrekkige of tijdelijke financiering initiatieven
- culturele en sociale mix bij de professionelen
- aandacht voor leefomgeving gezinnen (slechte huisvesting, lage scholingsgraad ouders, schoolverzuim, hoge werkloosheid, gesegregeerde wijken)
- weinig ondersteuning voor nuldelijnsorganisaties
- opvoedingsondersteuning richt zich te veel naar ouders alleen
- **bekendheid en transparantie aanbod**
- nood aan professionele tolken
- **meer laagdrempelig**
- beter aangepast aan doelpubliek en aan de vraag van de ouders
- kansarmen positiever benaderen en meer richten op hun kwaliteiten
- duidelijker definiëren wat men verstaat onder opvoedingsondersteuning en wat beoogde doelstellingen zijn
- evaluatie van werkingen: balans tussen cijfers en proces
- initiatieven waar procesmatig en integraal gewerkt wordt; waarbij verantwoordelijkheid van de samenleving betreffende kansarmoede deel uitmaakt van de werking
- benaderen van ouders op niet-bevoogdende, niet-controlerende, niet-schuldinducerende wijze
- beleidsvisie
- bereik van Nederlandstalige gezinnen in Brussel
- Sneller handelen bij doorverwijzing van problematische opvoedingsituaties / lange wachtlijsten (2)
- Ondersteuning en gerichte bijscholing voor intermediairen, begeleidsters en leidinggevendenden van KDV (2)
- zoeken naar initiatieven die inclusie bevorderen tussen verschillende culturele groepen, gemeenschappen, sociaal-economische groepen, maar die gezinnen in risicovolle contexten wel bereiken

Besluit

Op basis van de bevraging en de discussie op de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning, kunnen we enkele besluiten formuleren over hoe het aanbod opvoedingsondersteuning zich in Brussel dient te ontwikkelen. Daarnaast formuleren we enkele besluiten over hoe de samenwerking die in dit project werd opgestart, kan worden gecontinueerd.

Visie op het aanbod opvoedingsondersteuning in Brussel:

- Opvoedingsondersteuning onderscheidt zich van opvoedingshulp, maar beiden bevinden zich tegelijkertijd op een continuüm; dit is belangrijk opdat de continuïteit van de dienstverlening niet in het gedrang komt.
- Opvoedingsondersteuning richt zich op opvoedingsverantwoordelijken, maar dient steeds gekoppeld te zijn aan een kritisch debat over definiëring van problemen en oplossingen (investeren we in opvoedingsondersteuning of in andere maatregelen die gezinnen als ondersteunend ervaren?). Ouders moeten

ook zelf een stem in dit debat hebben. In dit kader is het zinvol om gebruik te maken van de ervaringen in de integrale jeugdhulp inzake de participatie van ouders.

- Integraal werken en werken vanuit de beleving van ouders zijn belangrijke aspecten van de kwaliteit van het opvoedingsondersteunend aanbod.
 - Waar mogelijk, worden diensten voor kinderen, ouders en buurt geïntegreerd.
 - Er is nood aan een divers aanbod dat zich richt zowel tot alle ouders als tot specifieke doelgroepen. Er is nood aan meer diepgaande discussie over de verhouding tussen algemeen en doelgroepgericht aanbod.
 - Er moet verder geïnvesteerd worden in het expliciteren van visie op doelstellingen en kwaliteit van opvoedingsondersteuning. Er moet een gemeenschappelijk kwaliteitskader ontwikkeld worden. Uitgangspunt is het *Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning* ontwikkeld door Vandemeulebroecke.
 - Ondersteuning van professionele opvoeders is belangrijk. Zij vervullen immers een belangrijke rol in het formeel sociaal netwerk van ouders. De kinderopvanginitiatieven signaleren in dit kader de nood aan betere ondersteuning van hun medewerkers. Investeren in supervisie van medewerkers uit de kinderopvang is daarom noodzakelijk.
 - Daarnaast signaleren ook aanbieders van opvoedingsondersteuning nood aan vorming en opleiding (bvb. Inloopteams, sociaal-cultureel werk). We bevelen aan dat de Vlaamse Gemeenschapscommissie in zijn vormingsaanbod een luik vorming en opleiding voor aanbieders van opvoedingsondersteuning voorziet. Welke de vormingsbehoeften zijn, dient in dialoog met de sector te worden bepaald. Het toekomstig lokaal overleg opvoedingsondersteuning kan de Vlaamse Gemeenschapscommissie hierin adviseren.
- Ook het netwerk rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp biedt opleiding aan. In 2008 wordt er vanuit het netwerk rechtstreeks toegankelijke hulp een opleiding over onthaal aangeboden. Gezien de overlappingen (zowel inhoudelijk als qua deelnemende aanbieders), is het noodzakelijk het vormingsaanbod op elkaar af te stemmen en, waar nodig, samen aan te bieden.
- Tenslotte dient het aanbod aan zwangere ouders en ouders van tieners onder de loep te worden genomen: Waaruit bestaat momenteel het aanbod voor hen? Hoe toegankelijk is dit aanbod? Hoe beleven (aanstaande) ouders dit aanbod? Wat zijn de behoeften van deze (aanstaande) ouders? Zijn bijkomende initiatieven nodig?

Samenwerking in de toekomst:

- De ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning wordt gecontinueerd en omgevormd tot het lokaal overleg opvoedingsondersteuning, georganiseerd door de lokale coördinator opvoedingsondersteuning.
- Naast de opdrachten geformuleerd in het decreet houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning, heeft het lokaal overleg opvoedingsondersteuning eveneens de opdracht kritisch te reflecteren over de definiëring van problemen en oplossingen en te onderzoeken hoe ouders een stem krijgen in dit debat.
- Daarnaast beschouwen we ook de reflectie over doelstellingen en kwaliteit van opvoedingsondersteuning als opdracht van het lokaal overleg opvoedingsondersteuning.
- In 2008 zal er moeten onderzocht worden hoe het decreet betreffende de organisatie van opvoedingsondersteuning, verder kan worden geïmplementeerd. Bijzondere aandacht zal daarbij besteed worden aan de implementatie van het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning / opvoedingswinkel, rekening houdend met de geformuleerde aanbevelingen.
- Er worden linken gelegd met andere samenwerkingsverbanden en overlegorganen die een impact hebben op de context waarin kinderen opgroeien en ouders

opvoeden. Tegelijkertijd wordt er ook duidelijkheid gecreëerd over de relatie tussen de verschillende overlegorganen en samenwerkingsverbanden (bvb. de relatie met de advieswerkgroep voorschoolse aangelegenheden, lokaal overleg kinderopvang, het netwerk rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp).

- De dialoog met het Franstalig aanbod is een werkpunt voor het lokaal overleg opvoedingsondersteuning in 2008. Hierbij zal worden vertrokken van concrete praktijkvoorbeelden van samenwerking tussen Nederlandstalig en Franstalig aanbod.

KINDEROPVANG EN OPVOEDINGSONDERSTEUNING

Situering

Eén van de kerntaken van het project “Opvoeden in Brussel” was visieontwikkeling. Daar hoort ook een visie bij over de relatie tussen kinderopvang en opvoedingsondersteuning. In het decreet van 10 juli 2007, houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning, wordt opvoedingsondersteuning erg breed gedefinieerd: “de laagdrempelige, gelaagde ondersteuning van opvoedingsverantwoordelijken bij de opvoeding van kinderen”. Op basis van die definitie, maar ook op basis van hoe we zelf opvoedingsondersteuning omschreven in het eerste deel van dit rapport, ligt het voor de hand dat kinderopvang en opvoedingsondersteuning met elkaar te maken hebben. Ook de toenemende aandacht voor de sociale functie van de kinderopvang voedt de reflectie over die relatie. Doet kinderopvang nu eigenlijk aan opvoedingsondersteuning? Hoort ze dat te doen? Wanneer wel en wanneer niet? Moet ze daarvoor nieuwe initiatieven ontwikkelen? Over deze vragen, zowel vanuit het beleid als vanuit de praktijk, trachten we in dit hoofdstuk wat meer duidelijkheid te geven. Deze tekst werd gevoed vanuit de praktijkervaring van deelnemers aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning en van VBJK, door wetenschappelijk onderzoek, onder meer van studenten Master Sociaal Werk van de UGent en door reflectie hierop⁵. Daarbij staat steeds (conform de definitie van opvoedingsondersteuning die we in het eerste deel van dit rapport gaven) de betekenisverlening door ouders voorop. De centrale vraag wordt dan: ervaren ouders kinderopvang als een steun bij de opvoeding van hun kinderen? Uit zowel praktijk als uit onderzoek blijkt dat ouders kinderopvang daadwerkelijk als een opvoedingsondersteuning ervaren, om verschillende redenen, maar ook dat hier telkens een aantal voorwaarden aan verbonden zijn.

Instrumentele steun

De eerste vaststelling is zodanig evident dat ze meestal over het hoofd wordt gezien. Voor zowat alle ouders is de kinderopvang een vorm van instrumentele steun. Het geeft hen de mogelijkheid hun beroep te combineren met het ouderschap, een opleiding te volgen of wat ontspanning te hebben. Meer dan 95% van de moeders geeft aan dat dit een belangrijke of zeer belangrijke reden is om van kinderopvang gebruik te maken. Voor lager geschoolden is de kinderopvang bovendien een manier om een opleiding te volgen en voor niet werkende moeders is het ook een manier om het gezin eventjes te ontlasten.

Voor gezinnen die in moeilijke omstandigheden leven kan het bijzonder ondersteunend zijn dat de kinderopvang ook een warme maaltijd of een badje kan verschaffen.

Er zijn twee belangrijke voorwaarden opdat de kinderopvang deze instrumentele functie zou kunnen vervullen. Ten eerste dienen er voldoende plaatsen beschikbaar, bereikbaar en betaalbaar te zijn voor ouders en dienen die plaatsen ook overeen te komen met de arbeidsuren van die ouders. De tweede en even belangrijke voorwaarde is dat er een goede afstemming is tussen ouders (moeders én vaders!) en kinderopvang. Opdat de kinderopvang haar instrumentele functie zou kunnen vervullen is het immers nodig dat er een wederzijds vertrouwen geïnstalleerd wordt,

⁵ Eén van de onderzoeken die ons sterk inspireerde, gebeurde door Eline Segaert. Zij verzamelde ervaringen van 269 moeders die gebruik maken van diverse vormen van kinderopvang. De percentages in deze tekst komen, tenzij anders vermeld, uit haar onderzoek. Een volledig verslag van dit onderzoek is te vinden in: Segaert, E. (2007).

dat de overgang tussen thuis en kinderopvang zorgvuldig aangepakt wordt (een wederzijds wenproces), dat er een goede communicatie met de ouders (moeders en vaders) is gedurende de hele duur van de opvang en dat de opvang een hoge kwaliteit nastreeft. Pas dan kan er sprake zijn van gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid.

Verbreding van het opvoedingsmilieu

Ouders maken niet alleen gebruik van de kinderopvang om uit werken te gaan, een opleiding te volgen of even tot rust te komen. Ze doet dat in grote mate (meer dan 95%) ook omdat hun kind er met andere kinderen kan spelen. Sommigen (81%) vinden de kinderopvang bovendien een voorbereiding op de kleuterschool. Voor anderstalige ouders is het in dat kader erg belangrijk dat hun kind in een Nederlandstalige omgeving komt, waar het de schooltaal leert. Het is voor sommige ouders een belangrijke reden om niet voor opvang in de eigen familie te kiezen. Dat betekent dat de ouders de kinderopvang duidelijk ervaren als een onmisbare steun bij een belangrijke doelstelling in het opvoeden: het socialiseren van kinderen (leren samen spelen, leren delen, leren in een groep leven en zo integreren in de samenleving). Het gaat hierbij niet om een steun bij wat ouders als een tekort van zichzelf zouden beschouwen, maar eerder als een noodzakelijke verbreding van de thuisopvoeding. In die zin, zijn het voorbeelden van wat een gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid in de praktijk kan betekenen.

Ook hier is het uiteraard belangrijk dat de kinderopvang een weldoordacht ouderbeleid voert, om deze functie waar te maken. Dat geldt niet alleen voor moeders, maar ook voor vaders (zie hierover Demuyne, 2006).

Informatie en advies

Een groot deel van de moeders (70%) in het onderzoek van Segaert (2007) zegt dat de kinderopvang een sterke tot zeer sterke steun is door het geven van informatie en tips over de opvoeding. Het gaat om tips die het personeel mondeling geeft, informatie over voeding, de ontwikkeling, zindelijkheid en dergelijke, maar ook om zaken zoals het “heen en weerschriftje”.

Allochtone moeders (93%) ervaren die steun door informatie vaker dan autochtone moeders (68%). Er blijkt echter nog een groep van ouders te zijn (10%) die deze steun wel verwachten, maar niet ervaren. Het gaat om ouders die noch met het personeel van de kinderopvang, noch buiten de kinderopvang veel over opvoeding praten. We komen hier straks op terug.

Wat opvalt, is dat in kinderdagverblijven die van zichzelf zeggen dat ze werk maken van ouderparticipatie en dit zeer belangrijk vinden, ouders die steun door informatie en advies significant sterker ervaren. Dat wijst er op dat de informatie en adviesfunctie in de kinderopvang wezenlijk verschilt van andere plaatsen waar informatie kan gevonden of geboden worden. Het gaat in de kinderopvang immers om informatie die uitgewisseld wordt met iemand (de kinderbegeleider) die een mede-opvoeder is van het kind en die het kind dus ook goed kent. Dat geeft deze functie een wezenlijk ander karakter dan in andere advies-settings (zoals level 2 en 3 van Triple P of in het kader van een Opvoedingswinkel). In de mate dat de ouderwerking uitgediept werd, is er sprake van wederkerigheid, bijvoorbeeld tijdens de wenperiode. Het is net die wederkerigheid (waarbij de ouder “leert” van de begeleider, maar ook de begeleider “leert” van de ouder) die de informatie- en adviesfunctie zo uniek maakt. Dit blijkt eveneens uit het onderzoek van Aisja Snoeck (2007).

Voorwaarde om deze functie goed te vervullen is dus een uitgewerkt ouderbeleid, en de ondersteuning van de begeleiders in deze gesprekken. Het is immers noodzakelijk dat ze een professionaliteit ontwikkelen om deze adviesgesprekken te voeren, zonder belerend te zijn, of

afkeurend te zijn naar opvoedingsideeën of opvoedingsgedrag van ouders. Ook competenties in interculturele communicatie (in de brede zin van het woord) horen daarbij.

Sociale contacten en emotionele steun

Uit meerdere onderzoeken blijkt dat ouders het nodig hebben om met andere ouders uit te wisselen over dagelijkse opvoedingsvragen (laat je je kind best huilen als het voor de vijfde keer 's nachts wakker wordt? Wat doe je als je baby de eerste fruitpap weigert? Hoe ga je om met jaloezische reacties van het oudere zusje? En moet hij nu zijn bord leegeten of niet?). Ze ondervinden in deze vorm van informele zelfhulp een belangrijke emotionele steun, beoordelingssteun en een erkenning als ouder. De kinderopvang zou zo'n rol kunnen vervullen als ontmoetingsplek van ouders. Dit wordt ook expliciet aangehaald in de beschrijving van de drie maatschappelijke functies van kinderopvang onder de "sociale functie".

Niet alle ouders hebben behoefte om in het kinderdagverblijf andere ouders te ontmoeten, zo leert het onderzoek van Segaert (2007). Maar voor een deel van hen is dit toch één van de belangrijke redenen om gebruik te maken van een kinderdagverblijf. Het zijn wat vaker allochtone ouders, die ook hopen dat die contacten hen een meer verscheiden en divers beeld op de opvoeding kunnen bijbrengen. Het zijn ook vaker moeders die buiten de kinderopvang een eerder beperkt netwerk hebben.

Naast het gegeven dat 1 op 9 moeders dit een belangrijke reden vinden om voor kinderopvang te kiezen, stellen we vast dat één op vijf (20%) moeders die sociale steun ook echt ervaren. De helft ervaart dit maar matig en nog eens 30% ervaart die helemaal niet. Voor sommigen is dat geen probleem, maar andere betreuren dat:

Het contact met andere ouders uit de kinderopvang is héél miniem, wat ik soms betreurt. De kinderen zitten toch een hele periode samen en worden samen opgevoed.

Ook hier dus blijkt een groepje te bestaan van ouders die wel op deze vorm van opvoedingsondersteuning had gerekend, maar die niet ervaart. Hierbij valt op dat moeders die deze steun ervaren, doorgaans ook buiten het kinderdagverblijf sterkere of grotere netwerken hebben. Met andere woorden: wie in het dagelijkse leven, buiten de kinderopvang, vrienden en familie heeft met wie men vaak over opvoeding praat, doet dat ook meer met andere ouders uit de kinderopvang. En omgekeerd: wie minder sociale steun heeft in de kinderopvang, heeft die vaak ook minder daarbuiten. Een verklaring is dat de kinderopvang wel een plek is waar je andere ouders kan ontmoeten, maar of men daar ook gebruik van maakt (en steun van ontvangt) hangt grotendeels af van de sociale vaardigheden die de ouder zelf heeft.

Het voorgaande betekent dat de kinderopvang zelf actiever kan optreden om ouders op een informele manier met elkaar kennis te laten maken via het expliciet voorstellen van ouders aan elkaar, feestjes, koffieochtenden en andere momenten. Er zijn duidelijke inhoudelijke argumenten om hieraan aandacht te besteden. Kinderopvang is immers een plaats waar ouders komen (lage drempel). Gezien het belang van informele sociale steun, pleiten we ervoor deze opportuniteit aan te grijpen. Daarnaast kunnen dergelijke initiatieven eveneens een positieve impact hebben op de samenwerking tussen kinderopvang en ouders.

Het gaat er niet noodzakelijk om extra activiteiten te organiseren met en voor ouders. Wel belangrijk is dat men tijdens bijeenkomsten ook oog heeft voor de omgang tussen ouders en de gastvrouw- of gastheerfunctie die men daarbij vervult. Daarnaast is het belangrijk om oog te hebben voor de vraag of ook vaders netwerken kunnen opbouwen. Vaak voelen vaders de kinderopvang nog aan als een milieu met een erg vrouwelijke cultuur, waar ze zich minder gemakkelijk thuis voelen.

Seagert (2007) stelde vast dat in kinderdagverblijven die werk maken van ouderparticipatie en dit zeer belangrijk vinden, ouders die sociale steun significant sterker ervaren.

Detectie

Het gebeurt regelmatig dat moeilijkheden in de ontwikkeling van kinderen aan het licht komen in de kinderopvang. Die vroegtijdige detectie kan voor ouders een steun betekenen, maar alles hangt af van de manier waarop de kinderopvang hier mee om gaat. Uit gesprekken met ouders en deskundigen hierover⁶ blijkt steeds weer hoe belangrijk het is op welke manier men de dialoog hierover voert, opdat ouders dit als een bondgenootschap zouden ervaren. Het nuchter presenteren van een samenvatting van de ontwikkeling van het kind, komt bedreigend over omdat het een onevenwicht installeert tussen de “deskundige” die het weet en de ouder die “nog niet weet”. Het gaat dus om een gesprek waarin vragen en twijfels centraal staan, eerder dan een “slecht nieuws gesprek”. Dat betekent niet dat begeleiders hun ongerustheid niet zouden kunnen onderbouwen met observaties of met een bespreking met collega’s. Het is echter noodzakelijk om het gesprek met ouders goed voor te bereiden en niet als een rapport voor te stellen. Wellicht is het zelfs beter de observaties helemaal buiten het gesprek te houden. Het gaat er immers om een bondgenootschap aan te gaan en niet om zo snel mogelijk door te verwijzen. Ouders willen als eerste geïnformeerd worden, het liefst op een informele en persoonlijke manier door iemand die het kind kent. Wanneer dit goed verloopt, betekent de kinderopvang een hele steun bij de opvoeding.

Signaleren aan beleidsinstanties

Vanuit de kinderopvang kunnen ook signalen gaan naar het lokale of Vlaamse beleid over noden en behoeften van ouders. We denken daarbij uiteraard aan het plaatstekort, maar ook aan meer specifieke lokale noden (opvang op onregelmatige uren, administratieve moeilijkheden die opduiken bij het verkrijgen van steun van het OCMW om kinderopvang te betalen, problemen met het sociale tarief in de buitenschoolse opvang, enz.). De kinderopvang heeft hiertoe een aantal instrumenten ter beschikking zoals het Lokaal Overleg Kinderopvang en, specifiek in Brussel, de Advieswerkgroep Voorschoolse Aangelegenheden.

Besluit

In het eerste, inhoudelijke, deel schetsten we de operationele definitie van wat onder opvoedingsondersteuning begrepen wordt door Kind en Gezin, in navolging van Vandemeulebroecke:

- Voorlichting of informatieverstrekking
- Instrumentele steun of praktische pedagogische hulp
- Emotionele steun en / of beoordelingssteun
- Geven van advies over de opvoedingsaanpak
- Training van vaardigheden om aangepast opvoedingsgedrag aan te leren
- Uitbouwen van sociale contacten en stimuleren van zelfhulp
- Vroegtijdige detectie van zwaardere opvoedings- en ontwikkelingsproblemen en doorverwijzing

⁶ Voor een uitgebreide achtergrond en praktische tips hierover, zie Vandenbroeck, M.; Boudry, C.; De Brabandere, K. & Vens, N. (2007).

- Signalering aan beleidsinstanties van leemten in het aanbod op het gebied van opvoeding en opvoedingsondersteuning of over andere contextfactoren.

Na discussie op de ad-hocwerkgroep werd het begrip opvoedingsondersteuning conform het decreet afgebakend tot activiteiten die zich richten tot opvoedingsverantwoordelijken. Tegelijkertijd werd erkend dat andere diensten en activiteiten die niet onder de definitie van opvoedingsondersteuning vallen, een belangrijk ondersteunend effect kunnen hebben ten aanzien van de opvoeding van kinderen.

We stellen vast dat zowel de beleving van ouders als de praktijkervaring van de voorzieningen tonen dat kinderopvang meerdere van de functies van opvoedingsondersteuning vervult en dus een belangrijke opvoedingsondersteunend effect heeft. In de mate dat de kinderopvang daadwerkelijk toegankelijk is, de wederzijdse aanpassing goed aanpakt, en ouders betrekt bij de werking, kan ze een belangrijke bijdrage leveren in de opvoedingsondersteuning door de opvoedingsverantwoordelijkheid te delen met ouders, hen af en toe te ontlasten en ouders toe te laten hun rol als ouder te combineren met andere rollen (partner, werknemer, enz). Daarnaast is het ook een plek die ouders bijstaat in het socialiseren van hun kinderen en ouders waarderen dit ook sterk. Kinderopvang doet echter nog meer. Het is ook een plaats waar ouders informatie en advies kunnen vinden over voeding, ontwikkeling en opvoeding van hun kinderen, soms ook in moeilijke gevallen waar de ontwikkeling niet loopt zoals verwacht. In de mate dat ze werk maken van ouderparticipatie en wederzijdse communicatie vervullen ze die functie op een unieke manier omdat het gaat om uitwisseling tussen mede-opvoeders.

Kinderopvang kan ten slotte ook de belangrijke functie van sociale en emotionele steun tussen ouders faciliteren. Het kan een echte ontmoetingsplaats worden. Dit is niet voor alle ouders even belangrijk, maar voor meer geïsoleerde ouders en voor ouders die hun informele contacten willen verbreden, kan het erg belangrijk zijn.

Om een rol te spelen in de opvoedingsondersteuning hoeft de kinderopvang dus niet noodzakelijk nieuwe initiatieven te ontwikkelen die niet tot de “core-business” zouden behoren. Wel dient ze te werken aan de toegankelijkheid voor alle ouders en aan de wederkerigheid van de communicatie. Die wederkerigheid maakt, zo leert de praktijk, dat niet alleen de ouders ondersteund worden, maar ook dat de begeleiders in hun werk gesteund worden door de ouders. Het gaat dan immers om een voorziening waarin uitwisseling bestaat tussen mede-opvoeders die samen de gedeelde verantwoordelijkheid vorm geven.

Eenzijds hoeft kinderopvang geen nieuwe initiatieven te ontwikkelen om ouders te ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen. Anderzijds kunnen we wel kinderopvanginitiatieven onderscheiden die in het kader van hun ouderbeleid activiteiten organiseren die expliciet tot doel hebben ouders te ondersteunen in de opvoeding van hun kinderen. We kunnen dit benoemen als ‘kinderopvang-plus’. Dit kan op diverse manieren worden ingevuld. Een voorbeeld hiervan is op regelmatige basis samenkomsten organiseren waar ouders elkaar kunnen ontmoeten. Dergelijke ‘kinderopvang-plus’ voorzieningen zijn zeer waardevol gezien het laagdrempelige karakter van de kinderopvang. Dit zou vanuit het beleid extra ondersteund kunnen worden, omdat het ook een extra inzet vraagt van de kinderopvang inzake personeelsinzet en competentie management.

Kortom, kinderopvang valt strikt genomen niet onder de definitie van opvoedingsondersteuning, maar heeft wel een opvoedingsondersteuning effect. In de ogen van de ouders neemt de kinderopvang immers verscheidene functies op die aanvaard worden als opvoedingsondersteuning. Dat behoort tot haar gewone werking en dat legitimeert de aanwezigheid van de kinderopvang op het lokaal overleg opvoedingsondersteuning. In de mate dat ze haar toegankelijkheid verbetert en haar ouderwerking uitbouwt, ook voor vaders, kan ze die rol nog meer vervullen. Daarnaast onderscheiden we ‘kinderopvang-plus’ die extra initiatieven

onderneemt om ouders te ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen. Dergelijke 'kinderopvang-plus' initiatieven vragen een extra investering van de initiatiefnemers en dienen mee ondersteund te worden door het beleid.

We zijn bij deze analyse vertrokken van de betekenisverlening door ouders. Dat uitgangspunt heeft ons niet alleen doen vaststellen welke rol de kinderopvang in de opvoedingondersteuning kan bieden. Het laat ons ook toe het traditionele schema, dat door Kind en Gezin gehanteerd wordt, met de acht functies, uit te breiden met een negende belangrijke functie: *de verbreding van het opvoedingsmilieu.*

DEEL 3

HET ONDERZOEK

ONDERZOEKSOPZET

Het onderzoek is beperkt in omvang, door de korte tijdsspanne van één jaar, waarop het afgerond hoorde te zijn. Daarom was het nodig prioriteiten te stellen. We beperkten ons tot ouders van jonge kinderen (0 tot 6 jaar), ook omdat meerdere auteurs aangeven dat de opvoedingsstress dan vaak hoger ligt. Een belangrijke vorm van kritiek op gezinspedagogische onderzoeken is dat men spreekt over “ouders” of “gezinnen” terwijl in werkelijkheid vooral moeders aan het woord komen. Louis Tavecchio en anderen pleiten er voor om liever expliciet over moeders te praten dan de valse verwachting van gender-neutraliteit op te roepen. Wij opteerden er voor om een ruime steekproef van moeders te bevragen, maar ook een specifieke steekproef van 10% vaders. Binnen deze beperkingen was het mogelijk een representatief staal van de Brusselse bevolking te bereiken.

Een andere belangrijke beperking, ingegeven door het korte tijdsbestek, is dat we kozen voor een survey-onderzoek. Voordeel is dat op die korte tijd een relatief grote groep ouders kon bevestigd worden. Nadeel van het gebrek aan kwalitatieve gegevens is echter dat we minder te weten komen over de individuele beleving van ouders en de dynamiek van hun ouderschap. Het gevolg van die keuze is immers dat het vooral om gemiddelden gaat en de individuele variatie daardoor uit het zicht verdwijnt.

Om tot een relevante steekproef te komen, kregen we de medewerking van een heel aantal Nederlandstalige voorzieningen en diensten uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (kinderopvang, raadplegingen, Inloopteams, enz.). Deze werden geselecteerd om de rol van het bestaande aanbod op het gebied van sociale steun voor de moeders in kaart te kunnen brengen.

De constructie van de vragenlijst

Voor de constructie van de vragenlijst baseerden we ons op de vragenlijst gebruikt in het wetenschappelijk onderzoek van Rullo en Musatti (2005), omdat hun theoretische uitgangspunten sterk overeenkomen met de onze. De Italiaanse vragenlijst werd vertaald en aangepast aan de Brusselse situatie. Ze werd vervolgens uitgetest – zowel als schriftelijke survey als in de vorm van interviews – in drie Brusselse settings: inloopteam Huis der Gezinnen, KDV Elmer en KDV ‘t Prutske. De definitieve vragenlijst werd aangepast, rekening houdend met de suggesties van de ouders en de enquêteurs en eveneens vertaald in het Frans. Er is bijzonder weinig empirisch onderzoek naar behoeften aan opvoedingsondersteuning in Vlaanderen. Eén van de weinige onderzoeken die ons bekend zijn, is het onderzoek van het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg Maasland (Snyers et al, 2001). Het bestond uit een survey bij 184 ouders uit Maasmechelen. Anders dan in het Maasmechelse onderzoek of het onderzoek in Blankenberge (Hogeschool West-Vlaanderen, 2007), gebruikten we geen uitgebreide checklist van opvoedingssterreinen en van dagelijkse besommeringen over de kinderen, waarbij ouders

moesten aanduiden over welke terreinen ze vragen hadden. We wilden immers niet noodzakelijk van problemen uitgaan en vreesden dat dergelijke lijsten induceren dat ouders aangeven problemen te hebben. Daardoor is het o.i. in het Maasmechelse onderzoek onduidelijk in welke mate de vermeende “opvoedingsonzekerheid” geen artefact is van het onderzoek zelf.

De vragen naar sociale steun en sociale netwerken overlappen sterk met het Maasmechelse onderzoek, al kozen we ervoor om een meer expliciet onderscheid te maken tussen algemene persoonlijke netwerken en ouderlijke netwerken. Ook de vragen over de bestaande dienstverlening hebben we uitgebreid, omdat steeds weer blijkt dat enkel de tevredenheid bevragen, weinig valide antwoorden genereert (Vandenbroeck, 2005).

Onze vragenlijst inventariseert uiteindelijk volgende thema's:

- gezinssamenstelling
- socio-economische situatie (opleidingsniveau, beroepsactiviteit en inkomen)
- origine (geboorteplaats van ouders en grootouders)
- opvoedingssituatie in het gezin (wie zorgt hoe vaak voor het kind, activiteiten die men met het kind doet, ...)
- beleving van die opvoedingssituatie
- algemene, persoonlijke informele netwerken en tevredenheid hierover
- informele netwerken die specifiek over het ouderschap gaan (maternal networks)
- formele netwerken en gebruik van bestaande diensten
- informatiekanaal over opvoeding
- plaatsen van socialisering van het kind
- mate waarin men met opvoedingsvragen blijft zitten

Samenstelling van de steekproef

De respondenten uit de steekproef werden geselecteerd op basis van 22 deelnemende voorzieningen aan het onderzoek. Deze voorzieningen werden op basis van hun bereik geselecteerd om een representatief staal van de Brusselse bevolking te bereiken.

In totaal verspreidden de 22 voorzieningen 909 enquêtes. In het merendeel van de gevallen vulden de ouders de enquête in en bezorgden ze die terug aan de voorziening. In 44 gevallen werden de ouders geïnterviewd om taalproblemen en een ondervetegenwoordiging van de lagere socio-economische groepen te vermijden. In totaal werden zo gegevens van 355 respondenten verzameld, een respons-rate van 39,5 %. Deze respons is enigszins vertekend door het feit dat De Buiteling 148 enquêtes verspreidde voor slechts 9 respondenten. Zonder De Buiteling was de respons 45.47 %. Hieronder geven we een overzicht van de respons per voorziening

Tabel 6: De respons per voorziening

	Aantal	%
Nasci	20	5,6
Inloop Huis der Gezinnen	10	2,8
Inloop zITa	9	2,5
KDV 't Zandkasteeltje	15	4,2
KDV 't Helmetje	30	8,5
KDV De Ketjes	25	7,0
KDV Arion	16	4,5
Peuterschool Koekelberg	32	9,0
Peuterschool Moutstraat	37	10,4
IBO De Buiteling	9	2,5
CB Huis der Gezinnen	8	2,3
CB Dansaert	4	1,1
CB De Weeg	9	2,5
CB Laken	5	1,4
CB Etterbeek	5	1,4
KDV Elmer Noord	26	7,3
KDV Elmer Zuid	15	4,2
KDV Elmer West	9	2,5
KDV 't Prutske	29	8,2
Opvoedingswinkel	14	3,9
CB Evere	2	0,6
Post	4	1,1
KDV Mini-Mabo	22	6,2
Totaal	355	100,0

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de steekproef. Waar mogelijk, maken we de vergelijking met de bevolking uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op basis van de Buurtatlas (Willaert & Deboosere, 2005).

Tabel 7: Samenstelling van de steekproef⁷

	Steekproef	BHG	Toets en p-waarde
Demografische gegevens			
Leeftijd jongste kind			
Gemiddelde (in maand)	23.65		
SD	17.98		
Leeftijd jongste kind			
0-1 jaar	33.6 %		
1-3 jaar	46.8 %		
3-6 jaar	19.6 %		
Geslacht jongste kind			
Jongen	55.5 %		
Meisje	45.5 %		
Respondent			
Moeder	90.1 %		
Vader	9.9 %		
Leeftijd moeder			
Gemiddeld (in jaren)	32.97		
SD	5.28		
Leeftijd partner			
Gemiddeld (in jaren)	36.45		
SD	5.93		
Gezinssituatie			
1-oudergezin	5.4 %	10 %	$\chi^2 = 8.127$
2-oudergezin	94.6 %	90 %	p = 0.004
Alleenstaand met 1 kind	3.1 %		
Alleenstaand met > 1 kind	1.4 %		
Alleenstaande met andere inwonende	0.9 %		
Samenwonend met 1 kind	35.7 %		
Samenwonend met > 1 kind	54.3 %		
Samenwonend met andere inwonende	4.6 %		
Socio-culturele gegevens			
Origine moeder			
Autochtoon	57.2 %	53.7 %	$\chi^2 = 2.603$
Allochtoon	41.4 %	46.3 %	p = 0.107
Origine partner			
Autochtoon	50.8 %	53.7 %	$\chi^2 = 1.144$
Allochtoon	49.2 %	46.3 %	p = 0.285
Origine gezin			
Autochtoon	41.4 %		
Gemengd	26.5 %		
Allochtoon	32.1 %		
Geboorteplaats moeder			
België	59.5 %		

⁷ Alle percentages zijn – tenzij anders vermeld – “valid percent” (dus ontbrekende gegevens niet meegerekend).

EU	11.5 %		
Buiten EU	29.0 %		
Geboorteplaats vader			
België	52.2 %		
EU	10.9 %		
Buiten EU	36.9 %		
Socio-economische gegevens			
Scholingsniveau moeder			
laaggeschoold	24.1 %	44.0 %	$\chi^2 = 57.152$
middengeschoold	29.6 %	23.6 %	$p = 0.000$
hooggeschoold	46.3 %	32.4 %	
Scholingsniveau partner			
laaggeschoold	24.8 %	40.6 %	$\chi^2 = 35.548$
middengeschoold	27.5 %	23.8 %	$p = 0.000$
hooggeschoold	47.7 %	35.6 %	
Beroep moeder			
Arbeidster en aanverwante	15.6 %	14.9 %	$\chi^2 = 0.367$
Bediende	73.2 %	74.9 %	$p = 0.832$
Ondernemingshoofd, vrij beroep	11.2 %	10.2 %	
Beroep partner			
Arbeidster en aanverwante	29.9 %	22.7 %	$\chi^2 = 7.986$
Bediende	51.3 %	56.7 %	$p = 0.018$
Ondernemingshoofd, vrij beroep	18.8 %	20.6 %	
Arbeidssituatie moeder			
Werkend	65.5 %	77.1 %	$\chi^2 = 25.348$
Niet werkend	34.5 %	22.9 %	$p = 0.000$
Arbeidssituatie partner			
Werkend	84.1 %	81.6 %	$\chi^2 = 1.292$
Niet werkend	15.9 %	18.4 %	$p = 0.256$
Gezamenlijk netto inkomen / maand			
Gemiddelde (in €)	2682.95		
SD	2825.16		
Inkomensklassen (in €)			
< 1726	37.3%		
tussen 1726 – 2539	21.4%		
tussen 2540 - 3150	15.6%		
> 3150	25.7%		
Armoede			
Boven armoederisicodrempel	65 %		
Onder armoederisicodrempel	35%		

Wat de gezinssituatie betreft, bevat onze steekproef minder éénooudergezinnen dan het BHG. De gegevens van onze steekproef zijn echter niet helemaal vergelijkbaar met die van het BHG. Deze laatste gaan immers enkel over 20-29 jarigen en bevat geen vaders. Bovendien blijkt uit de gegevens van Lodewijckx (2004) dat officiële gegevens over alleenstaanden in België vaak overschat zijn. Toch nemen we aan dat in onze steekproef het aantal alleenstaanden licht ondervertegenwoordigd is.

Onder autochtoon verstaan we de ouder die geboren is in België. In navolging van Van Keer, Bettens en Buysse (2004) benoemen we allochtonen diegene van wie de moeder bij geboorte

niet de Belgische nationaliteit heeft. We zien dat onze steekproef van zowel de respondenten ($\chi^2 = 2.603$; $p = 0.107$) als de partners ($\chi^2 = 1.144$; $p = 0.285$) op dit vlak representatief is voor het BHG. Onze steekproef bevat mensen van 46 verschillende nationaliteiten. De grootste groep is afkomstig uit Marokko (35,96%), gevolgd door Nederland (5,48%), Guinee (5,14%), Algerije (4,79%), Kongo (4,79%), Turkije (3,08%), Spanje (2,74%), Italië (2,47%), Vietnam (2,47%).

Het socio-economisch niveau wordt bepaald aan de hand van beroepssituatie en opleiding. Bij het scholingsniveau hebben we 3 verschillende klassen gecreëerd. Onder laaggeschoolde verstaan we diegene die geen diploma secundair onderwijs hebben. Middengeschoolde zijn mensen met als hoogste diploma hoger secundair onderwijs en hooggeschoolden hebben een diploma hoger onderwijs of hoger. Op het eerste zicht lijkt de hoogste socio-economische groep (volgens opleidingsniveau) oververtegenwoordigd te zijn (voor moeders: $\chi^2 = 57.152$; $p = 0.000$; voor partners: $\chi^2 = 35.548$; $p = 0.000$). Kijken we naar het beroep, dan is het omgekeerde waar: een oververtegenwoordiging van arbeiders en een ondervertegenwoordiging van bedienden, zelfstandigen en vrije beroepen.

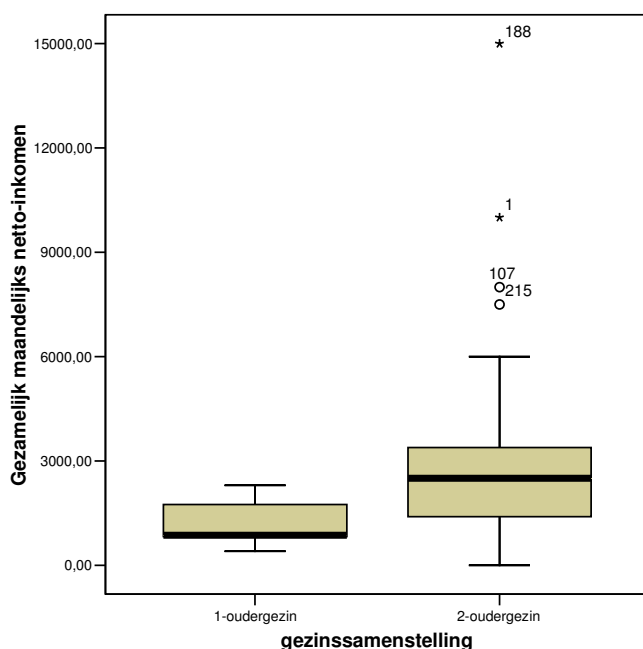
Het beroepsstatuut van de moeder verschilt niet significant met de populatie ($\chi^2 = 0.367$; $p = 0.832$). Bij de partners stellen we een oververtegenwoordiging vast van de arbeiders of aanverwante statuten en ondervertegenwoordiging van bedienden of werknemers in de openbare sector en ondernemingshoofden, zelfstandige en vrije beroepen. Wanneer we het scholingsniveau en beroepsstatuut van naderbij bekijken, zien we dat er veel hooggeschoolden blijkbaar niet aan het werk zijn in een hooggeschoolde functie. Een verklaring hiervoor kan zijn dat heel wat hooggeschoolden een buitenlands diploma hebben en niet als hooggeschoolde tewerkgesteld worden door een devaluatie van hun diploma.

Bovendien zijn er in de steekproef meer moeders opgenomen die niet werken dan in de populatie ($\chi^2 = 25.348$; $p = 0.000$). Dit geldt niet voor hun partners ($\chi^2 = 1.292$; $p = 0.256$). Globaal mogen we er dus van uit gaan dat onze steekproef de socio-economische diversiteit van de Brusselse populatie goed weerspiegelt.

De spreiding (SD) van het gezamenlijke netto-inkomen is zeer groot: zowel zeer lage als zeer hoge inkomens zijn vertegenwoordigd in de steekproef opgenomen. De onderstaande boxplot geeft de verdeling⁸ weer. We menen dat deze waarden een representatief beeld kunnen vormen van de inkomensverdeling in het BHG.

⁸ Case nummer 76 laten we uit te steekproef weg, omdat deze zeer extreme waarde (€ 40.000) een grote invloed heeft op de verdere berekeningen (gemiddelde, SD, statistische modellen,...). Dit inkomen kan verkeerdelijk door de respondent ingevuld zijn. Zoniet, is het inkomen niet representatief voor het BHG. Om deze 2 redenen verwijderen we deze case betreffende het inkomen uit onze steekproef (Pedhazur & Schmelkin in Miles & Shevlin, 2001; Kutner, Nachtsheim, Neter, & Li, 2005). In figuur 2 is dit buitenbeentje ook weggelaten.

Figuur 2: Inkomensverdeling tussen één - en tweeoudergezinnen

De armoederisicodrempel volgens de *European Union Statistics on Income and Living Conditions* (EU-SILC) is vastgelegd op € 822 voor eenpersoonshuishoudens en op € 1726 voor tweepersoonshuishoudens (FOD Economie, 2007b). In de steekproef heeft 1/3 een inkomen dat onder deze drempel ligt. In België leeft 15% van de bevolking onder deze drempel. Exacte gegevens voor het BHG zijn er niet in het EU-SILC. Men schat dat deze drempel zich bevindt tussen 17% en 37% (Observatorium voor gezondheid en welzijn, 2006). Ook op dat vlak is onze steekproef dus representatief.

De steekproef is dus representatief op origine en inkomensniveau, als afzonderlijke variabelen. Ze is echter niet representatief op de combinatie van deze variabelen. Er is een ondervertegenwoordiging van kansarme autochtonen: 12 moeders en 7 partners. Hun aantal is te klein om afzonderlijke bewerkingen op uit te voeren.

Constructie van de variabelen

Om een antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, hebben we volgende variabelen geconstrueerd:

Socio-economische Status (SES)

We baseren ons op het SiBO onderzoek⁹. Uit hun analyse blijkt dat netto-maandinkomen, opleiding van de ouders en beroeps categorie van ouders één factor vormen. We voerden éénzelfde analyse uit op de data van onze steekproef¹⁰ die bevestigt dat we SES als één variabele

⁹ De constructie van een SES-variabele voor het SiBO-onderzoek door Reynders, Nicaise en Van Damme (2005). Daarin werd een exploratieve factoranalyse uitgevoerd op de variabelen opleiding moeder, opleiding vader, beroeps categorie moeder, beroeps categorie vader, tewerkstelling ouders, netto-maandinkomen van het gezin, eigendom, gezinsamenstelling.

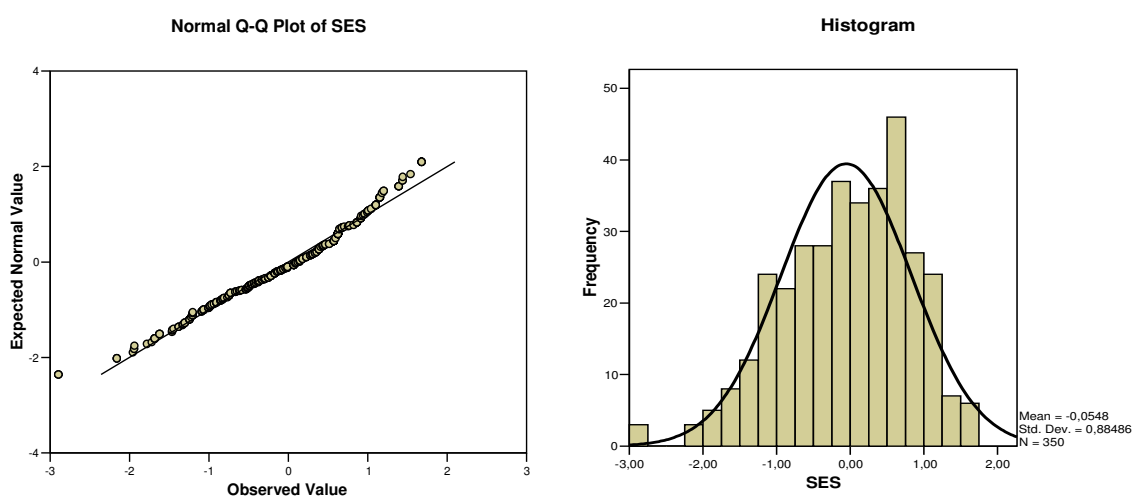
¹⁰ De waarde van de Kaiser-Meyer-Olking (KMO) = 0.805 wat een dergelijke factoranalyse legitimeert.

kunnen gebruiken. We construeren dus de variabele SES op basis van de z-scores op volgende 5 variabelen

- Opleidingsniveau moeder
- Opleidingsniveau vader
- Beroepsstatus moeder
- Beroepsstatus vader
- Netto maandelijks inkomen

De verdeling van de nieuwe variabele SES volgt de normaalverdeling

Figuur 3: De normaalverdeling van SES

Dus kunnen we de variabele in volgende categorieën indelen:

- Lage SES: tussen -3 en -0,9366 (1 SD onder het gemiddelde)
- Matige SES: tussen -0,9366 en 0,83005
- Hoge SES: tussen 0,83006 en 3 (1 SD boven het gemiddelde)

Tabel 8: Verdeling van SES-klassen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	lage SES	61	17,2	17,4	17,4
	matige SES	229	64,5	65,4	82,9
	hoge SES	60	16,9	17,1	100,0
	Total	350	98,6	100,0	
Missing	System	5	1,4		
Total		355	100,0		

Het valt op dat vaders een significant hogere SES hebben dan moeders ($t = -12.922$; $p = 0.000$).

Tevredenheid

We maken een onderscheid tussen twee verschillende soorten tevredenheid.

- De mate waarin men tevreden is over de oplossingen die men gevonden heeft om de ouderlijke rol te combineren met andere rollen.
Het gaat hierbij om de mate waarin ouders vinden dat de oplossingen praktisch voldoen; er een goede band is tussen het kind en wie het kind opvangt; hun kind er voldoende kan leren; hun kind er kan omgaan met andere kinderen; men tevreden is; en liever niet een andere oplossing zou willen. Er is een grote consistentie tussen deze verschillende variabelen (Cronbach's α varieert van 0.717 voor werkende en 0.796 voor niet werkende ouders), zodat we ze als één variabele kunnen beschouwen. We benoemen die als algemene tevredenheid over de oplossingen.
- De mate waarin men tevreden is over de tijd die men met het kind doorbrengt

Beide scores variëren van 1 (zeer ontevreden) tot 5 (zeer tevreden). Ze zijn onderling wel verbonden, maar hebben een te lage Cronbach's α om als één variabele beschouwd te kunnen worden (< 0.70).

Ouderlijke spanning

De respondenten konden aanduiden hoe lastig ze het vonden om met hun kind te zijn. We benoemen dit als ouderlijke spanning, variërend van 1 (geen spanning) tot 5 (zeer veel spanning).

Opvoedingsonzekerheid

Opvoedingsonzekerheid is de mate waarin ouders blijven zitten met vragen over de opvoeding of de ontwikkeling van hun kind. Het gaat over dagelijkse vragen, waar men echter niet het antwoord op kan vinden. Ook deze variabele varieert van 1 (geen onzekerheid) tot 5 (maximale onzekerheid).

Persoonlijke en ouderlijke contacten

Met *persoonlijke* contacten bedoelen we informele sociale contacten (familie, burens, vrienden), onafhankelijk of men met deze contacten al dan niet spreekt over het opvoeden (Jennings, Stagg, & Conners, 1991; Musatti, 2007; Segaert, 2007). De variabele wordt geconstrueerd aan de hand van de antwoorden op vier verschillende vragen. De interne consistentie van deze gegevens geven een Cronbach's α van 0.772 weer. Dit betekent dat ze intern consistent zijn en hetzelfde concept meten. De variante *ouderlijke contacten* wordt geconstrueerd door de antwoorden op een bijkomende vraag nl.: "ik ontmoet vaak andere ouders".

De omvang van persoonlijke en ouderlijke contacten wordt uitgedrukt in een cijfer, variërend van 1 tot 5, waarbij 1 betekent dat de respondent weinig of geen contacten heeft (en dus extreem sociaal geïsoleerd is) en 5 betekent dat de respondent zeer uitgebreide contacten heeft.

Uit de gegevens blijkt dat de grootouders een belangrijke rol spelen in de persoonlijke en ouderlijke contacten. Daarom wordt de fysieke nabijheid van de grootouders, en dus de bereikbaarheid, in deze analyse soms ook afzonderlijk beschouwd.

Behoeftte aan ontmoeting van kinderen

Dit gaat om de mate waarin ouders meer mogelijkheden wensen om hun kind met andere kinderen te laten spelen (onafhankelijk van hoe vaak hun kind nu andere kinderen ontmoet). Die uitgedrukte behoefte varieert van 1 (helemaal geen) tot 5 (zeer grote behoefte).

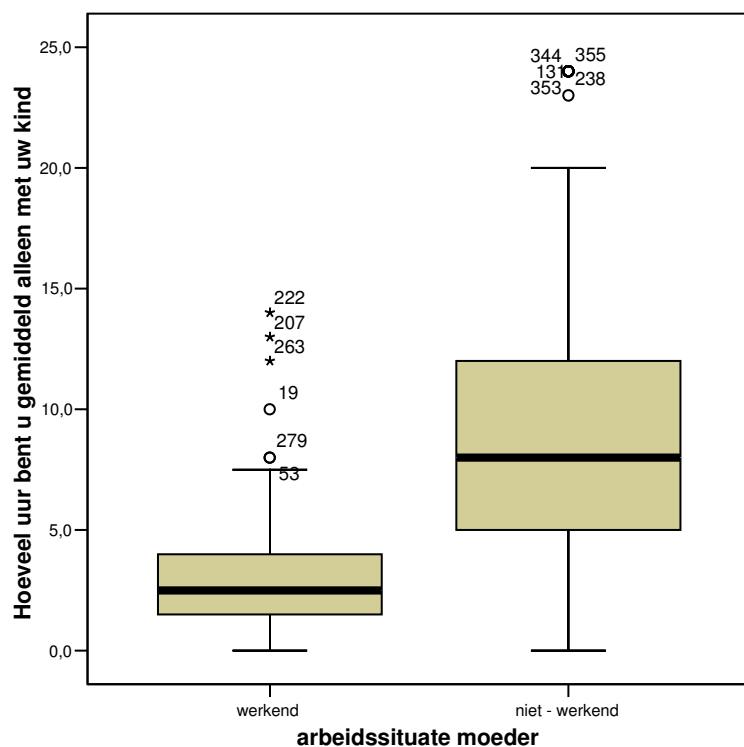
Behoeftte aan ontmoeting van ouders

Hiermee drukken ouders uit hoe graag ze meer andere ouders willen ontmoeten (onafhankelijk van de grootte van hun huidige netwerken). Die uitgedrukte behoefte varieert van 1 (helemaal geen) tot 5 (zeer grote behoefte).

RESULTATEN

I. De tijd die men doorbrengt met het kind

Figuur 4: Aantal uren per dag alleen met het kind bij werkenden en niet-werkenden

Niet werkende moeders brengen meer tijd alleen door met hun kind, maar er zijn grote individuele verschillen.

De onderstaande tabel geeft de centrumwaarden weer in aantal uren per dag.

Tabel 9: Centrumwaarden van aantal uren per dag alleen met het kind

Maat		Werkende moeder	niet-werkende moeder
N	valid	210	124
	missing	9	4
gemiddelde		3.02	10.04
mediaan		2.50	8.00
SD		2.18	7.02
minimum		0	0
maximum		14	24
Percentielen	25	1.50	5.00
	50	2.50	8.00
		4.00	12.00

Bij de werkende moeders staat meer dan de helft (64%) voornamelijk alleen voor de zorg in. Ongeveer 1/5 (21.3%) wordt frequent bijgestaan. De niet-werkende moeder staat vaker alleen in voor de opvoeding en wordt minder bijgestaan door anderen.

Opvallend is vooral dat er toch 81 respondenten (23%) zijn die meer dan 7 uur per dag alleen zijn met hun kind. Deze moeders (in vergelijking met moeders die weinig alleen zijn met hun kind):

- Zijn jonger ($t = 3.712$; $p = 0.000$)
- Hebben ook jongere kinderen ($t = 3.446$; $p = 0.001$)
- Zijn vaker allochtoon ($\chi^2 = 224.247$; $p = 0.000$)
- Hebben een lager SES ($t = 16.241$; $p = 0.000$)
- Kennen meer opvoedingsspanning ($t = -4.398$; $p = 0.000$), maar niet meer opvoedingsonzekerheid
- Hebben een kleiner persoonlijk netwerk ($t = 8.005$; $p = 0.000$), maar niet noodzakelijk een kleiner ouderlijk netwerk.
- Maken minder gebruik van bestaande voorzieningen ($\chi^2 = 37.925$; $p = 0.000$). Dit verschil is vooral te wijten aan het gegeven dat zij veel minder gebruik maken van de kinderopvang.
- Hebben een grotere behoefte om andere ouders te ontmoeten ($t = -2.164$; $p = 0.033$)
- En staan positiever tegenover een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders ($t = -4.860$; $p = 0.000$)

Het gaat om een niet geringe groep waar onze aandacht moet naar uitgaan omdat ze enkele risicofactoren combineren: langdurig alleen zijn met de kinderen, lage inkomens, minder netwerken en een behoefte om andere ouders te ontmoeten (in een ontmoetingsplaats).

In beide arbeidssituaties staat de partner het vaakst de moeder bij tijdens de opvoeding. Daarnaast spelen de grootouders ook een grote rol. Voor de werkende ouders speelt de kinderopvang een grote rol. Voor niet werkende ouders is de rol van de kinderopvang erg klein.

Tabel 10: Hulp bij de opvoeding

Wie		Werkende Ouder		Niet-werkende Ouder
		Binnen de werkuren	Buiten de werkuren	
Grootouder(s)	niet	53.6	47.0	60.0
	soms	12.2	20.2	12.7
	ja	34.2	32.7	27.3
Partner	niet	46.9	23.6	48.1
	soms	13.0	22.1	19.3
	ja	40.1	54.3	34.6
andere familie	niet	81.8	71.6	63.7
	soms	4.5	17.5	14.7
	ja	13.6	11.0	21.6
babysitter	niet	83.1	75.8	90.6
	soms	8.1	11.8	6.3
	ja	8.7	12.4	3.1
buren/vrienden	niet	87.3	83.7	75.8

	soms	8.1	10.3	13.1
	ja	4.7	6.0	11.2
kinderopvang	niet	6.4	73.3	66.0
	soms	2.9	9.1	6.0
	ja	90.7	17.7	28.0

Het gebeurt regelmatig dat het kind langdurig afwezig is uit het huishouden (min 24h aan 1 stuk). Bijna 1 op 5 werkende ouders zegt dat hun kind soms langdurig afwezig is. Bij de niet-werkende ouder komt dit veel minder vaak voor (iets meer dan 8%). Uit de interviews blijkt dat ouders dit doen om zo wat meer tijd voor zichzelf te hebben en/of samen met hun partner iets te kunnen doen.

Tabel 11: Hulp bij langdurige afwezigheid van het kind

	Werkende	Niet-werkende
Grootouders	40	4
Partner	2	1
Andere familieleden (o.a. tante, oudere zus,...)	3	4
Vrienden	2	2

2. Hoe brengt men de tijd door met het kind?

We geven hieronder de gemiddelde¹¹ waarden van de activiteiten, in volgorde (tussen haakjes staat de standaarddeviatie vermeld).

- Voorlezen en verhalen vertellen 3.84 (1.03)
- Fantasiespelletjes pelen 3.61 (0.97)
- Samen in beweging zijn 3.61 (0.96)
- Constructiespelletjes spelen 3.55 (1.01)
- TV kijken of computerspelletjes 3.11 (1.08)
- Huishoudelijke activiteiten 3.02 (1.23)

Uit een factoranalyse¹² van deze resultaten blijkt dat het duidelijk over twee verschillende componenten gaat.

¹¹ Voor deze bewerkingen worden enkel de kinderen geselecteerd tussen 1 en 6 jaar.

¹² Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

Tabel 12: Factoranalyse van gezamenlijke activiteiten

	Component	
	1	2
Huishoudelijke activiteiten	-	,661
Fantasiespelletjes	,679	-
Constructiespelletjes	,632	-
Voorlezen	,665	-
Samen in beweging zijn	,636	-
Tv-kijken & PC-spelletjes	-	,743

De twee componenten verschillen inhoudelijk van elkaar. Het valt op dat activiteiten die een grote interactie met het kind vragen (fantasiespellen, constructiespel en voorlezen of vertellen) heel wat hoger scoren dan activiteiten die minder interactief zijn (huishouden of TV bijvoorbeeld).

Dat blijkt ook uit een factoranalyse.

Dit bevestigt en verklaart wellicht de grote tevredenheid van ouders over de tijd die ze met hun kind doorbrengen.

3. Tevredenheid over de tijd die men doorbrengt met het kind

Een meerderheid van de ouders is tevreden over de tijd die ze met hun kind doorbrengen. Eén ouder op vijf is echter ronduit ontevreden:

Tabel 13: Verdeling tevredenheidklassen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ontevreden	65	18,3	19,1	19,1
	gewoon	77	21,7	22,6	41,8
	tevreden	198	55,8	58,2	100,0
	Total	340	95,8	100,0	
Missing	System	15	4,2		
Total		355	100,0		

De ouders die ontevreden zijn over de tijd die ze met hun kind doorbrengen, (in vergelijking met de ouders die tevreden zijn):

- Zijn ouder ($t = 2.520$; $p = 0.015$)
- Zijn vaker autochtoon ($\chi^2 = 7.792$; $p = 0.005$)
- Hebben een hogere SES ($t = 5.662$; $p = 0.000$)

- Hebben minder ouderlijke contacten ($t = -2.070$; $p = 0.043$), maar verschillen niet wat de persoonlijke contacten betreft ($t = -1.403$; $p = 0.165$)
- Hebben vaker opvoedingsonzekerheid ($t = 2.426$; $p = 0.018$)
- Staan minder positief tegenover het idee van een ontmoetingsplaats ($t = -2.090$; $p = 0.041$)

Op het eerste zicht lijken dit vreemde verbanden. Toch kunnen we ze begrijpen vanuit de beschikbare tijd, als verklarende factor. Werkende ouders zijn immers significant minder tevreden dan de niet-werkende ouders ($F = 29,436$, $p = 0.000$). Zij hebben een hogere SES en zijn vaker autochtoon, maar hebben anderzijds minder tijd om met hun kind bezig te zijn.

Een ANCOVA-model met als afhankelijke variabele de tevredenheid en als onafhankelijke variabele arbeidssituatie moeder, is significant ($F = 29,436$, $p = 0.000$) en verklaart 8,6% van de variantie. Een ANCOVA met als onafhankelijke variabelen al deze die significant verschillen tussen de tevreden ouders en de ontevreden ouders is ook significant ($F = 8.516$, $p = 0.000$) en geeft een verklarende variantie van 12,3%.

4. Tevredenheid over oplossingen

De tevredenheid over de oplossingen die ouders gevonden hebben om hun ouderrol te combineren met andere taken (arbeid, zorg voor zichzelf, etc.) is over het algemeen erg hoog.

Tabel 14: Verdeling tevredenheid over de gekozen oplossingen

	werkende ouder	niet-werkende ouder	totaal
ontevreden	1.5	7.8	3.4
gewoon	20.5	38.9	26.1
tevreden	78.0	53.3	70.5

We moeten deze optimistische resultaten echter nuanceren. Vragen over tevredenheid geven immers om verschillende redenen altijd een overschatting van die tevredenheid. Enerzijds zijn ouders geneigd hun mening aan te passen aan de realiteit en anderzijds zijn sommige mensen geneigd tevredenheid te interpreteren als een vraag over hoe geslaagd ze zichzelf (als ouder) vinden.

Ouders hebben ook een aantal suggesties gegeven over welke andere maatregelen ze graag zouden zien om het hen enigszins makkelijker te maken. De suggesties kan men hieronder terugvinden gegroepeerd per arbeidssituatie van de ouder (tussen haakjes staat het aantal ouders die de betreffende suggestie aangeven).

Werkende ouders wensen:

- Minder werken/flexibelere uren (20)
- Flexibele uren KO of buitenschoolse (12)
- Meer opvangmogelijkheden voor zieke kinderen (9)
- Maatregelen om meer tijd met andere kinderen bezig te houden (6)
- Zinnige activiteiten van naschoolse opvang (6)
- Een babysit aan huis (4)
- Familieleden laten instaan voor opvang (4)
- Meer KO of activiteiten buitenschoolse (3)
- De afstand KDV – huis (2)
- Meer kansen hebben om te kunnen kiezen (2)
- Een onthaalouder (2)

Niet werkende ouders wensen

- Meer KO of buitenschoolse activiteiten (7)
- Financiële middelen (3)
- Familieleden laten instaan voor opvang (3)
- Flexibele uren KO (1)
- Meer kansen hebben om te kiezen (2)
- Zinnige activiteiten in naschoolse (1)
- Maatregelen om meer met andere kinderen bezig te houden (1)
- Afstand KDV – huis (1)
- Suggestie van ontmoetingsruimte (1)

5. Opvoedingsonzekerheid

Bijna de helft van de respondenten (44,6%) zegt dat ze niet met opvoedingsvragen blijven zitten. Iets meer dan 1/5 (22,0%) van de ouders blijft vaak zitten met opvoedingsvragen. Belangrijke vaststelling is dat de mate van opvoedingsonzekerheid met geen enkele demografische variabele significant samenhangt. Met andere woorden, opvoedingsonzekerheid is gelijkmatig verspreid over allochtonen en autochtonen, meer en minder gegoeden, hoger en lager opgeleiden. Er is ook geen verschil in opvoedingsonzekerheid naargelang het om baby's en peuters dan wel om kleuters gaat ($F = 1.207$; $p = 0.273$). De conclusie dat opvoedingsonzekerheid niet samenhangt met demografische of socio-economische kenmerken bevestigt vorige onderzoeken (Snyers, et al., 2001). Er is echter in ons onderzoek één uitzondering: vaders blijven vaker zitten met vragen over de opvoeding dan moeders ($t = -5.985$; $p = 0.000$).

De vragen waar ouders dan mee blijven zitten gaan over het gedrag van het kind (niet eten, niet praten, zindelijkheid,...), de voeding, de school, de gezondheid, taalkeuze, culturele differentiatie, de psychologische ontwikkeling (gehechtheid, loslaten,...) en meer algemeen zichzelf als opvoeder in vraag stellen.

Ouders met een grotere opvoedingsonzekerheid vinden het idee van een ontmoetingsplaats waar je met andere ouders kan uitwisselen nuttiger voor hun gezin ($t = 2.862$; $p = 0.006$).

Ongeveer een kwart van de ouders (25,4 %) gebruikt vaak het internet om sites op te zoeken die gaan over opvoeding. Deze ouders surfen gemiddeld 2.08 uur per week op het net (SD: 2.275). Het zijn meer hooggeschoolde ouders ($\chi^2 = 12.033$; $p = 0.002$) en meer werkende moeders ($\chi^2 = 4.531$; $p = 0.033$). Ouders die meer het internet raadplegen, drukken ook vaker de behoefte uit om andere ouders te ontmoeten ($t = 2.061$; $p = 0.042$) en is het internet één van de plekken waar ze social support zoeken (Drentea & Moren-Cross, 2005).

De internetgebruikers hebben echter geen grotere of kleinere persoonlijke of ouderlijke netwerken. Er is een trend merkbaar dat de gebruikers meer opvoedingsonzekerheid hebben ($x = 2.78$, SD = 0.96)¹³ dan de andere groep ($x = 2.69$, SD = 1.02), maar dit verschil is niet significant ($t = 0.834$; $p = 0.407$).

De kwalitatieve gegevens bevestigen de bovenstaande stelling. Heel wat ouders geven aan dat ze gebruik maken van internetforums om te luisteren, leren of steun te vinden. Hieronder staan de websites die ouders aangegeven hebben dat ze bezoeken (tussen haakjes staat het aantal ouders die deze site bezoeken).

www.babyboom.be (18): praktische info + forum

www.zappybaby.be (16): praktische info + forum

www.kindengezin.be (16): praktische info

¹³ Doorheen de tekst vervangen we het symbool \bar{x} , wat staat voor het gemiddelde, door het symbool x .

www.pampers.be (8): praktische info
www.forumbebe.be (6): forums
www.google.be (5): zoekmachine
www.famidoo.be (4): praktische info + forum
www.9maand.be (3): artikels, raadgevingen, forum
www.boiterose.be (2) en www.rozedoos.be : gids + geschenkpakketten
www.familyweb.nl (2): educatie voor o.a. ouders en opvoeders rond internet.
www.babybelgique.be (2): praktische info + forum
www.gezinsbond.be, www.opvoedingswinkel.be, www.babyonline.nl, www.teteamodeler.be,
www.nutricia.be, www.bebepassion.com, www.infobebes.com, www.bollebuik.be,
www.ouders.nl, www.babycare.nl, www.magrossesse.com (telkens 1 vermelding)

6. Ouderlijke spanning

Tabel 15: Verdeling ouderlijke spanning

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	Weinig spanning	264	74,4	76,1
	gewoon	38	10,7	11,0
	Veel spanning	45	12,7	13,0
	Total	347	97,7	100,0
Missing	System	8	2,3	
Total		355	100,0	

Het grootste deel van de ouders (drie kwart) ervaart weinig of geen spanning. Een kleine, maar niet onbelangrijke groep van 13% geeft aan dat ze het wel vaak lastig heeft om alleen te zijn met hun kind. Het verschil tussen beide groepen wordt niet bepaald door de leeftijd van het kind ($t = 0.557$; $p = 0.580$), het aantal kinderen in het gezin ($F = 0.592$; $p = 0.554$) of de leeftijd van de moeder ($t = 0.585$; $p = 0.561$). Ouders met veel spanning zijn vaker alleen met hun kind ($x = 7,04$ ($SD = 6,28$) tov $x = 5,55$ ($SD = 5,84$)), maar het verschil is niet significant (zie supra). Wanneer we echter de ouders afzonderlijk nemen die meer dan zeven uur alleen zijn met hun kind, dan is het verschil wel significant (zie elders).

Mensen die het lastig vinden om alleen te zijn met hun kind, zijn vaker

- Niet werkende moeders ($\chi^2 = 8.277$; $p = 0.004$).
- Lagere inkomens ($t = -2.854$; $p = 0.008$).
- Volledig allochtone gezinnen ($\chi^2 = 23.850$; $p = 0.000$) (hoewel een kwart van de gezinnen met veel ouderlijke spanning, autochtoon zijn)

Deze ouders hebben een (significant) grotere behoefte om andere ouders te ontmoeten ($t = 3.932$; $p = 0.000$). Ze hebben ook minder veel persoonlijke ($t = -5.438$; $p = 0.000$) en ouderlijke contacten ($t = -2.798$, $p = 0.000$). Dat bevestigt de hypothese dat sociale steun een positief effect heeft op ouderlijke stress (Belsky & Rovine, 1984).

Bij de 44 interviews waren er 29 personen die vertellen dat ze last hebben van ouderlijke spanning. De meest voorkomende redenen zijn:

- geen tijd voor zichzelf hebben (constant met het kind bezig zijn, het gevoel dat het kind alle tijd opsloort, ook de eigen tijd of de tijd voor de relatie).
- Sociaal isolement, vaak ook vanuit het gevoel dat het kind alle tijd opsloort, blijft er geen tijd meer over voor sociale contacten. Soms gaat het er ook om dat men echt sociaal geïsoleerd is.
- Problemen met “overleven”: deze ouders geven aan dat hun spanning vooral veroorzaakt wordt door hun situatie (verblijfspapieren, geen werk, financiële problemen). De onzekerheid en de stress die uit hun context voortvloeien, drukt op hun rol als ouder
- Het gedrag van het kind (bijvoorbeeld huilbaby of reflux), al blijkt dit slecht in een minderheid het geval te zijn (3).
- Voor één ouder komt hier de stress bij doordat openingsuren van kinderopvang en arbeidsuren niet op elkaar zijn afgestemd.

7. Persoonlijke en ouderlijke contacten

Ongeveer 30 % van de ouders heeft een klein en een andere 30% een groot sociaal netwerk.

Tabel 16: Verdeling van de grootte van de persoonlijke contacten

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	klein persoonlijk netwerk	97	27,3	28,6
	gewoon	141	39,7	41,6
	groot persoonlijk netwerk	101	28,5	29,8
	Total	339	95,5	100,0
Missing	System	16	4,5	
Total		355	100,0	

Ouders met een beperkt persoonlijk netwerk zijn vaker

- Niet werkende moeders ($F = 10.145$; $p = 0.002$)
- Ouders met een lagere SES ($F = 3.873$; $p = 0.022$)
- Volledig autochtone ouders hebben vaker een groter sociaal netwerk (45.8 %) dan volledig allochtone ouders ($\chi^2 = 53.340$; $p = 0.000$). Dit wordt ook bevestigd door een ANOVA ($F = 13.553$; $p = 0.000$). Volledig allochtone gezinnen hebben minder persoonlijke contacten dan gemengde of volledig autochtone gezinnen. Dat betekent natuurlijk niet noodzakelijk dat alle allochtone ouders sociaal geïsoleerd zijn.

Vaders hebben doorgaans grotere persoonlijke netwerken dan moeders ($t = -3.023$; $p = 0.003$).

Persoonlijke netwerken en ouderlijke netwerken zijn uiteraard met elkaar verbonden. Wie een groter netwerk heeft, ontmoet ook meer andere ouders ($t = -9.175$; $p = 0.000$). Ook al hangen beide begrippen samen, ze overlappen elkaar niet volledig ($r^2 = .42$; $p = 0.000$). Er zijn met andere woorden ook ouders met sociale netwerken, die toch weinig andere ouders ontmoeten en vice versa.

Een ANCOVA-analyse met als afhankelijke persoonlijke netwerken en als onafhankelijke factoren origine, gezinssamenstelling, bereikbaarheid grootouders, sociaal-economische status als onafhankelijke covariaat, leert ons dat enkel de bereikbaarheid van grootouders een significante

rol speelt bij de persoonlijke netwerken ($F = 31.525$; $p = 0.000$). Dit (significant) opgestelde model verklaart 14,4% van de variantie. Dit betekent dat er nog heel wat andere factoren een rol spelen in het verklaren van de persoonlijke netwerken ($F = 13.918$; $p = 0.000$). Van de mensen met een groot sociaal netwerk, heeft meer dan 90 % ook bereikbare grootouders tegenover 52.8% van de mensen met een klein netwerk ($\chi^2 = 156.110$; $p = 0.000$). Opvallend is dat 1 op de 5 respondenten echter geen grootouder heeft die in België woont. Dat zijn uiteraard voornamelijk allochtone ouders. Toch betekent dat niet noodzakelijk, zoals hierboven aangeduid, dat allochtonen sociaal geïsoleerd zouden zijn.

Ouders met een klein sociaal netwerk blijven iets vaker met opvoedingsvragen zitten, maar dit verschilt niet significant van de andere groep ($t = 1.079$; $p = 0.283$). Wel hebben de sociale netwerken een invloed op de tevredenheid over de beschikbare tijd die men met de kinderen doorbrengt. Ouders met een kleiner netwerk zijn doorgaans minder tevreden over de beschikbare tijd die men met het kind doorbrengt ($t = -2.920$; $p = 0.004$). Dat gegeven lijkt op het eerste zicht paradoxaal omdat ouders met een kleiner netwerk ook vaker ouders zijn die niet uit werken gaan. Deze gegevens kunnen we echter begrijpen vanuit de hypothese die Rullo en Musatti (2004) stellen op basis van hun onderzoek dat niet werkende ouders (moeders) vaker te maken hebben met stress. Ondanks het objectieve gegeven dat ze meer “tijd” hebben, hebben ze het moeilijker om die tijd te structureren en de huishoudelijke taken met de zorg voor de kinderen zinvol te combineren. Het is dan precies de informele sociale steun van netwerken die deze stress verlicht.

Tabel 17: Verdeling van ouderlijke contacten

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	geen ouderlijke contacten	56	15,8	17,1
	Gewoon	125	35,2	38,2
	wel ouderlijke contacten	146	41,1	44,6
	Total	327	92,1	100,0
Missing	System	28	7,9	
Total		355	100,0	

Uit de bovenstaande tabel blijkt dat bijna 20 % van de ouders niet (of weinig) kan terugvallen op ouderlijke contacten. Door de correlatie tussen ouderlijke en persoonlijke contacten (zie supra) gaat het vaak (maar niet altijd) over dezelfde groepen die ook minder persoonlijke contacten hebben.

Ouders met kleine netwerken maken niet minder gebruik van de bestaande voorzieningen ($\chi^2 = 0.723$; $p = 0.395$), maar belangrijk is dat ze wel een minder groot aantal voorzieningen gebruiken ($t = 4.381$; $p = 0.000$). Bijna 85% van de ouders zonder ouderlijke contacten maakt gebruik van dergelijke diensten tegenover bijna 90% van diegene met ouderlijke contacten.

Wat origine en gezinssamenstelling betreft, is er geen verschil tussen beide groepen ($\chi^2 = 3.839$; $p = 0.147$). Ook betreffende de arbeidssituatie van moeders is er geen verschil merkbaar ($\chi^2 = 1.300$; $p = 0.254$). Maar we zien dat de hogere inkomensklassen wel vaker meer ouderlijke contacten hebben ($t = 2.252$; $p = 0.026$). Meer dan 40 % van de ouders zonder ouderlijke contacten leeft onder de armoederisicodrempel.

Het aantal kinderen in het gezin heeft een invloed op de ouderlijke contacten. Hoe meer kinderen er aanwezig zijn, hoe meer ouderlijke contacten de ouder heeft ($F = 4.177$; $p = 0.016$).

Waarschijnlijk heeft dit te maken doordat kinderen gebruik maken van formele voorzieningen (vb.: school, kinderdagverblijf, jeugdbeweging,...) en op die manier hun ouders vaker in contact komen met andere ouders.

Ook hier stellen we vast dat ouderlijke contacten een positieve invloed hebben op de mate waarin men tevreden is over de tijd die men met de kinderen doorbrengt ($t = 3.004$; $p = 0.003$).

8. Behoeftte aan ontmoeting van de kinderen

Tabel 18: Behoeftte aan ontmoeting tussen kinderen

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	geen behoefte	67	18,9	19,6
	gewoon	126	35,5	37,0
	wel behoefte	148	41,7	43,4
	Total	341	96,1	100,0
Missing	System	14	3,9	
Total		355	100,0	

De bovenstaande tabel toont dat bijna de helft (43,5 %) de behoefte uitrukt om hun kinderen meer in contact te laten komen met andere kinderen.

Ongeveer 20% heeft deze behoefte niet. Het zijn ouders die vaker uit werken gaan ($\chi^2 = 24.880$; $p = 0.000$) en ze maken dan ook vaker gebruik van kinderopvang (ruim 80%). Ze hebben ook een hoger inkomen ($t = -6.340$; $p = 0.000$), maar zijn – wellicht door hun drukke bestaan – wat minder tevreden over de tijd die ze beschikbaar hebben voor hun kinderen ($t = 3.514$; $p = 0.001$).

Ze hebben, zoals eerder aangegeven, ook grotere ouderlijke netwerken, waarin hun kinderen in contact komen met andere kinderen ($t = -1.994$; $p = 0.048$). Uit het onderzoek naar de in- en uitstroom in de kinderopvang weten we dat de gebruikers van de kinderopvang doorgaans meer gegoede werkende ouders zijn. Bovendien hebben zij ook vaker grootouders in hun omgeving ($\chi^2 = 11.829$; $p = 0.001$). Bijna 85 % hebben bereikbare grootouders. Uit de interviews blijkt dat kinderen vaak andere kinderen ontmoeten bij de grootouders.

Dat verklaart wellicht waarom de behoefte om kinderen te socialiseren meer uitgesproken aanwezig is bij de lagere inkomensgroepen.

Ouders die deze behoefte wel uitdrukken, gaan vaker naar informele plaatsen zoals een plein of een park in de buurt zodat hun kinderen andere kinderen zouden kunnen ontmoeten ($t = 5.131$; $p = 0.000$). Deze ouders vinden het opstarten van een ontmoetingsplaats ook nuttiger dan de ouders die deze behoefte niet uitdrukten ($t = 9.975$; $p = 0.000$).

9. Behoefte aan ontmoeting met ouders

Tabel 19: Behoefte aan ontmoeting tussen ouders

		Aantal	%
Valid	geen behoefte	49	13,8
	gewoon	104	29,3
	wel behoefte	196	55,2
	Total	349	98,3

Meer dan de helft van de ouders (56,2%) heeft de behoefte om meer andere ouders te ontmoeten. Ongeveer 14 % meent deze behoefte niet te hebben. Deze 14% geeft echter als belangrijkste reden waarom men geen behoefte heeft aan dat ze daar *geen tijd* voor hebben ($x = 3.50$). Het gebrek aan tijd is, zoals uit de interviews ook blijkt, een gevolg van de combinatie arbeid-gezin. Ouders die geen behoefte hebben om andere ouders te ontmoeten, werken vaker (moeder: $\chi^2 = 8.430$; $p = 0.003$ & partner: $\chi^2 = 5.574$; $p = 0.003$), wat het tijdsprobleem kan verklaren. De factor tijd komt voor geen interesse ($x = 2.77$), alleen willen zijn met zijn kind(eren) ($x = 2.54$) en de indruk hebben dat kinderen toch alleen maar ruzie maken ($x = 1.74$). Deze ouders hebben in de meeste gevallen grootouders die bereikbaar zijn (89,6 %). Deze grootouders worden vaak ingeschakeld om de kinderen op te vangen binnen (46,4 %) of buiten (52,9 %) de werkuren. Smith & Drew (2004) tonen het belang aan van dergelijke steun van de grootouders.

Ouders die wel die behoefte hebben om andere ouders te ontmoeten, geven in de eerste plaats aan dat ze het belangrijk vinden dat hun kinderen met andere kinderen kunnen spelen ($x = 4.15$). Ze vinden de socialiseringskansen die hier te vinden zijn tijdens de ontmoeting tussen kinderen onderling belangrijker dan de ontmoeting tussen ouders zelf ($x = 3.86$), ook al blijft die wel belangrijk. Ze geven immers aan dat ze andere ouders willen ontmoeten om over de opvoeding te spreken ($x = 3.81$), om raadgevingen uit te wisselen ($x = 3.70$) en om de ontwikkeling van de kinderen met elkaar te vergelijken ($x = 3.50$). We merken op dat deze ouders vaak ook nog jongere kinderen hebben ($t = -3.687$; $p = 0.000$).

Deze ouders gebruiken ook vaker het internet ($\chi^2 = 30.287$; $p = 0.000$) om informatie te vinden over pedagogische vragen. Mensen die behoefte hebben, blijken meer met opvoedkundige vragen te zitten ($t = 5.129$; $p = 0.000$). Nochtans hebben deze ouders een groter ouderlijk ($t = 7.145$; $p = 0.000$) en persoonlijk netwerk ($t = 2.533$; $p = 0.012$).

10. Gebruik van voorzieningen

In onze steekproef zijn er iets meer dan 15% van de ouders die geen gebruik maken van één of andere formele voorziening.

Tabel 20: Gebruik van voorzieningen

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	gebruik	287	80,8	84,7	84,7
	geen gebruik	52	14,6	15,3	100,0
	Total	339	95,5	100,0	
Missing	System	16	4,5		
Total		355	100,0		

Ouders die geen gebruik maken van een voorziening:

- Hebben een lagere SES ($F = 19.259$; $p = 0.000$)
- Hebben minder persoonlijke contacten ($F = 7.006$; $p = 0.009$), maar er is geen verschil betreffende de ouderlijke netwerken ($F = 0.351$; $p = 0.554$). De voorzieningen hebben logischerwijze geen invloed op de persoonlijke, maar wel op de ouderlijke contacten.
- Hebben vaker een ouder jongste kind ($F = 24.354$; $p = 0.000$)
- Zijn minder vaak tevreden over de gekozen oplossingen ($F = 6.441$; $p = 0.012$)

Een binomiale logistische regressie met de bovenstaande variabelen als onafhankelijke variabelen en het al of niet gebruik van een voorziening als afhankelijke variabele, geeft een significant model weer ($\chi^2 = 37.041$; $p = 0.000$). Het model heeft een verklarende variantie tussen 11% (Cox and Snell) en 19.9% (Nagelkerke). Dit betekent dat nog andere factoren een rol spelen in het al of niet gebruik van een voorziening.

Ouders hadden de mogelijkheid om redenen aan te geven waarom ze gebruik maken van een ondersteunende voorziening. We geven voor de verschillende soorten voorzieningen het gemiddelde en tussen haakjes de standaardafwijking.

Tabel 21: Redenen voor gebruik per voorziening

Dienst	ontmoeting ouders	vragen stellen	kind kan er spelen	ontlasting van gezin	Toevertrouwen aan specialisten
Nasci	4.06 (1.09)	3.76 (1.35)	3.88 (1.05)	3.94 (1.14)	4.21 (0.80)
Inloopteams	3.79 (0.58)	3.77 (0.60)	3.57 (1.22)	3.46 (1.40)	3.62 (0.87)
Peutertuinen	2.17 (1.03)	2.67 (1.30)	3.77 (1.17)	2.50 (1.24)	3.83 (1.12)
IBO De Buiteling	2.20 (1.30)	1.80 (1.30)	4.40 (0.55)	2.80 (1.79)	2.60 (1.14)
Opvoedingswinkel	3.40 (0.84)	3.45 (1.04)	3.64 (1.03)	2.27 (1.10)	3.27 (1.42)
KDV	2.27	2.93	4.05	2.90	4.07

	(1.09)	(1.24)	(0.91)	(1.35)	(1.00)
CB's	2.43	3.29	4.14	3.00	3.57
	(1.13)	(0.95)	(0.38)	(1.00)	(0.97)
Totaal ¹⁴	2.56	3.04	3.99	2.96	3.99
	(1.21)	(1.26)	(0.98)	(1.37)	(1.04)
	(N = 187)	(N = 170)	(N = 164)	(N = 172)	(N = 172)

Algemeen vinden ouders het vooral belangrijk dat hun kinderen kunnen spelen in de voorziening en dat hun kinderen toevertrouwd is aan gespecialiseerd personeel. Men ziet de voorzieningen minder als een plaats waar men andere ouders kan ontmoeten. Opvallende uitzonderingen zijn Nasci en de inloopteams, die ouders wel zien als plaatsen om andere ouders te ontmoeten.

Ouders die aangegeven hebben dat ze geen gebruik maken van voorzieningen geven als belangrijkste redenen aan dat:

- Het beter is hun kinderen aan familie toe te vertrouwen (3.66; SD: 1.11)
- Ze het anders financieel moeilijk krijgen (2.67 ; SD: 1.18)
- Ze bang voor ziektes zijn (2.46; SD : 1.14)
- Ze geen vertrouwen hebben in de voorzieningen (2.42 ; SD: 1.06)

Ouders die kinderopvang gebruiken, hebben een hogere SES ($F = 53.244$; $p = 0.000$), dan ouders die dat niet doen, wat nogmaals het Mattheüs-effect in de kinderopvang bevestigt. Ouders die geen kinderopvang gebruiken, staan positiever ten aanzien van een ontmoetingsplaats ($F = 4.545$; $p = 0.034$). Nochtans kunnen er geen significante verschillen aangetoond worden tussen persoonlijke ($F = 2.100$; $p = 0.148$) en ouderlijke ($F = 0.241$; $p = 0.624$) contacten en opvoedingsonzekerheid ($F = 0.161$; $p = 0.689$). Wel ervaren deze ouders meer ouderlijke spanning ($F = 8.574$; $p = 0.004$). Dat geeft aan dat een ontmoetingsplaats een andere functie kan hebben dan de traditionele kinderopvang.

11. Houding tegenover een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders

Tabel 22: Verdeling over de houding tegenover een ontmoetingsplaats

		Frequency	Percent	Valid Percent
Valid	(helemaal) niet nuttig	66	18,6	19,6
	gewoon	59	16,6	17,6
	(heel) nuttig	211	59,4	62,8
	Total	336	94,6	100,0
Missing	System	19	5,4	
Total		355	100,0	

1/5 van de respondenten vindt de ontmoetingsplaats geen nuttig initiatief voor hun gezin. Meer dan 6 op 10 is wel te vinden voor een dergelijk initiatief.

Moeders staan doorgaans positiever tegenover een dergelijke ontmoetingsplaats dan vaders ($t = 2.695$; $p = 0.007$).

¹⁴ Het totaal werd berekend op de ganse steekproef: inclusief de CB's (consultatiebureau's)

Ouders die vaker met hun kind alleen zijn, vinden het voorstel doorgaans nuttiger ($t = 4.943$; $p = 0.000$). Ook allochtone ouders hebben een iets meer uitgesproken voorkeur voor dit voorstel.

Lager geschoolde mensen hebben ook een iets meer uitgesproken voorkeur voor dit voorstel ($\chi^2 = 137.489$; $p = 0.000$), net als mensen met een lager inkomen ($t = -18.471$; $p = 0.000$). Dit betekent niet dat voorstanders van een ontmoetingsplaats uitsluitend lager geschoolden of minder goeuden zouden zijn. Integendeel, alle opleidingsniveaus en inkomensgroepen komen voor bij de voorstanders. Het betekent wel dat de groep die dit niet nuttig vindt, bijna uitsluitend uit hogeschoolden en meer goeude gezinnen bestaat.

Hetzelfde geldt voor de niet-werkende moeders. Zij hebben een wat grotere voorkeur voor de ontmoetingsplaats ($\chi^2 = 92.512$; $p = 0.000$), wat niet wegneemt dat ook heel wat werkende moeders die voorkeur uitspreken.

Zoals verwacht, hangt het nut dat ouders toeschrijven aan een ontmoetingsplaats lichtjes samen met hun behoefte om andere ouders te ontmoeten. Hoe groter die behoefte, hoe meer zij een ontmoetingsplaats zinvol vinden, maar het verschil is niet significant ($t = 1.652$; $p = 0.100$).

Er is geen significante verband tussen de grootte van het persoonlijk ($t = 0.548$; $p = 0.584$) en ouderlijke netwerk ($t = -0.491$; $p = 0.624$) en hoe zinvol ouders een ontmoetingsplaats vinden.

De argumenten die ouders geven om gebruik te maken van een dergelijke voorziening zijn (tussen haakjes staat het aantal ouders die het betreffende argument geven):

- Andere ouders ontmoeten (55)
- Leren van elkaar, raadgevingen, observaties,... (41)
- Sociale leven van kinderen (38)
- Culturele en sociale differentiatie (22)
- Kunnen spelen met andere kinderen (19)
- Ontwikkeling van het kind (18)
- Extra speelruimte (infrastructuur) (14)
- Uit de dagdagelijkse sleur komen, afwisseling,... (5)
- Ouders kunnen dan meer tijd doorbrengen met hun kinderen (1)

De argumenten die ouders geven om geen gebruik te maken van een dergelijke voorziening zijn:

- Geen tijd (21)
- Voldoende contacten in eigen netwerk (21)
- Geen behoefte (9)
- Kinderen zien genoeg andere kinderen (8)
- Taal als drempel (2)
- Liever collectieve sportactiviteiten voor kinderen (1)
- Kunstmatig opzet (1)

Wat de gewenste openingsuren betreft, lopen de meningen erg uiteen. Bijna de helft van de respondenten zegt dat een dergelijk initiatief iedere dag open moet zijn (49.1%). Een andere grote groep (36,9%) vindt dat de dienst het best open is enkel in het weekend. De rest (13.5%) is van mening dat enkel de weekdays kunnen dienen voor deze dienst. Wat het dagdeel betreft geven ouders op dat het vooral nuttig is dat de dienst in de namiddag bereikbaar is (59.1%). Bijna 1/3 (27.3%) meent dat de voormiddag beter is en 13.6 % wil liever dat de ontmoetingsruimte 's avonds open is. We geven voor de volledigheid alle resultaten hieronder weer.

Tabel 23: Openingstijden en houding tov ontmoetingsplaats

	Momenten				Dagdeel		nuttig
	iedere dag	werkdagen	weekend	voormiddag	namiddag	's avonds	
Moeders (N = 320)	48.5	14.0	37.4	28.6	59.0	12.4	3.72 (1.24)
Vaders (N = 35)	60	8	32	0	60	40	3.53 (1.35)
							t = 2.695; p = 0.007
1-ouder (N = 19)	70.6	11.8	17.6	0	16.7	83.3	3.89 (1.18)
2-ouder (N = 331)	48.3	13.6	38.0	28.2	57.3	14.6	3.69 (1.25)
							t = 0.713; p = 0.485
werkende (N = 219)	49.7	11.2	39.1	20.4	55.1	24.5	3.51 (1.29)
niet werkende (N = 128)	51.0	15.6	33.3	33.3	61.7	5.0	4.03 (1.11)
							t = -5.841; p = 0.000
autochtoon (N = 203)	56.0	10.0	34.0	25.0	56.3	18.8	3.45 (1.28)
allochtoon (N = 147)	41.3	17.4	41.3	29.0	61.3	9.7	4.06 (1.12)
							t = -6.673; p = 0.000

In de bovenstaande tabel ziet men dat:

- Moeders een ontmoetingsruimte nuttiger vinden dan vaders ($t = 2.695$; $p = 0.007$)
- Niet-werkende ouders een ontmoetingsruimte nuttiger vinden dan werkende ouders ($t = -5.841$; $p = 0.000$)
- Allochtone ouders een dergelijk initiatief nuttiger vinden dan autochtone ouders ($t = -6.673$; $p = 0.000$).

12. Besluiten

Besluiten over de Brusselse ouders

Een eerste belangrijk besluit is dat het – zoals verwacht – goed gaat met de meeste Brusselse gezinnen met jonge kinderen. De grote meerderheid van gezinnen brengt een aangename tijd door met hun kinderen en gedurende die tijd samen zijn ze intensief op elkaar betrokken. Ouders zeggen ook doorgaans best tevreden te zijn over die gezinstijd. Werkende ouders zijn daarnaast ook tevreden over de oplossingen die ze vinden om arbeid en gezin te verzoenen.

De meerderheid van de ouders blijft niet al te veel met opvoedingsvragen zitten, is niet bepaald geïsoleerd en heeft dus een informeel netwerk om op terug te vallen voor sociale, emotionele of praktische steun.

Zoals zo vaak, moeten we echter in één adem ook zeggen dat die meerderheid (of het gemiddelde gezin) ons niet mag doen vergeten dat er achter het “gemiddelde” heel wat variatie schuilgaat.

Heel wat van die variatie hangt samen met het socio-economische niveau van de gezinnen. Dat socio-economische niveau hangt samen met de mate waarin ouders zeggen het lastig te hebben met hun kinderen, met de grootte van de informele netwerken die ze hebben om emotionele, sociale of praktische steun van te krijgen. Het hangt ook samen met het minder gebruik van formele voorzieningen zoals kinderopvang. En ten slotte gaat het ook samen met minder gebruikmaken van informatie- en uitwisselingskanalen op het Internet. Dat geldt niet alleen voor henzelf, maar ook voor hun kinderen: ook die hebben minder gelegenheid om andere kinderen te ontmoeten. Het hoeft ons dan ook niet te verwonderen dat zij uitermate positief staan tegenover de idee van een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders.

We hebben enkele verschillen vastgesteld tussen autochtone en allochtone ouders. Zo is het informele netwerk van allochtone ouders gemiddeld wat beperkter. Dat betekent helemaal niet dat allochtone ouders sociaal geïsoleerd zouden zijn. Het betekent wel dat heel wat van hen geen ouders hebben die bereikbaar zijn. Bovendien, en dat is wellicht belangrijker, stellen we vast dat allochtone ouders vragende partij zijn om hun netwerk niet alleen te vergroten, maar ook te diversifiëren, precies om de vrije confrontatie tussen verschillende opvoedingsstijlen mogelijk te maken.

We dienen bijzondere aandacht te hebben voor de ouders die dagelijks erg veel uren alleen doorbrengen met hun kind: toch bijna een kwart van de Brusselse ouders. Het zijn wat vaker jongere moeders met jongere kinderen, vaker (maar niet uitsluitend!) allochtonen, ze hebben een lagere socio-economische status, hebben een klein persoonlijk netwerk om op terug te vallen en maken minder gebruik van bestaande voorzieningen. Ze getuigen dat ze het soms erg lastig hebben met die lange tijd die ze met hun kinderen doorbrengen en ze zouden erg graag meer andere ouders ontmoeten.

Uiteraard (gezien het om een survey-onderzoek gaat), hebben we het hier over gemiddelden en tendensen. Het zou verkeerd zijn om dit absoluut te interpreteren alsof alle ‘armere’ gezinnen sociaal geïsoleerd zijn of veel opvoedingsspanning ervaren of alsof alle ‘gegoede’ gezinnen geen moeilijkheden ervaren. Om die nuanceringsmogelijk te maken is immers meer individueel gericht, kwalitatief onderzoek nodig.

Besluiten over opvoedingsondersteuning

Opvoedingsonzekerheid (het blijven zitten met vragen over de opvoeding en de eigen rol als ouder) is niet afhankelijk van socio-economisch niveau, herkomst of enige andere demografische variabele, ook niet in een zo diverse populatie als de Brusselse (behalve gender). Opvoedingsonzekerheid is bovendien ook amper gelieerd met opvoedingsspanning. Het onderzoek levert met andere woorden argumenten om opvoedingsonzekerheid niet te problematiseren. Opvoedingsonzekerheid behoort tot het normale opvoedingsproces en de reflectie die ouders nu eenmaal hebben op hun eigen handelen. Zo bekeken, zouden we opvoedingsonzekerheid eerder als een positieve eigenschap kunnen verwoorden en moeten we ons eerder vragen stellen wanneer ouders geen twijfels hebben, dan wanneer ze die wel hebben. Overigens, wanneer we nagaan hoe ouders met die onzekerheden omgaan, dan blijkt dat net de informele netwerken daarin een cruciale rol spelen. Ze wensen voor de dagelijkse opvoedingsvragen eerder bij elkaar terecht te kunnen en zijn doorgaans ook meer tevreden over die informele beoordelingssteun dan over “deskundig” advies. Dat is trouwens ook één van de

redenen waarom ze kinderopvang appreciëren, omdat het een plaats is waar je tips en adviezen kan uitwisselen.

Het gegeven dat opvoedingsonzekerheid en twijfels over dagelijkse opvoedingsvragen over alle lagen van de bevolking verdeeld is, is wellicht ook één van de belangrijke verklaringen voor de vaststelling op het terrein dat jonge kinderen een sterke bron van sociale cohesie kunnen zijn, omdat die twijfels kunnen gedeeld worden over socio-economische of culturele grenzen heen.

Kortom, op basis van dit onderzoek, gelieerd aan de literatuur in het eerste deel en de ervaringen in de ad-hocwerkgroep (zie bijvoorbeeld het stuk over de relatie tussen kinderopvang en opvoedingsondersteuning) moeten we besluiten dat de formulering in het decreet opvoedingsondersteuning dat het een taak is van de Opvoedingswinkels om aan preventie van opvoedingsonzekerheid te doen, kritisch bekeken moet worden.

Opvoedingsspanning is echter een heel ander verhaal. Wanneer ouders (vooral moeders) aangeven het erg lastig te vinden om met hun kind alleen te zijn, dient die vraag ernstig genomen te worden. Het gaat om een samengaan van verschillende factoren: het zijn vaak niet werkende moeders, die mede doordat ze niet werken ook vaak alleen zijn, over een lager gezinsinkomen beschikken, minder gebruik maken van kinderopvang en tevens ook een kleiner informeel netwerk en dus minder sociale steun hebben. Het is echter zeer de vraag of het antwoord op deze behoefte enkel kan bestaan uit advies of deskundige hulp. Zonder afbreuk te doen aan de waarde die deze hulp kan hebben, wanneer ouders verstrikt raken in de opvoeding of erg veel opvoedingsstress hebben, is het duidelijk dat het hier ook gaat om het delen van de opvoedingsverantwoordelijkheid. Naast specifieke dienstverlening, zoals in de doelstellingen van een opvoedingswinkel beschreven, is er tevens nood aan plaatsen waar deze ouders hun ouder-zijn met anderen kunnen delen, waar ze even ontlast worden van de één-op-één relatie met hun kind. Het gaat dan niet om nieuwe specialistische voorzieningen voor specifieke doelgroepen, maar eerder om het werk maken van het recht op maatschappelijke dienstverlening in reguliere voorzieningen zoals kinderopvang, maar ook in plaatsen waar een diversiteit aan ouders elkaar kunnen ontmoeten. Dat kunnen informele plaatsen (zoals parkjes) of meer georganiseerde plaatsen zijn, waar de ontmoeting met anderen gemedieerd kan worden.

Het onderzoek bevestigt de hypothese dat informele sociale netwerken een belangrijke vorm van opvoedingsondersteuning zijn. Het draagt empirisch materiaal aan voor deze stelling die door academici zoals Hermanns en Vandemeulebroecke werd ontwikkeld, doordat bijvoorbeeld een significant verband is aangetoond tussen de grootte van de persoonlijke netwerken en de mate van opvoedingsspanning. Problematisch daarbij is wel dat die grootte van de persoonlijke netwerken gelieerd is met het socio-economisch niveau en dat de ouders met de grootste netwerken ook het meest voordeel halen uit initiatieven zoals kinderopvang die de mogelijkheid bieden die netwerken te vergroten. Dat betekent dat het niet volstaat om plaatsen te hebben waar de ontmoeting kan gebeuren, opdat ze ook zal gebeuren. Om dergelijke plaatsen ook effectief te maken voor de ouders die meer geïsoleerd zijn, dient er gewerkt te worden aan de toegankelijkheid en dient er tevens een subtiel beleid te zijn van hoe de ontmoeting tussen de ouders gestimuleerd kan worden zonder in een aanklampend beleid te vervallen.

Besluiten over het beleid

Er bestaat in Brussel een goed Nederlandstalig aanbod waar ouders van jonge kinderen terecht kunnen voor advies over de opvoeding. Sinds de oprichting van de Opvoedingswinkel lijkt het ons wenselijk om te werken aan de decentralisering, de bereikbaarheid en de bekendmaking van deze initiatieven, eerder dan aan de uitbreiding ervan.

Uiteraard kunnen we alleen maar bevestigen wat ook in eerder onderzoek al aangetoond werd, dat er een groot tekort is aan plaatsen in de gesubsidieerde kinderopvang en dat mensen met een lagere socio-economische status (die ook meer geïsoleerd zijn) daar het eerste slachtoffer van

zijn. Het verdere streven naar uitbreiding van de kinderopvang en de toegankelijkheid ervan dient daarom een beleidsdoelstelling te blijven. Daarnaast dienen de bestaande voorzieningen ook verder gestimuleerd te worden in hun ouderwerking, waarbij niet alleen de relatie tussen het personeel en de ouders een aandachtspunt is, maar ook de relatie tussen de ouders onderling.

Dat betekent echter niet dat alle ouders van de kinderopvang gebruik zouden moeten maken. Het probleem vandaag is echter dat er voor ouders die geen gebruik maken van de kinderopvang, haast geen andere mogelijkheden zijn waar hun kinderen andere kinderen kunnen ontmoeten en waar ze zelf ook andere ouders kunnen ontmoeten. Het onderzoek ondersteunt daarom de beleidsdoelstelling om ontmoetingsplaatsen te creëren voor kinderen en ouders, zoals beschreven in het draaiboek in het hoofdstuk dat daarover handelt.

Er blijkt in Brussel een groot draagvlak voor dergelijke ontmoetingsplaatsen te zijn in verschillende lagen van de bevolking. Deze initiatieven zullen er bijzonder zorg voor moeten dragen dat ze de groep van ouders bereiken die langdurig alleen zijn met hun kinderen en geen gebruik maken van kinderopvang, wat uiteraard niet betekent dat ze zich tot deze groep dienen te beperken.

Hoewel dit niet het onderwerp van dit project was, is toch de indruk ontstaan dat de bestaande voorzieningen zich vooral toespitsen op de jongere kinderen. Het lijkt ons wenselijk, dat er ook nagegaan wordt wat het aanbod is voor oudere kinderen, hoe de toegankelijkheid daarvan is, wat de beleving van de ouders hierover is en of er op dat vlak bijkomende initiatieven wenselijk zijn.

Eigen aan de complexe Brusselse situatie is dat het aanbod mede gestuurd wordt door de gemeenschappen. Het gevolg daarvan is dat er Nederlandstalige en Franstalige initiatieven naast elkaar ontwikkelen, die niet altijd in dialoog zijn met elkaar of elkaars werking kennen. Anderzijds, vanuit de beleving van de ouders (zeker wanneer we weten dat één kind op twee noch van Nederlandstalige, noch van Franstalige origine is) is dat onderscheid niet altijd even duidelijk of zelfs maar relevant. Het zou wenselijk zijn om tot een dialoog te komen zowel op het niveau van het beleid als van de praktijk, om tot een afgestemd beleid te komen voor Brussel.

Besluiten over de ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders

Er bestaat duidelijk een breed draagvlak in Brussel voor een dergelijk initiatief. Het gaat dan vooral om ouders die vandaag geen kinderopvang gebruiken en die het typische profiel hebben van de niet-gebruikers. Het zijn vaker moeders die niet werken, lange uren met hun kind doorbrengen (en getuigen dat dit spanningen oplevert), een lager SES hebben en vaker (maar niet uitsluitend) allochtoon zijn. Uit de gegevens kunnen we besluiten dat de ontmoetingsplaatsen een *aanvullende* functie kunnen hebben tegenover kinderopvang.

Ouders (vooral moeders) zijn in de eerste plaats in dergelijke plaatsen geïnteresseerd omdat het ontmoetingsplaatsen *voor kinderen* zijn. Pas in de tweede plaats zien ze het als plaatsen waar ze zelf andere ouders kunnen ontmoeten. Gezien hun soms beperkte persoonlijke of ouderlijke contacten moeten we echter vaststellen dat ook dat tweede aspect een belangrijke rol kan spelen, al zal het in de communicatie over deze initiatieven niet de eerste prioriteit zijn.

De gegevens laten ons toe optimistisch te zijn over de mogelijkheden een sociale mix van ouders te bereiken. Op twee punten dienen we echter voorbehoud te maken. Het zal wel moeilijker zijn om autochtone kansarme ouders te bereiken en om vaders te bereiken. Hier zijn dus extra inspanningen voor nodig.

Wat de praktische openingsuren betreft, kan deze studie geen duidelijkheid brengen, de wensen zijn immers zeer verspreid. Wellicht is het daarom aangewezen om in het eerste jaar met een variatie aan openingsuren te experimenteren en vanuit de praktijk vast te stellen wat het effect is op het bereik.

Gezien het belang van informele sociale steun, is het nuttig dat de bestaande kinderopvang aandacht blijft hebben voor haar functie als ontmoetingsplaats van ouders (zie hoger). Het is echter zo dat de kinderopvang een bepaalde groep ouders niet bereikt. Onafhankelijk van de zorg om de sociale functie van de kinderopvang, blijft het nog de vraag of de kinderopvang wel alle ouders moet bereiken. Voornamelijk een groep niet werkende moeders, heeft wellicht in eerste instantie meer nood aan een ontmoetingsplaats waar hun kind kan spelen (en waar eventuele latere bruggen met de kinderopvang kunnen opgebouwd worden). Het Brusselse onderzoek laat ons niet toe om ons uit te spreken over de bestaande informele ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders (zoals parkjes). Indien het beleid de gemedieerde ontmoeting tussen verschillende burgers (verschillend op het gebied van origine of socio-economische status) wenst te bevorderen, zal het er niet omheen kunnen dat formele initiatieven nodig zijn om die informele ontmoeting vorm te geven.

Beperkingen van het onderzoek

Door tijdsgebrek diende het onderzoek zich te beperken tot ouders van jonge kinderen (beneden de zes jaar). Er is echter geen enkele reden om aan te nemen dat de behoefte aan opvoedingsondersteuning zou stoppen op die leeftijd. Het onderzoek kan zich echter niet uitspreken over vragen of behoeften van ouders met tieners. Dit is een belangrijke lacune die door verder onderzoek kan opgevuld worden.

Om op de beperkte tijd een representatieve steekproef te kunnen garanderen werd gekozen voor de methodiek van het survey-onderzoek. Ook al werd de vragenlijst gevalideerd in eerder onderzoek en werd ze zorgvuldig aangepast aan de Brusselse situatie, ontbreekt uiteraard het kwalitatieve aspect, dat met diepte-interviews zou moeten aangevuld worden om een beter beeld te krijgen van de betekenisverlening die ouders zelf geven aan de vastgestelde fenomenen en om de algemene trends in dit onderzoek te kunnen nuanceren door de individuele variatie en “agency” van ouders mee in rekening te kunnen brengen.

Bij het uittesten van de vragenlijst, bleek eens te meer dat het van belang was de vragenlijst zo beknopt mogelijk te houden om lager geschoolde ouders en anderstalige ouders niet uit te sluiten (wat vaak gebeurt in onderzoek). Het voordeel van die keuze was dat we een grote diversiteit aan ouders hebben kunnen insluiten. Het nadeel was echter dat we geen (lange) gestandaardiseerde meetinstrumenten konden gebruiken (bv. om ouderlijke stress te meten). Daardoor is dit onderzoek moeilijker vergelijkbaar met een aantal internationale studies.

DEEL 4

DE ONTMOETINGSPLAATSEN VOOR KINDEREN EN OUDERS

VERLOOP VAN DE PROSPECTIE

Tussen januari en mei 2007 lanceerden we een oproep tot kandidaat inrichters, gingen met hen de haalbaarheid na en kwamen we tot een selectie van de inrichters.

In een tweede fase (mei – december 2007) werden de ervaringen van andere gelijkaardige initiatieven in binnen- en buitenland bestudeerd, zoals de werking van ontmoetingsruimten, lieux de rencontre enfants-parents, spazio insieme, templi per le famiglie en maison vertes. Parallel hieraan bereidden we de concrete werking en de organisatiestructuur van de ontmoetingsplaatsen voor. In beide fasen bracht de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning advies uit en koppelden we de bevindingen ook terug aan de VGC en het bevoegde collegelid.

Selectie van de inrichters

De oproep tot kandidaten leverde de interesse op van acht voorzieningen waaronder de kinderdagverblijven Sint Karel, Elmer- Noord, De Ketjes en Mini-Mabo, de inloopteams zITa en Huis der Gezinnen, De Weeg vzw en Nasci vzw. In de loop van maart 2007 werd een interview afgenomen met elk van de kandidaat-inrichters om te peilen naar hun perspectief op opvoedingsondersteuning, samenwerkingsmogelijkheden in de wijk, doelgroepbereik, ideeën over de concrete werking van een ontmoetingsplaats en de noodzakelijke competenties van personeel. Uit de interviews bleek dat de oprichting van een ontmoetingsplaats, in een grootstad als Brussel, het meeste kansen op succes zou hebben als die gedragen zou zijn door een samenwerkingsverband van voorzieningen die reeds, op één of andere manier, ervaring hebben met activiteiten van opvoedingsondersteuning en die gehuisvest zijn in eenzelfde buurt.

In eerste instantie kwamen vijf mogelijke samenwerkingsverbanden uit de bus. Na overleg met de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning werd aan twee mogelijke samenwerkingsverbanden de voorkeur gegeven, op basis van relevante criteria zoals beschikbare ruimte, bestaande contacten, visie op samenwerking met andere voorzieningen in de buurt, ervaring met innoverende projecten, doelgroepbereik, buurt, mogelijkheden tot toeleiding en relevante ervaring. Belangrijk criterium was natuurlijk ook de haalbaarheid om op korte termijn een ontmoetingsplaats te kunnen realiseren. Op basis van die afwegingen werd besloten om in een eerste fase het project concreet uit te werken met twee samenwerkingsverbanden: *Brussel-Centrum (1000 Brussel)* (Mini-Mabo, Rivage, Inloop zITa) en *Brussel-Zuid (Kuregem)* (inloop Huis der Gezinnen, Elmer, Walala).

In *Brussel-Noord 1 (Schaarbeek)*, *Brussel-Noord 2 (Sint Jans Molenbeek)* en *Brussel-Noord 3 (Laken)* werd een potentieel vastgesteld maar eveneens de noodzaak aan verder verkennend onderzoek en afstemming. In een latere fase is het aanbevolen om met deze potentiële partners verder te werken.

Studie van ervaringen in binnen- en buitenland

Om inspiratie op te doen en te leren uit ervaringen van anderen, namen de initiatiefnemers, projectbegeleiders en vertegenwoordigers van het beleid deel aan verschillende studiebezoeken.

- Op 24 mei 2007 was er een studiebezoek aan 'lieu de rencontre' in Anderlecht.
- Van 4 tot 6 juni 2007 bezochten we met de ploeg de 'spazio insieme' en de 'templi per le famiglie' in Rome, Milaan en Bologna.
- Op 12 juli was er een studiebezoek aan De Speelbrug, een maison verte in Antwerpen.
- Op 20 november brachten we een bezoek aan 'La Tanière des petits Ours', een lieu de rencontre enfants-parents, in Schaarbeek.
- Op 27 november bezochten we een lieu de rencontre enfants-parents en een maison verte in Roubaix en Lille.

De studiebezoeken waren, zoals verwacht, zeer inspirerend en ondersteunend voor de ontwikkeling van een eigen model in Brussel. Na elk bezoek maakten de deelnemers een persoonlijk reflectieverslag. De synthese van alle verslagen werd dan uitgangspunt voor debat in de groep van waaruit het eigen model stilaan vorm kon krijgen. Voorbereidende conceptuele teksten werden telkens besproken, zowel met de initiatiefnemers als met de ad-hocwerkgroep.

Voorbereiding van de concrete werking

Op 6 juli 2007 werd op een gemeenschappelijk overleg met de initiatiefnemers van 1000 Brussel en Kuregem, de projectbegeleiding en de beleidsmedewerkers in aanwezigheid van minister Grouwels, de conceptnota 'Ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders' besproken en aldus de eerste aanzet gegeven tot de voorbereiding van de concrete werking. Deze nota werd, met het oog op operationele uitwerking, verder besproken met de twee groepen initiatiefnemers afzonderlijk. De gesprekken hadden tot doel om tot een eensgezinde kijk te komen - per buurtsamenwerkingsverband en over de twee buurten heen - op de inhoudelijke en organisatorische werking van de toekomstige Nederlandstalige ontmoetingsplaatsen in Brussel. Doelstellingen, doelgroep, doelgroepbereik en concrete werkingsaspecten als inschrijving en registratie, taalbeleid, openingsuren en structuurelementen werden besproken. Daarnaast werd ook een verkenning opgezet over een adequate organisatiestructuur, personeelskader en vormingsbeleid als randvoorwaarden om de inhoudelijke doelstellingen te kunnen realiseren.

Om tot een constructieve afstemming te komen voerden we aanvullend op de groepsgesprekken ook gesprekken met elk van de partners afzonderlijk. Parallel hieraan voerden we gesprekken over het concept met het beleid (Kind en Gezin en het kabinet Welzijn van de Vlaamse Gemeenschap).

Dit mondde uit in een consensus over de doelstellingen van het aanbod, doelgroep, doelgroepbereik, organisatiestructuur, personeel en locaties en over de acties die op korte termijn moeten gerealiseerd worden in functie van de oprichting van twee Nederlandstalige ontmoetingsplaatsen in Brussel, begin 2008.

De ene ontmoetingsplaats zal gevestigd zijn in de Vlaamse Steenweg 161, 1000 Brussel en de andere in Otletstraat 28, 1070 Brussel.

Begin december 2007 werd de vzw 'Opvoeden in Brussel' opgericht. Deze vzw is inrichtende macht van de twee toekomstige ontmoetingsplaatsen en zal het personeel aanwerven.

CONCEPT VAN DE ONTMOETINGSPLAATS VOOR KINDEREN EN OUDERS

Algemene omschrijving

Zowel uit de verschillende bezoeken in Brussel, Antwerpen, Frankrijk en Italië, als uit ons onderzoek, blijkt dat ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zinvol zijn, zeker in een stedelijke context. Eigen aan de Brusselse context is dat meer ouders een kleiner netwerk hebben, sommige kinderen erg weinig ontmoetingsmogelijkheden hebben met andere kinderen, dat informele ontmoetingen vaak gesegregeerd zijn (socio-economisch of etnich-cultureel) en dat er vaker ouders zijn die de lange tijd die ze met hun kinderen alleen doorbrengen, als onaangenaam of stressvol ervaren. Bij de omschrijving van het concept hebben we ons geïnspireerd op de verschillende studiebezoeken en op de discussies die we voerden om bestaande modellen aan te passen aan de Vlaamse en Brusselse stedelijke context. Dat betekent concreet dat de maison verte, zowel als de Italiaanse “spazio insieme” en “tempo per le famiglie” belangrijke inspiratiebronnen geweest zijn, naast lokale aanpassingen van deze modellen, maar ook dat die inspiratiebronnen niet dienen als over te nemen modellen en een lokale herwerking vragen. Deze concepttekst werd tevens voorgelegd aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning. We beschouwen deze concepttekst echter als een werkinstrument, een stand van zaken van de huidige discussie, die verdere verwerkingen zal kennen, naarmate de discussie en de praktijkervaring vorderen.

De ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders zijn in essentie plaatsen waar – met deskundige begeleiding – kinderen met een ouder of andere opvoedingsverantwoordelijke enkele uren kunnen doorbrengen. Ze ontmoeten er andere kinderen uit de buurt. Hun ouders (moeder, vader, andere opvoeder) hebben er ook de gelegenheid om andere ouders te ontmoeten en over de kinderen en opvoeding te praten en van gedachten te wisselen.

De ontmoetingsplaatsen zijn uitdrukkelijk niet doelgroepgericht en niet probleemgericht. Het zijn vaak, maar niet altijd, plaatsen die bezocht worden door mensen die geen gebruik maken van kinderopvang. Het gaat dus in hoofdzaak om kinderen die niet altijd de gelegenheid hebben om met andere kinderen te (leren) spelen, of ouders die niet noodzakelijk sociaal geïsoleerd zijn, maar in hun sociale omgeving niet altijd die informele sociale steun als ouder vinden die door auteurs zoals Hermanns of Vandemeulebroecke net als zo essentiële ondersteuning van het ouderschap beschreven worden. Om die redenen kunnen we ze benoemen als een vorm van opvoedingsondersteuning. De realiteit is echter altijd complexer dan simpele etiketten doen vermoeden.

Het gaat om *initiatieven van opvoedingsondersteuning* omdat

- Ze die essentiële vorm van social support en meer bepaald informele ouderlijke netwerken bieden, waarvan onderzoekers telkens weer aangeven dat die essentieel is. Dat doen ze doordat ouders er kunnen uitwisselen, maar ook doordat ouders er onwillekeurig én op een vrijblijvende manier geconfronteerd worden met andere opvoedingsstijlen (door zowel de andere ouders als de begeleiders).
- Ze bieden ouders plaats en tijd om rustig om te gaan met hun kind.
- Ze helpen ouders omgaan met ouderlijke stress.
- Ze geven op die manier vorm en inhoud aan de opvoeding als gedeelde verantwoordelijkheid.
- Het zijn overgangsgebieden zijn tussen het private en het publieke domein.

Het gaat echter om meer dan opvoedingsondersteuning, zoals die vaak eng gedacht wordt. Het zijn ook *plaatsen waar kinderen in hun ontwikkeling gestimuleerd worden*.

- Ze zijn een plaats waar kinderen zowel autonomie als onderlinge verbondenheid kunnen ervaren. Ze bieden immers een situatie waarin kinderen stapsgewijze afstand kunnen nemen van hun ouders en waar ze in de nabijheid van hun ouders socialiserende ervaringen opdoen.
- Ze bieden een goed ingerichte plaats met speelmogelijkheden. Dat is vooral van belang voor kinderen die eng behuisd zijn of om andere redenen thuis minder speelmogelijkheden hebben.
- Ze bieden activiteiten die de waaier aan speelmogelijkheden vergroten (boekjes, sensorische activiteiten, creatieve activiteiten, ...).
- Ze bieden ook een plaats waar anderstalige kinderen met hun ouders in contact komen met het Nederlands wat hun taalverwerving ten goede kan komen.
- Ze bieden vooral de mogelijkheid om andere kinderen te ontmoeten en dus essentiële sociale vaardigheden te ontplooiën (delen, samenwerken, ruzie maken en weer bijleggen, ...).

Het zijn ten slotte ook *plaatsen waar de sociale cohesie bevorderd wordt*. Een grootstad heeft plaatsen nodig waar mensen gezamenlijkheid kunnen ervaren over socio-economische of etnisch-culturele grenzen heen. De ervaring in de kinderopvang wijst uit dat jonge kinderen een uitstekend sociaal bindmiddel zijn, omdat de dagelijkse opvoedingsvragen (moet een peuter zijn bord leeg eten, hoe bouw je de borstvoeding af, laat je een baby toch huilen als hij je de vijfde keer op een nacht wakker maakt?) door iedereen gedeeld kunnen worden. Ons onderzoek sterkt ons in die overtuiging, mede door de vaststelling dat opvoedingsonzekerheid niet gebonden is aan één of andere demografische variabele.

Deze omschrijving van de ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders betekent dat we deze initiatieven positioneren op de brug tussen buurtgerichte kinderopvang en opvoedingsondersteuning. Kinderopvang heeft een sociale functie. Die gaat over het bieden van ontwikkelingskansen en socialiserende kansen aan kinderen en over het bieden van steun aan ouders. We weten dat de toegang tot de kinderopvang problematisch is, mede door het tekort aan plaats, zeker voor die ouders die niet werken. Voor sommige van deze ouders is het absoluut wenselijk en noodzakelijk dat zij ook af en toe op kinderopvang beroep kunnen doen. Het is echter zeer de vraag of alle behoeften van kinderen en ouders per se in de kinderopvang zoals die er vandaag uit ziet, kan of moet voldaan worden. We hebben behoefte aan een grotere variatie initiatieven en vooral ook aan initiatieven met een erg lage drempel. Om die redenen beschouwen Italiaanse steden als Rome de ontmoetingsplaatsen als een bijzondere vorm van kinderopvang. Even goed zijn het uiteraard initiatieven die de zelfhulp van ouders, de emotionele steun en de beoordelingssteun, kortom de sociale steun versterken. Het zijn dus initiatieven van opvoedingsondersteuning. De vraag of ze eerder kinderopvang dan wel opvoedingsondersteuning zijn, lijkt ons weinig relevant vanuit de praktijk.

Doelpubliek

De ontmoetingsplaatsen willen uitdrukkelijk niet probleemgericht en niet doelgroepgericht zijn. Dat betekent dat ze in principe open staan voor alle gezinnen uit de buurt. Daar zijn meerdere goede redenen voor.

Ten eerste is er geen enkele reden om aan te nemen dat opvoedingsonzekerheid gelieerd zou zijn met enige demografische variabele, zoals ons onderzoek aantoont. Opvoedingsonzekerheid, het blijven zitten met vragen over de opvoeding, is iets wat ouders in de eerste plaats willen

opnemen met andere ouders, en dan pas met specialisten. We hebben in ons onderzoek vastgesteld dat opvoedingonzekerheid behoort tot de normale opvoeding en dat het meest aangepaste antwoord is om informele plaatsen te hebben waar men onder gelijkgestemden hierover kan uitwisselen. Vanuit die doelstelling is er dus geen reden om een gesegregeerde voorziening op te richten. Integendeel kan de vaststelling dat andere ouders (met een andere economische of culturele achtergrond) met gelijkaardige opvoedingsvragen zitten, erg bevorderend zijn voor de sociale cohesie.

Een tweede reden is dat de legitimering van deze initiatieven sterk uitgaat van de behoefte die ouders hebben om hun kind met andere kinderen te laten samen spelen. Dit is een legitieme wens van ouders over de socialisering van hun kind, vooral dan voor ouders die geen of weinig gebruik maken van de kinderopvang of de kleuterschool. Het is in een diverse stad als Brussel moeilijk noch verdedigbaar dat plaatsen waar kinderen socialiseren de diversiteit van de stad niet zouden reflecteren. Het is integendeel van het grootste belang dat kinderen van jongs af aan in contact komen met de diversiteit van de samenleving, en dat in een begeleide, gemedieerde context, waarin ze kunnen leren omgaan met die diversiteit.

Een derde reden heeft te maken met het aspect opvoedingsondersteuning. Uit het onderzoek weten we dat er een niet onbelangrijke groep ouders is die dagelijks vele uren alleen is met hun kind en ook een beperkt sociaal netwerk heeft. Die constellatie zien we vaker bij niet werkende ouders uit lagere socio-economische groepen en ook vaker (maar zeker niet uitsluitend!) bij allochtone gezinnen. Een afzonderlijke dienst voor deze doelgroep zou echter de indruk wekken dat er met hun opvoeding iets aan de hand is en zou op die manier zijn doel volledig voorbijschieten. Om deze reden en om redenen van maatschappelijke integratie is het noodzakelijk dat zij bereikt worden in een voorziening die zich richt naar alle ouders.

Een vierde reden hangt hier mee samen en is dat de vrije confrontatie precies de meerwaarde van een dergelijke ontmoetingsruimte is voor ouders. Zij “leren” van de confrontatie met andere ouders die andere ideeën en praktijken hebben. Hoe groter de maatschappelijke diversiteit, hoe meer die vrije confrontatie ook kan plaatsvinden.

Om deze redenen is het noodzakelijk dat een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders een zo groot mogelijke sociale mix aan ouders bereikt. Dat betekent niet dat een juiste representatie van de Brusselse bevolking in elk van de ontmoetingsplaatsen aanwezig moet zijn. Dat zou in sommige buurten (zoals Kuregem) haast onmogelijk zijn. Het betekent wel dat er naar gestreefd wordt dat de gebruikers van de ontmoetingsplaats een goede representatie zijn van de buurt waarin die ontmoetingsplaats gevestigd is. Daarom zullen extra inspanningen nodig zijn naar diverse bevolkingsgroepen (zowel meer gegoede gezinnen als meer kansarme). Het is daarom wenselijk dat een ontmoetingsplaats gedragen wordt door meerdere initiatiefnemers, die complementair zijn wat hun bereik betreft en die samen de toeleiding vorm kunnen geven.

Het is niet omdat een ontmoetingsplaats een divers doelpubliek bereikt dat de uitwisseling of de vrije confrontatie over socio-economische of culturele grenzen heen ook bereikt wordt. Om allerlei redenen (van intuïtieve affiniteit, of door taalproblemen bijvoorbeeld) kan het best zijn dat er zich binnen een ontmoetingsruimte toch een gesegregeerde dienst ontwikkelt, waarbij verschillende homogene subgroepen (kinderen of ouders) ontstaan. Hier ligt een belangrijke taak van de organisatie en de begeleiding om te onderzoeken hoe de ontmoeting kan worden bevorderd. Dat kan bijvoorbeeld door de tijd te structureren en elementen in te bouwen die de gemeenschappelijkheid bevorderen (zoals een gezamenlijke snack, een bepaald activiteitenaanbod voor kinderen), door de inrichting van de ruimte te veranderen of door als gastheer of gastvrouw de ouders en kinderen met elkaar in contact te brengen.

De pedagogiek van de ontmoeting

Essentieel aan de ontmoetingsruimte is immers dat het een plaats is die de ontmoeting tussen kinderen en tussen ouders mogelijk maakt. Dat betekent dat de pedagogiek daarop moet afgestemd zijn. Omgekeerd is het door de ontmoeting dat de dagelijkse pedagogiek (het nadenken over de opvoeding) vorm krijgt. We zetten hieronder enkele aspecten van die pedagogiek uiteen, maar met enig voorbehoud. Het is immers niet iets wat men zomaar uitschrijft, maar precies iets wat vorm moet krijgen door het dagelijks handelen en de reflectie daarop. Onderstaande tekst kan dus niet meer zijn dan een aantal (nog algemene) uitgangspunten, die verder geconcretiseerd (en wellicht ook weer in vraag gesteld) zullen worden in de dagelijkse werking.

Opvoeden is tussenkomen in de socialisering

Socialisering is een term die zowel in de sociologie als in de psychologie vaak eng gebruikt wordt om te beschrijven hoe individuen zich inpassen in de gemeenschap door de heersende waarden en normen te interioriseren. Zo bedoelen we het hier niet. We hebben het over het wederzijdse proces waarbij een individu een lid wordt van de samenleving en mee vorm geeft aan die samenleving. In navolging van Gisecke (1990) gaan we er van uit dat kinderen (en volwassenen) in ieder geval socialiseren en dat opvoeden een bewuste tussenkomst is in dit proces, waarbij we ons dus telkens moeten afvragen wat de legitimering van die tussenkomst is.

Het is pas in de relatie tot anderen dat we ons kunnen ontplooien, dat we onze identiteit en ons zelfbewustzijn ontwikkelen en dat we dus iemand worden. Daarom is het zo belangrijk dat kinderen van jongs af aan samen kunnen zijn met andere jonge kinderen. Aangezien gezinnen gemiddeld een tot twee kinderen hebben, en het leeftijdsverschil tussen broers en zussen toegenomen is, is het niet langer vanzelfsprekend dat kinderen de sociale contacten thuis kunnen opdoen. Kinderen die niet naar de kinderopvang gaan, kunnen daardoor kansen tot socialisering missen. Uit het onderzoek blijkt duidelijk dat dit voor de ouders de hoofdmotivatie vormt om van een ontmoetingsplaats gebruik te maken. Zij zien de ontmoetingsplaats op die manier als een verbreding van het opvoedingsmilieu.

Ten tweede is socialiseren op eigen benen leren staan, autonomie verwerven, of beter nog, bewust omgaan met onderlinge afhankelijkheden. Een ontmoetingsplaats moet daarom kinderen de kans bieden om de eerste stappen los van moeder of vader te zetten.

Tenslotte is socialiseren evenzeer behoren tot een groep en leren omgaan met de regels van die groep. Zoals we verder in deze tekst zullen beschrijven, gaat burgerschap er immers van uit dat autonomie steeds gepaard gaat met verbondenheid. Daarom is een ontmoetingsplaats ook een plaats waar kinderen leren omgaan met regels en afspraken die het samenleven mogelijk maken.

De inrichting en de aanpak moeten de vanzelfsprekende socialisering van de kinderen ondersteunen. Het moet ten eerste de positieve contacten tussen kinderen onderling en tussen kinderen en ouders bevorderen. Dat betekent dat er groepsruimte moet zijn, maar evenzeer nissen of afgescheiden hoeken die de interactie tussen kleine groepjes van twee of drie kinderen bevorderen. Ook het speelgoed aanbod en de activiteiten dienen zo uitgekozen te worden dat ze interactie bevorderen (creatieve activiteiten, fantasiespel, rollend materiaal, etc). De inrichting van de ruimte zal daarom de diversiteit van de buurt weerspiegelen.

Tegelijkertijd moet de inrichting van de ruimte evenzeer toestaan dat kinderen kunnen experimenteren met het afstand nemen van hun ouder / opvoedingsverantwoordelijke.

Er zijn ook een beperkt aantal afspraken nodig over het gebruik van de ruimte of het speelgoed.

Op deze manier maken kinderen ook kennis met samenlevingsafspraken.

De observatie en de documentatie zal in een eerste periode erg gericht zijn op hoe de kinderen de ruimte en het materiaal benutten, welke interacties die meebrengt en hoe die interacties mede door veranderingen in de ruimte en het aanbod beïnvloed worden.

Ook de begeleiders zullen hier een rol in spelen, door kinderen steeds hartelijk te ontvangen, hen correct bij naam te noemen, hen voor te stellen aan andere kinderen en hun ritme te respecteren. Het bevorderen van de interactie tussen de kinderen betekent immers helemaal niet dat kinderen die zich liever nog wat terugtrekken aangezet moeten worden om samen te spelen. Daarnaast spelen begeleiders ook een rol in het verwerven van autonomie door bijvoorbeeld kinderen de nodige steun te bieden wanneer ze de eerste stappen zetten weg van hun begeleider. Of de begeleiders moeten ingrijpen bij bvb. conflicten tussen kinderen of “storend” gedrag en zo ja hoe, zal een belangrijk onderwerp zijn van de vorming, zowel als van de supervisie. De professionaliteit van de begeleiders bestaat in de eerste plaats uit hun capaciteit om juist te observeren hoe de interactie tussen kinderen verloopt en kinderen de mogelijkheden te geven om zelf hun conflicten op te lossen, eerder dan in te grijpen. Bovendien respecteren zij steeds de rol van de ouder of de opvoeder die het kind begeleidt.

De vrije confrontatie

De tweede pedagogische doelstelling van de ontmoetingsplaats is de ontmoeting tussen ouders / opvoedingsverantwoordelijken onderling. Idealiter kunnen ouders er met elkaar van gedachten wisselen over (socio-economische of culturele) grenzen heen. Uit het onderzoek hebben we geleerd dat dit voor sommige ouders heel belangrijk is. Net als voor de kinderen, geldt immers ook voor de ouders dat de anderen steeds een spiegel vormen voor zichzelf.

In elk geval (of ouders nu met elkaar praten of niet) is de ontmoetingsplaats een plaats van vrije confrontatie. Ouders worden er immers onwillekeurig geconfronteerd met andere opvoedingsstijlen van andere ouders. Die confrontatie is vrij, omdat ze niet gestuurd wordt, er geen oordeel of duiding bij gegeven wordt en ouders dus zelf uitmaken wat ze met die confrontatie doen. Ze is uiteraard helemaal niet vrijblijvend, omdat ze hoe dan ook aan het denken zet over de eigen opvoedingsstijl.

Bovendien is de ontmoetingsplaats geen *private* plaats. Elke ouder die er met zijn of haar kind komt, handelt er onder de blik van de anderen. Dit is geen panoptische, disciplinerende blik, omdat hij wederzijds, open en niet hiërarchisch is. Maar het blijft een vorm van zich bloot geven, die aanzet tot extra reflectie over het eigen handelen. De ontmoetingsplaats is echter ook geen *publieke* plaats, zoals de school bijvoorbeeld: er is geen curriculum dat van buitenaf wordt opgelegd en elke ouder is absoluut vrij in zijn komen en gaan en het al dan niet deelnemen aan welke activiteit ook. De ontmoetingsplaats situeert zich dus in het overgangsgebied tussen het publieke en het private domein.

Naast de confrontatie, is het natuurlijk ook een plaats waarvan we wensen dat ouders er kennis met elkaar kunnen maken. De ruimte moet hierop voorzien zijn, met zowel plaats voor gezamenlijke momenten als plaats waar twee ouders ongestoord kunnen praten of waar een ouder met zijn of haar kind kan spelen.

De structurering van tijd en ruimte (zie infra) biedt kansen op ontmoetingen over de culturele grenzen heen (waaronder taalbarrières) door gezamenlijke momenten te creëren (de snack bijvoorbeeld) en mensen aan te spreken (kinderen en ouders) op gezamenlijke interesses voor bepaalde activiteiten (bv. werken met klei, koken, ...).

De observatie en de documentatie zullen zich opnieuw moeten richten op hoe de ouders de structurering van tijd en ruimte benutten, welke interacties dit meebrengt en hoe die interacties mede door veranderingen in de ruimte en het aanbod beïnvloed worden.

Ook hier speelt de begeleiding een cruciale rol. Zij zijn de gastheren en gastvrouwen die ouders hartelijk verwelkomen, aan elkaar voorstellen, hen op hun gemak stellen, hun ideeën en opvattingen onvoorwaardelijk respecteren en inspelen op het ritme van de ouders. Net zoals

tegenover de kinderen, bestaat de professionaliteit van de begeleiders er tegenover de ouders ook in om zowel hartelijk als terughoudend te zijn en goed te kunnen observeren. De begeleiders spelen in op woorden, vragen of situaties door hierbij vragen te stellen. Deze vragen hebben niet tot doel te oordelen of te duiden, maar hebben tot doel vrije confrontatie mogelijk te maken. Deze vragen zijn niet gestoeld op een expertise over de opvoeding en ontwikkeling van jonge kinderen, maar op een “niet verstaan”. Op die manier wordt de reflectie gevoed en wordt een context gecreëerd waarbinnen ouders of opvoeder hun eigen ideeën over opvoeden ontwikkelen. Begeleiders beantwoorden vragen van ouders dan ook met vragen en niet met oplossingen en door andere ouders te betrekken. Op deze manier formuleren ouders hun eigen “antwoord”.

De manier waarop begeleider de vrije confrontatie faciliteren, zal een belangrijk onderwerp zijn van de opleiding en de supervisie.

Verbondenheid (relationeel burgerschap)

De twee vorige pedagogische doelstellingen maken dat de ontmoetingsplaats een plaats is waar relationeel burgerschap vorm krijgt¹⁵. De notie “relationeel burgerschap” of “burgerschap als relationele praktijk” biedt een alternatief voor de verenging van de notie “actief burgerschap” tot een streven naar zelfredzaamheid, autonomie, empowerment, die zou kunnen leiden tot het ideaalbeeld van het zelfgenoegzame (self-sufficient) individu. Relationeel burgerschap gaat er van uit dat autonomie steeds gepaard gaat met verbondenheid en dat het belangrijk is om te erkennen dat we allen afhankelijk zijn van elkaar. Interdependentie is dus geen handicap, maar inherent aan ons menselijk bestaan. Kortom, burgerschap is dan geen kenmerk meer van individuen (dat ze in meer of mindere mate bezitten), maar een kwaliteit van de relaties tussen individuen. De notie werd voor het eerst gebruikt door Jeanette Pols (2004) in de context van de psychiatrie en door Luc De Droogh en Griet Verschelden verder uitgewerkt in de context van de volwasseneducatie. In de kinderopvang is belangrijk werk hierover geleverd door Dahlberg en Moss, bij de uitwerking van hun “pedagogy of the encounter” (2005).

Een gemeenschap bestaat niet uit onafhankelijke individuen, maar uit mensen die onderling verbonden zijn. Eén van de elementen die hen verbindt (en onderling afhankelijk maakt) is net hun ouderschap. De opvoedingsondersteuning van de ontmoetingsplaats bestaat er net in die onderlinge verbondenheid vorm te geven en dus te werken met de interpersoonlijke ruimte, eerder dan met de kenmerken van individuen. Dat betekent dat ze moet streven naar de ontmoeting met de Andere, degene die verschillend is en de interactie zelf als aandachtspunt heeft.

Onthaal en registratie

De toegankelijkheid van de ontmoetingsplaats voor zeer diverse ouders is een centraal aandachtspunt en drempels moeten dus zorgvuldig vermeden worden. Ouders moeten ook zelf kunnen bepalen in welke mate zij zich bloot wensen te geven. Vanuit dat oogpunt kan men pleiten voor een zo beperkt mogelijke registratie. Voor ouders zonder papieren of voor opvoeders met een onduidelijke relatie tot het kind bijvoorbeeld, kan elke registratie immers een reden zijn om af te haken. Daarom is het in sommige ontmoetingsplaatsen gebruikelijk om enkel de naam van het kind te noteren en de affiliatie van de begeleidende volwassene met het kind. Anderzijds zijn de sociale netwerking en het relationeel burgerschap net ook belangrijke doelstellingen van de ontmoetingsplaats en dat noopt dan weer tot een zekere doorbreking van de anonimiteit. Deze twee terechte zorgen staan in een zekere spanning tot elkaar. Verder overleg en de concrete ervaringen zullen moeten uitmaken hoe we ons in dit spanningsveld

¹⁵ Zie De Droogh, L.; Verschelden, G.; Lambert, L. & Bouverne-De Bie, M. (2007).

positioneren en of (en hoe) er met de deelnemers van de ontmoetingsplaats een weg kan afgelegd worden van minimale registratie naar maximale verbondenheid.

Een bijkomend aandachtspunt is dat het noodzakelijk is om de werking van de ontmoetingsplaats te evalueren, niet alleen tegenover het beleid, als verantwoording van de publieke middelen, maar ook om de kwaliteitszorg te kunnen garanderen. Die evaluatie vraagt ook een zekere registratie, al was het maar om te evalueren in welke mate de diversiteit uit de buurt ook bereikt wordt door de ontmoetingsplaats en op welke manier (frequentie, ...) ouders gebruik maken van de voorziening. De evaluatie van de werking (werkt het?) kan gebeuren door participerende observatie, pedagogische documentatie en de reflectie hierop. De evaluatie van het bereik (voor wie werkt het?) vereist echter een minimaal aantal demografische gegevens van de populatie en staat dus in een zekere spanning tot de vrijblijvende, laagdrempelige registratie. Verder overleg en de eigen praktijk moeten toelaten om dit uit te klaren. Naar voorbeeld van de spazio insieme kan een minimale (maar progressieve) registratie bij het onthaal bijvoorbeeld gekoppeld worden aan een jaarlijkse anonieme bevraging van de gebruikers.

Ouderbijdrage?

In sommige ontmoetingsplaatsen (sommige maisons vertes en tempo per le famiglia bijvoorbeeld) wordt een financiële bijdrage gevraagd aan de ouders. Vaak wordt die niet vastgelegd, maar overgelaten aan het oordeel van de ouders zelf. De motivering hiervoor is dat ouders op die manier ervaren dat een gemeenschapsvoorziening een bijdrage vraagt en dat ze door die investering (hoe klein ook) hun engagement naar die voorziening tonen en er ook voor een stuk "bezit" van kunnen nemen. Ook in de Franse crèche parentales stelt men bijvoorbeeld vast dat de reële inbreng die van ouders verwacht wordt (ook van ouders die in preciaire omstandigheden leven) net maakt dat ouders zich gewaardeerd weten en hun verwachtingen durven kenbaar maken.

Daarnaast staat dat de ervaring van het werken met kansarme ouders leert dat het vragen van een financiële bijdrage (hoe klein en vrijblijvend ook) een symbolische drempel kan betekenen die voor sommige ouders te groot is.

In andere ontmoetingsruimten (de spazio insieme bijvoorbeeld) wordt principieel geen bijdrage gevraagd omdat men op die manier de boodschap wil geven dat het gebruik van dergelijke voorzieningen een onvoorwaardelijk recht is.

Op dit ogenblik lijkt deze discussie voor ons nog niet beslecht. Om elke mogelijke drempel te vermijden, zullen we in eerste instantie geen financiële ouderbijdrage vragen. Verdere discussie en de ervaringen van de ontmoetingsruimten zelf zal moeten uitmaken hoe we ons positioneren in dit spanningveld en of (en hoe) alternatieve vormen van ouderbijdragen (bijvoorbeeld het meebrengen van een vieruurtje) bijdragen tot de pedagogische doelstellingen van de ontmoetingsplaats. In sommige ontmoetingsplaatsen blijkt dit overigens spontaan te groeien. Belangrijk in dit verband is dat de ouders een bijdrage kunnen leveren, als ze dit zelf wensen. Dit in hun plaats beslissen kan niet de bedoeling zijn.

De structurering van tijd en ruimte

Het is belangrijk dat een vaste structuur aanwezig is tijdens de openingsuren. Dit geeft houvast, kan motiverend werken voor ouders en kinderen en zorgt ervoor dat ouders en kinderen gezamenlijkheid kunnen ervaren. Ervaringen in Italië leren ons dat ouders graag met hun kinderen naar de ontmoetingsplaats komen als ze weten wat ze kunnen verwachten.

Dit betekent dat tijdens de openingsuren een aantal structurerende activiteiten aan bod zullen komen. Zo is er een gezamenlijk moment waarop iets gegeten of gedronken wordt. Er wordt ook telkens een spelaanbod gedaan aan de kinderen (klei, water, motorische activiteiten, zingen, ...) waar kinderen en ouders vrij zijn om op in te gaan. De begeleider doet enkel een aanbod wat

op zich uitnodigend is. Hij stimuleert of forceert zeker geen deelname aan de activiteit. Ook rituelen (samen zingen of voorlezen) bij het afsluiten van de openingstijd kunnen gezien worden als een structurerende activiteit. Dit sluit niet uit dat er tussen die structurerende momenten veel tijd over is voor de informele ontmoeting en het vrij spel van de kinderen.

In de ontmoetingsplaats kunnen kinderen spelen, ontdekken en sociale ervaringen opdoen met andere kinderen. Daartoe is het belangrijk dat de ontmoetingsplaats een goed ingerichte (binnen en soms buiten) ruimte is met tal van uitdagende speelmogelijkheden. Dat is vooral van belang voor kinderen die eng behuisd zijn of om andere redenen thuis minder speelmogelijkheden hebben.

Essentieel in spelsituaties is om het kind niet zozeer allerlei activiteiten aan te bieden maar het kind zelf ontdekkingen te laten doen en plezier te laten beleven in het spel, autonoom, of samen met andere kinderen of samen met de ouder of een andere volwassene.

De ruimte om te spelen is in die zin ingericht dat veiligheid gegarandeerd is, dat ze aantrekkelijk en uitdagend is voor kinderen en dat kinderen er voldoende mogelijkheid hebben tot ontmoeting en leuke contacten met andere kinderen. De ruimte zal aan dezelfde veiligheidsvoorschriften voldoen dan de kinderdagverblijven.

Het aanbod van spelmateriaal is, in functie van de doelgroep kinderen van 0 tot 6 jaar goed bestudeerd. Het is een gevarieerd aanbod, in functie van motorische, cognitieve, sensorische, taal en sociale ontwikkelingsstimulering en interesses van kinderen. Enkele zaken zijn vast aanwezig, de rest is overzichtelijk en goed zichtbaar opgeborgen en kan door ouders en kinderen in functie van de behoeften gebruikt worden. In sommige ontmoetingsplaatsen kan de mogelijkheid gegeven worden om spelmateriaal uit te lenen.

Pedagogische documentatie¹⁶

Zoals gezegd, zijn er nog heel wat praktische aspecten van de pedagogiek van de ontmoeting die verdere concretisering nodig hebben. Om het proces van verdere visie-ontwikkeling, voortdurende reflectie op de praktijk, evaluatie en bijsturing mogelijk te maken, hechten we veel belang aan de pedagogische documentatie en de permanente reflectie. De pedagogische documentatie bestaat er in dat de eigen praktijk zorgvuldig gedocumenteerd wordt door het team zelf aan de hand van uiteenlopende instrumenten (korte verslagen, foto's, plannetjes van het gebruik van de ruimte, werk van de kinderen, ...). Die documentatie wordt verwerkt tot rapporten die tijdens de supervisie besproken worden. Ze vormen het vertrekpunt van de reflectie op het pedagogisch handelen. De documentatie wordt ook gearchiveerd (en ontsloten) om het geheugen van de voorziening te bewaren en als informatiemiddel voor collega's uit andere voorzieningen. De documentatie is op die manier ook een uitstekend vertrekpunt voor een jaarlijkse evaluatie. Ze is tot slot ook een goed middel om de ouders te betrekken bij die evaluatie.

Om dit te kunnen doen zijn er een aantal materiële voorwaarden. Een eerste voorwaarde is dat het team voldoende kindvrije uren heeft. Het lijkt ons noodzakelijk dat de dagelijkse openingsuren iets beperkter zijn dan de werkuren van de begeleiders opdat ze de tijd zouden hebben één en ander voor te breiden en na afloop te registreren. In het eerste jaar lijkt het ons noodzakelijk om daarbij ook één of meerdere dagdelen per maand vrij van werking te houden voor de reflectie op de pedagogische documentatie, onder begeleiding van een deskundige supervisor. Tweede voorwaarde is dat de begeleiders een vorming krijgen in het documenteren (ideeën en technieken over registratie en rapportage).

¹⁶ Zie bijvoorbeeld Meeuwig, M.; Schepers, W. & van der Werf, T. (2007).

Preventie en kleuterparticipatie

Het is bijzonder riskant om de ontmoetingsplaatsen een preventieve bedoeling toe te kennen. De terminologie van preventie houdt immers steeds het risico in dat de doelstellingen bepaald worden buiten de ouders om en meer te maken hebben met het oordeel van experts, dan met de reële leefsituatie van de gezinnen zelf¹⁷. Om die reden vermijden we liever om het in teksten over de visie of de werking van ontmoetingsplaatsen te hebben over preventieve *bedoelingen*. Dat neemt niet weg dat dergelijke ontmoetingsplaatsen wel preventieve *effecten* kunnen hebben. Uit Italiaans onderzoek naar de Spazio Insieme blijkt bijvoorbeeld dat ze positieve effecten hebben op de moeder-kind relatie, op de ontwikkeling van kinderen en op de relatie die moeders aangaan met andere voorzieningen, waaronder de kleuterschool. We kunnen hun preventieve functie daarom best omschrijven als preventie van maatschappelijke uitsluiting, eerder dan klinische preventie (Bouverne-De Bie, 2006).

Zowel de Vlaamse gemeenschapsminister van Onderwijs als zijn collega van Welzijn en Gezin hechten veel belang aan het stimuleren van de kleuterparticipatie. Achtergrond hierbij is de vaststelling dat er een educatieve kloof is in onze samenleving, dat die kloof loopt langs socio-economische en etnisch-culturele lijnen en dat die kloof al op erg vroege leeftijd begint. De onderliggende aanname is dat wanneer kansarme en allochtone kinderen vroeger of vaker naar het onderwijs zouden gaan, zij een betere start in het lagere onderwijs zouden kunnen maken. We moeten vaststellen dat er weinig empirisch materiaal voorhanden is om die aanname te bevestigen of ontkennen. Het ontbreekt ook aan empirisch materiaal dat inzicht verschaft in waarom bepaalde kinderen later of minder frequent naar de kleuterschool gaan. Toch stelt zich de vraag naar de relatie van een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders tot het beleid inzake kleuterparticipatie.

Op basis van verschillende verkennende gesprekken, en van onderzoek naar hoe allochtone ouders denken over de socialisering van hun kinderen, zijn verschillende veronderstellingen mogelijk. Zo wijst het onderzoek van Clyck (2006) er bijvoorbeeld op dat het mogelijk is dat de kleuterschool voor sommige ouders een hoge drempel inhoudt, mede omdat ze de kleuterschool zouden ervaren als een plaats waar hun kind al vroeg met racisme in contact komt en ze het als hun ouderlijke plicht ervaren hun kind eerst sterker op zijn eigen benen te doen staan, vooraleer die confrontatie aan te gaan. Ervaringen van de maisons vertes wijzen er dan weer op dat het voor sommige moeders erg moeilijk is om de separatie aan te gaan die de overgang naar de kleuterschool inhoudt.

Om verschillende redenen menen we dat de ontmoetingsplaats hierin een rol kan spelen. Ten eerste is het een plaats waar kleuters die niet naar de kleuterschool gaan, toch socialiserende ervaringen kunnen opdoen, in aanwezigheid van hun ouders. Dat betekent dat het een plaats is waar de relatie tussen ouder en kind (en de afstand tussenbeiden) mee vorm kan krijgen. Bovendien zullen ouders van kleuters die niet naar de kleuterschool gaan, er onwillekeurig ook geconfronteerd worden met ouders die voor hun kind een andere keuze maakten en kan dus ook op dat vlak de vrije confrontatie een rol spelen, zonder dat dit hoeft te betekenen dat de begeleiders een “adviserende” rol moeten vervullen. Ten derde leren de Italiaanse ervaringen ons dat ouders die gebruik maakten van de ontmoetingsplaatsen zich assertiever opstelden naar de kleuterschool en er meer betrokken op waren.

De ontmoetingsplaatsen zullen wellicht vooral jonge kinderen tussen 0 en 3 jaar bereiken. Om de voorgaande redenen staan ze echter uitdrukkelijk ook open voor jonge kleuters die niet naar de kleuterschool gaan.

¹⁷ Voor een omstandige uitwerking hiervan verwijzen we naar Vandenbroeck, M. & Roose, R. (2006).

De relatie tot andere initiatieven

Om de redenen die we hierboven aanhaalden, beschouwen we de ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders als een afzonderlijke werksoort met een eigen pedagogiek. Maar dat betekent helemaal niet dat ze ook afzonderlijk georganiseerd dienen te worden, integendeel. Het landschap van zowel de kinderopvang als de gezinsondersteuning is vandaag al erg versnipperd en het beleid is terecht om die versnippering bekommerd. In de kinderopvang uit zich dat bijvoorbeeld in de concepten van CKO en gemandateerde voorzieningen en de rol van het Lokaal Overleg Kinderopvang. In de sector van de opvoedingsondersteuning uit zich dat in het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning en de netwerken die in het kader van de Opvoedingswinkels tot stand komen in de centrumsteden. Het lijkt ons daarom ook wenselijk dat deze nieuwe werkvorm ook aansluiting heeft met deze tendensen tot samenwerking en integratie.

Dat betekent dat het onze voorkeur heeft dat nieuwe ontmoetingsplaatsen opgericht worden vanuit de samenwerking van bestaande initiatieven. Op die manier wordt niet alleen verdere versnippering vermeden, maar kan ook gebruik gemaakt worden van opgebouwde knowhow en van de toeleidingskanalen die bestaande organisaties hebben opgebouwd. Gezien de positionering van de ontmoetingsplaatsen, op de brug tussen kinderopvang en opvoedingsondersteuning, lijkt aansluiting bij het lokaal overleg in de beide sectoren wenselijk, evenals tot de netwerken die de Opvoedingswinkels uitmaken en het netwerk Ontmoetingsplaatsen Vlaanderen.

Vanuit deze samenwerking kan dan vorm gegeven worden aan de relatie die de ontmoetingsplaats heeft met “belendende” organisaties, zoals de groepswerking van de INLOOP-teams. Beiden hebben een onderscheiden finaliteit en zijn dus complementair. Goed overleg en samenwerking is wenselijk om na te gaan wat de effecten van de ene werking op de andere zijn, hoe hun complementariteit zich in hun werking vertaalt en om tevens na te gaan of het ene initiatief ook een toeleiding voor het andere kan zijn.

Samenwerking in functie van afstemming, uitwisselen van knowhow en toeleiding is nodig. Tegelijkertijd moet dit gebeuren met het nodige respect voor het vrijblijvende karakter van de ontmoetingsplaats. Dit impliceert dat andere diensten ouders kunnen warm maken om een kijkje te nemen in de ontmoetingsplaats en drempels kunnen wegnemen, maar dat het steeds de keuze van de ouders moet zijn om hiervan gebruik te maken. In dit kader moeten voor- en nadelen van het begeleiden van ouders door een hulpverlener bij hun eerste bezoek aan de ontmoetingsplaats, worden afgewogen. Daarnaast impliceert het vrijblijvende karakter dat er geen gegevens worden uitgewisseld met andere diensten of hulpverlening. Doorverwijzing kan zeker en vast nodig zijn, maar wordt steeds besproken tijdens de supervisie. Met dien verstande dat er kritisch en zeer zorgvuldig omgegaan wordt met doorverwijzing van ouders naar andere diensten of hulpverlening en dat het in elk geval de ouder zelf is die zal beslissen welke informatie zal doorgegeven worden.

Kunnen ontmoetingsplaatsen de wereld redden?

Onlangs sloot Jo Hermanns (2007) een lezing over de effectiviteit van opvoedingsondersteuning aan de UGent af met een citaat van Zigler:

No amount of counselling, early childhood curricula, or home visits will take the place of jobs that provide decent incomes, affordable housing, appropriate health care, optimal family configurations or integrated neighbourhoods where children encounter positive role models” (Zigler, 1992: p. xiii).

Het citaat drukt kernachtig uit wat de grenzen van elk initiatief in deze sector zijn. Maatregelen die steun geven aan ouders bij de opvoeding van hun kind, kunnen nooit compenseren voor structurele ongelijkheden in de context waarin ze hun kinderen opvoeden. Dat betekent ook dat

we er ons steeds moeten voor hoeden dat initiatieven van opvoedingsondersteuning geen middel worden om structurele ongelijkheid te ontkennen of om sociale problemen te individualiseren tot opvoedingsproblemen. Net daarom lijken ontmoetingsplaatsen ons een zinvolle investering. Ze hebben immers niet de pretentie om aan preventie te doen en zijn gebaseerd op de vrije participatie en de vrije ontmoeting van kinderen en ouders. Ze zullen ongetwijfeld niet alle problemen oplossen van ouders die in bijzonder precaire omstandigheden vorm geven aan hun ouderlijke engagementen, maar we zijn er van overtuigd dat ze – in de mate dat ze niet probleemgeoriënteerd en niet residueel zijn – wel een belangrijke vorm van emotionele en sociale steun kunnen bieden.

DRAAIBOEK VOOR DE BRUSSELSE PRAKTIJK

Samenwerking

Om versnippering te vermijden en een voldoende breed draagvlak te hebben voor de ontmoetingsplaatsen in Brussel, is gekozen voor een overkoepelende vzw als inrichtende macht. Bovendien geven we de voorkeur aan lokale samenwerking van initiatiefnemers, eerder dan dat één voorziening de ontmoetingsplaats op zich neemt. We streven naar samenwerkingsinitiatieven die complementair zijn wat doelpubliek en knowhow betreft. Dat houdt onder meer in dat in elk samenwerkingsverband minstens één partner actief is uit de kinderopvang en minstens één uit de opvoedingsondersteuning.

Locatie

De locatie moet gemakkelijk bereikbaar zijn, ook met het openbaar vervoer. De locatie moet ook goed toegankelijk zijn voor bijvoorbeeld kinderwagens en voor minder mobiele mensen en bij voorkeur duidelijk zichtbaar zijn vanaf de straatkant. De beschikbaarheid van een tuin of buitenspeelplaats is een pluspunt, zeker voor ouders en kinderen die thuis weinig plaats en geen buitenruimte hebben.

De ontmoetingsplaatsen die we in binnen- en buitenland bezocht hebben, hebben ons ook geleerd dat de inrichting van de ruimte een zeer belangrijk element van de werking is. We denken hierbij aan een plaats waar zowel gemeenschappelijke activiteiten door kunnen gaan (een gezamenlijk vieruurtje bijvoorbeeld) als waar afzonderlijke “hoekjes” zijn waar gesprekken kunnen gevoerd worden, waar kinderen een activiteit kunnen doen en waar een ouder zich met zijn/haar kind kan terugtrekken. Uiteraard dienen de ruimten ook de nodige veiligheid en gezondheid te garanderen: aangepast sanitair, brandveiligheid e.d.

Gebruik van natuurlijke materialen, kleuren, licht, aangepast en multifunctioneel meubilair maken de ruimte aantrekkelijk en gezellig en aangenaam om te verblijven.

De inrichting van de ruimte is een belangrijk onderdeel in de basisopleiding van groepswerkers en begeleiders.

Concreet beslisten we om van start te gaan in twee locaties:

- Vlaamse Steenweg, 161 1000 Brussel. Deze ruimte wordt door de *Opvoeden in Brussel* vzw gehuurd van Zusters Annunciaten van Heverlee.
- Otleetstraat 28, 1070 Brussel. Verdere gesprekken tussen de *Opvoeden in Brussel* vzw Walala en de Evens Stichting (eigenaar van het pand) moeten het gebruik van deze ruimte nog concretiseren.

Organisatiestructuur

Opvoeden in Brussel vzw is de inrichtende macht van de Nederlandstalige ontmoetingsplaatsen in Brussel. De partners van het lokaal samenwerkingsverband van waaruit een ontmoetingsplaats georganiseerd wordt zijn lid van deze vereniging. Ook andere verenigingen of personen kunnen lid worden van de vereniging, omwille van hun deskundigheid en de rol die ze vervullen in het Brusselse landschap. In bijlage 3 zijn de statuten van de vereniging opgenomen.

Het bestaan van deze overkoepelende vzw heeft, door de mogelijkheid van centralisatie, een aantal voordelen op administratief vlak, op het vlak van personeelsbeleid, efficiënte werking, continuïteit en conceptuele ontwikkeling en geeft ook de garantie dat de werking kan uitgroeien

tot een goed geprofileerd, volwaardig en mogelijks structureel verankerd aanbod op de brug tussen opvoedingsondersteuning en kinderopvang.

Opvoeden in Brussel vzw heeft in aanvang in 2008 twee locaties. Groei en uitbreiding naar meerdere locaties verspreid over Brussel, is mogelijk.

Om een volwaardige plek in het Nederlandstalige Brusselse landschap te krijgen, zal de Opvoeden in Brussel vzw structureel samenwerken met de Opvoedingswinkel, het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning, het CKO2 Zuurstof voor de Kinderopvang en de Advieswerkgroep Voorschoolse Aangelegenheden. Die structurele samenwerking kan de vorm aan nemen van wederzijdse participatie in vergaderingen en bestuursorganen.

Personeel

Het personeel van de ontmoetingsplaatsen wordt aangeworven door Opvoeden in Brussel vzw. Het personeelsbestand bestaat uit een coördinator, groepswerkers en begeleiders.

De coördinator neemt het dagelijks bestuur waar van de vereniging, waaronder verschillende ontmoetingsplaatsen vallen. De taken van de coördinator betreffen de uitvoering van de strategische planning, personeelszaken, financieel beleid, leerbeleid, de verdere conceptuele ontwikkeling (bewaken, evalueren en bijsturen) en de vertegenwoordiging van de vereniging. Hij/zij staat rechtstreeks onder de raad van bestuur en stuurt de groepswerkers aan. De coördinator heeft een vooropleiding master of bachelor in de menswetenschappen.

De personeelsbezetting in de locaties bestaat uit vaste begeleiders per locatie, in functie van de persoonlijke, niet- anonieme contactmogelijkheden. Er wordt geopteerd voor de aanwerving van: een groepswerker en één of twee begeleiders per locatie. Het gaat over halftijdse functies (50%). De groepswerker en begeleider hebben onderscheiden functies en taken. De groepswerker stuurt de begeleiders aan, staat in voor de permanente ondersteuning van de begeleiders op de werkvloer, is de aanspreekpersoon en de verantwoordelijke voor de locatie, staat in voor de kwaliteit van de dagelijkse werking in de ontmoetingsplaats, de contacten met de buurtorganisaties en voor het onthaal.

De begeleider staat in voor het onthaal van de kinderen en hun opvoeders en de dagelijkse werking.

Het is van belang dat het team diversiteit (jong / oud, man / vrouw, autochtoon / allochtoon, ervaring in kinderopvang / andere ervaringen) weerspiegelt.

De werking van de ontmoetingsplaats dient gedragen te worden door competente begeleiders. Vooral de houding van de begeleider is belangrijk. Een begeleider is iemand die gastvrij is, ouders en kinderen kan onthalen en verwelkomen, kan luisteren, het eigen handelen in vraag durft stellen en een waaier van speelmogelijkheden aan jonge kinderen kan aanbieden.

Er wordt geopteerd voor groepswerkers met een vooropleiding op bachelorniveau (opvoeder, kleuterleider, maatschappelijk werker....) en begeleiders op niveau hoger secundair onderwijs (kinderzorg, opvoeder).

De functieprofielen van de coördinator en de begeleider worden hieronder weergegeven:

Coördinator:

Taakomschrijving

- Uitvoeren van een strategische planning en instaan voor jaarverslag, jaarplanning
- Instaan voor interne kwaliteitszorg
- Voeren van een personeelsbeleid met aandacht voor diversiteit
- Voeren van een leerbeleid
- Instaan voor het financieel beleid
- Begeleiden en ondersteunen van de groepswerkers
- Vertegenwoordigen van de Nederlandstalige Ontmoetingsplaatsen Brussel in relatie tot het beleid (VGC , Vlaamse Gemeenschap) en in diverse netwerken en samenwerkingsverbanden, o.a. lokaal overleg opvoedingsondersteuning, samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning, netwerk ontmoetingsplaatsen,...
- Voorbereiden van de oprichting van toekomstige ontmoetingsplaatsen in Brussel
- Instaan voor de verdere conceptuele ontwikkeling: bewaken, evalueren en bijsturen en de operationele uitwerking hiervan
- Noodzakelijke netwerken uitbouwen ook met Franstalige voorzieningen in de buurt
- Nota's, rapporten, artikels schrijven
- rapporteren (incl. evaluatie) over de werking t.a.v. Raad van Bestuur en instaan voor de uitvoering van de beslissingen Raad van Bestuur
- Voeren van een intern- en extern communicatiebeleid

Functievereisten:

- Master of Bachelor in de menswetenschappen
- Goede beheersing Nederlandse taal
- Vaardig zijn in het schrijven van teksten, rapporten, nota's e.d.
- Theoretische concepten/ visie mee kunnen ontwikkelen en vertalen naar de praktijk
- Kritisch kunnen reflecteren
- Kennis van andere talen in Brussel gesproken is meerwaarde, basiskennis Frans is vereist
- Communicatief vaardig zijn, mondeling en schriftelijk
- Bekendheid met het Brusselse werkveld
- Samen met een team de werking kunnen in vraagstellen en bijsturen
- Kunnen omgaan met diversiteit en open houding t.a.v. diverse opvoedingspraktijken en – visies
- Affiniteit hebben met het thema 'opvoedingsondersteuning'
- Ervaring hebben met innoverende projecten is een meerwaarde
- Creatief kunnen denken en ondernemende houding hebben
- Zelfstandig kunnen werken
- Participatief en creatief zijn
- Ervaring met coördinerende functie in de social profit is een meerwaarde

Begeleider

Taakomschrijving:

- Onthaal van kinderen en ouders
- Activiteiten voorbereiden en aanbieden voor kinderen
- Gesprekken faciliteren met en tussen ouders
- Relaties tussen kinderen, tussen ouders en tussen kinderen en ouders faciliteren
- Verloop van de ontmoetingsplaats in goede banen leiden

- Inrichten van de ruimte + dagelijks onderhoud van de ruimte en de inrichting
- Werkafspraken met coördinator en collega's maken
- Deelnemen aan vorming en intervisie
- Registreren en documenteren
- Samenwerken met buurtorganisaties en andere partners

Tijdsbesteding:

5,5u / week: praktische voorbereiding voor en na openingstijd ontmoetingsplaats

4 x 2,5u / week: begeleiding ontmoetingsplaats

3,5u / week: werkoverleg en vorming

Functievereisten:

- Hoger secundair onderwijs, bij voorkeur in de kinderzorg of de opvoeding
- Goede beheersing Nederlandse taal
- Kennis van andere talen in Brussel gesproken is meerwaarde
- Gastvrij zijn
- Inzicht in groepsdynamische aspecten en hier op een gepaste manier op kunnen reageren
- Groep kinderen kunnen begeleiden
- Sensitief en responsief kunnen omgaan met kinderen en ouders
- Gepast kunnen omgaan met vragen van ouders
- Kunnen omgaan met diversiteit en open houding t.a.v. diverse opvoedingspraktijken en – visies
- Kritisch kunnen reflecteren over eigen handelen

Vorming en begeleiding van het personeel

Groepswerkers en begeleiders in een ontmoetingsplaats hebben een zeer boeiende maar ook zeer moeilijke taak. Kinderen en ouders onthalen en gastvrij zijn, verbinding mogelijk maken tussen mensen, luisteren en niet adviseren, niet oordelen en veroordelen is een moeilijke opdracht. Om die taak aan te kunnen en vooral ook vol te houden zijn vorming en permanente ondersteuning noodzakelijk.

De vorming van het personeel zal bestaan uit een basisopleiding en een aanbod van permanente vorming.

Basisopleiding

- Concept ontmoetingsplaats (1 dagdeel)
- Studiebezoeken: (2 dagdelen) + nabespreking (1 dagdeel)
- Activiteiten voor kinderen opzetten en begeleiden (2 dagdelen)
- Inrichting van de ruimte: wat is een goede inrichting tem. uitwerking van de inrichting (6 dagdelen)
- Training in onthaalfunctie (3 dagdelen)
- Training communicatievaardigheden: systeemtheoretische basis + oefenen (4 dagdelen)
- Training in documenteren (observeren, technische vaardigheden zoals fotografie, presentatie, werken met computer, schrijven, ...) (4 dagdelen)
- Omgaan met diversiteit, meertaligheid, diversiteit van buurt leren kennen (3 dagdelen)

Permanente vorming, supervisie, intervisie

We voorzien een dagdeel per week voor de ondersteuning van het personeel. Dit dagdeel wordt afwisselend georganiseerd als:

- Casebespreking en documentatie: onder begeleiding van externe supervisor met de 2 locaties samen
- Permanente vorming: onder begeleiding van externe supervisor met de 2 locaties samen
werkoverleg: onder begeleiding van groepswerker per locatie

Het bovenstaande geldt voor het eerste werkingsjaar. Na het eerste werkingsjaar wordt dit geëvalueerd met alle betrokkenen en zal bepaald worden welke verdere ondersteuning wenselijk is. Ook de manier waarop met personeelsverloop en inwerking van nieuwe medewerkers wordt omgegaan zal in de loop van het eerste werkingsjaar met de betrokkenen worden uitgestippeld.

Om dit vorm te geven achten de oprichters een beperkte verlenging met één jaar van de ondersteuning door VBJK wenselijk (ca 1 dag per week). Die ondersteuning zal zich in hoofdzaak richten op de voorzitter en de coördinator van de vzw.

Praktische organisatie

Openingsuren

Een ontmoetingsplaats is 4 halve dagen (telkens 2u½) per week open voor kinderen en ouders. Sommige zijn ook open op zaterdag omwille van verhoogde kansen op bereik van vaders en om ouders de mogelijkheid te geven om op een schoolvrij moment met meerdere van hun kinderen naar de ontmoetingsplaats te komen. Het onderzoek geeft geen uitsluitsel over de meest geschikte openingsuren. Verschillende openingsmomenten kunnen uitgetoetst worden, geëvalueerd en aangepast worden. De praktijk kan dan uitwijzen welke wekdagen en dagdelen het meest geschikt zijn als openingsmomenten in een bepaalde buurt. In functie van een zo ruim mogelijk doelgroepbereik is het belangrijk om in de openingsuren een evenwicht te bewaken tussen openingsuren tijdens en openingsuren na de schooltijden. Tijdens de openingsuren zijn er altijd minstens twee begeleiders aanwezig.

Inschrijvingsbeleid:

Ouders schrijven zich niet in, of reserveren niet om naar de ontmoetingsplaats te komen. Ouders en kinderen komen als het voor hen past, zo vaak en zolang ze zelf wensen. De ontmoetingsplaats is tijdens de openingsuren vrij toegankelijk en open voor elk kind en zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijken. Dit betekent dat de begeleiders nooit vooraf weten hoeveel kinderen en volwassenen ze kunnen verwachten. Uiteraard zijn de mogelijkheden van een ruimte altijd beperkt wat betreft aantal aanwezigen maar de ervaringen in andere ontmoetingsplaatsen leren ons dat dit een zelfregulerend systeem is. Als er teveel aanwezigen in de ruimte zijn, dan wordt de drukte ervaren als onaangenaam en zullen kinderen en ouders bijvoorbeeld minder lang blijven.

De dienstverlening is gratis.

Evaluatie en registratie

Wat we registreren hangt nauw samen met wat we willen weten in functie van een evaluatie van de werking. De onderzoeksresultaten leren ons een aantal zaken over potentiële doelgroep en de motivatie van ouders om gebruik te maken van het aanbod van een ontmoetingsplaats. Het zal echter belangrijk zijn om deze gegevens systematisch te blijven toetsen aan de praktijk.

Wat zijn de beweegredenen voor ouders om naar de ontmoetingsplaats te komen?

Welke ouders bereiken we vooral: gebruikers van kinderopvang of geen gebruikers? Buitenshuis werkende ouders of thuiswerkende ouders? Ouders met kinderen van 0 tot 4 jaar of ouders met kleuters?

Bereiken we een sociale mix (herkomst, socio-economische status, gender) van ouders?

Welke openingsuren zijn het meest geschikt, voor welke doelgroep van kinderen en ouders?

Op een aantal van deze vragen kunnen we een antwoord krijgen door een systematische en eenvoudige registratie. We denken hierbij aan het noteren bij het binnenkomen van de voornaam en leeftijd van het kind en de relatie tot het kind van de volwassene die het kind begeleidt. Op andere vragen zullen we indirect een antwoord hebben door de werking goed te documenteren en op die documentatie te reflecteren in de supervisie en op de raad van bestuur van de vzw.

Nog andere vragen zullen door middel van bijvoorbeeld een jaarlijkse bevraging van de gebruikers een antwoord krijgen.

Taalbeleid

We spreken over Nederlandstalige ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders en dat impliceert dat er een taalbeleid gevoerd wordt. De basis voor dit beleid is de visietekst voor kinderen en jongeren *Nederlands als omgangstaal in VGC-initiatieven en in initiatieven die door VGC ondersteund worden*¹⁸ en de in ontwikkeling zijnde gelijkaardige visietekst voor volwassenen. Niet enkel deze visieteksten maar ook de ervaringen in de praktijk zullen mee het taalbeleid vorm geven.

Het uitgangspunt is dat in de ontmoetingsplaats de kinderen op een ongedwongen manier kennis kunnen maken met de Nederlandse taal en in een situatie komen waar ze een positief gevoel voor taal, in het bijzonder het Nederlands, kunnen ontwikkelen. Ervaringen van de Franstalige ontmoetingsplaatsen in Brussel leren ons trouwens dat de kennismaking met de communicatietaal in een ontmoetingsplaats één van de belangrijke beweegredenen is voor ouders, om met hun kinderen naar de ontmoetingsplaats te komen.

In de Nederlandstalige ontmoetingsplaats zal, in een context van taaldiversiteit en respect voor thuishalen, het Nederlands de belangrijkste communicatietaal zijn naar kinderen en tussen de medewerkers. Dit sluit uiteraard niet uit dat er in andere talen kan worden gecommuniceerd en dat ouders en kinderen, onderling praten in de taal die zij verkiezen.

De ervaring in Italiaanse ontmoetingsplaatsen leert ons dat het zinvol is om in een context van meertaligheid, de ouders in te schakelen voor vertaling in andere talen en dat een stimulerend taalaanbod door kinderboeken zeer waardevol kan zijn.

Het taalbeleid wordt verder via vorming en supervisie geconcretiseerd en de ontmoetingsplaats kan in dit verband ook gebruik maken van een taalondersteuner.

Doelpubliek

Rekening houden met de doelgroep, zoals beschreven in de conceptnota (zie hierboven), is het duidelijk dat de communicatie naar het publiek en de toeleiding ervan cruciaal zijn voor het welslagen van deze initiatieven.

Die bekendmaking zal in de eerste plaats niet gebeuren als opvoedingsondersteuning, maar wel als ontmoetingsplaats voor kinderen, conform ook de bevindingen uit het onderzoek.

Op folders, affiches, website en alle andere vormen van communicatie zal er dus voor gezorgd worden dat het aspect 'socialiseren van kinderen in aanwezigheid van een ouder of andere opvoeder' in een goed verstaanbare taal voor alle ouders, op de voorgrond komt. Elk van de partners neemt een deel van de toeleiding op zich. De coördinator zal daarnaast ook contacten

¹⁸ De visietekst kan men terugvinden op: <http://www.vgc.be/NR/rdonlyres/61BA6AE9-E3C0-405B-8118-18BFCC510BEF/0/visietekstNederlandsalsOmgangstaal.pdf>

leggen met andere toeleiders: kinderdagverblijven, scholen, consultatiebureaus en andere relevante actoren.

De coördinator zal ook kennis maken met alle andere actoren in de wijken waar de ontmoetingsplaatsen zullen openen, met inbegrip van Franstalige initiatieven, om de ontmoetingsplaats bekend te kunnen maken en te kunnen onderscheiden van het bestaande aanbod.

Werking ontmoetingsplaatsen 1000 Brussel en Kuregem

Zoals reeds verschillende keren benadrukt in deze tekst, zal één van de waarborgen voor een goede werking van een ontmoetingsplaats, de samenwerking zijn tussen verschillende voorzieningen en de afstemming van het aanbod voor kinderen en ouders, in de wijk.

Zowel in Kuregem als 1000 Brussel ligt vast welke rol elke partner wilt opnemen, rekening houdend met de eigenheid van het onderscheiden aanbod.

We denken hierbij aan toeleiding van ouders en kinderen naar de ontmoetingsplaats, bekendmaking van de ontmoetingsplaats aan ouders maar ook aan de andere voorzieningen met een functie kinderopvang en/of opvoedingsondersteuning in de buurt, het delen van knowhow over doelgroepen in het bijzonder en onthalen van ouders, in het algemeen.

Ook de afstemming van het aanbod ontmoetingsplaats met het aanbod van de inloopteams en het verhelderen van de relatie tussen de speltheekwerking en de ontmoetingsplaats zijn zaken die door de partners, in de samenwerkingsverbanden zullen opgenomen worden.

Daarnaast zullen alle partners een actieve rol opnemen in de algemene vergadering en/of het bestuur van de vereniging Opvoeden in Brussel, waarmee zij het engagement uitspreken van een betrokkenheid op zowel de concrete werking als de verdere conceptontwikkeling van de ontmoetingsplaatsen in Brussel.

De onderscheiden engagementen en rollen van de verschillende partners in het samenwerkingsverband op wijkniveau, zijn essentieel voor de werking van een ontmoetingsplaats.

Algemene kosten

De kosten verbonden aan de werking van een ontmoetingsplaats betreffen investering, werking en personeel.

De investeringskosten die noodzakelijk zullen zijn om de locaties 1000 Brussel en Kuregem, in de maanden voor de opening, gebruiksklaar te maken hebben betrekking op:

- oprisingswerken: schilderen, vloerbekleding
- aanpassingen sanitair
- meubilair: aangepast aan kinderen
- meubilair: aangepast aan volwassenen
- kantoor materiaal, pc...
- speelgoed
- aankleding van de ruimte.
- keukenmateriaal: borden, bestek, bekers....
- ijskast
- microgolfoven
- digitaal fototoestel
- promotiemateriaal (flyer, affiche...)

Een gedetailleerde raming van de investeringskosten voor de twee locaties, zal verder uitgewerkt worden.

Voor de dagelijkse werking voorzien we kosten voor huur, telefoon, internetaansluiting, verwarming en verlichting, verzekering, verbruiksgoederen, voeding.

Voor de personeelskosten zou het gebruik van GECO-banen wenselijk zijn.

DEEL 5

BESLUITEN EN AANBEVELINGEN

Een project in drie delen

Het project “Opvoeden in Brussel” kwam er op vraag van de Vlaamse Gemeenschapscommissie en het bevoegde collegelid, Brigitte Grouwels. Het werd uitgevoerd door de Vakgroep Sociale Agogiek van de Universiteit Gent, het VBJK – Expertisecentrum over Opvoeding en Kinderopvang en het VCOK – Vormingscentrum voor Opvoeding en Kinderopvang. In het korte tijdsbestek van één jaar had het drie doelstellingen. Ten eerste wilden we een werkgroep oprichten, waarin praktijkdeskundigen over opvoedingsondersteuning konden reflecteren op hun aanbod en op het beleid. Die “ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning” fungeerde tevens als stuurgroep voor dit hele project en voor de op te richten Opvoedingswinkel. Ten tweede voerden we een survey-onderzoek uit bij een representatief staal van de Brusselse bevolking. Daarin werd gepeild naar de omstandigheden waarin ouders opvoeden, met een nadruk op de kansen die ouders hebben om hun kinderen te socialiseren en om zelf netwerken op te bouwen. Ten derde gingen we na of het wenselijk en haalbaar was om in Brussel ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders op te richten en begeleidden we de mogelijke initiatiefnemers om hier een draaiboek voor op te stellen. De drie acties hebben geleid tot dit rapport, waarin eerst omstandig ingegaan wordt op een visie op opvoedingsondersteuning, vervolgens het huidige aanbod bekeken wordt, het onderzoek gedetailleerd wordt toegelicht en draaiboek en concept voor de ontmoetingsplaatsen staan uitgeschreven. Wat nu volgt is een korte samenvatting van de bevindingen en enkele adviezen die daaruit volgen. Deze korte samenvatting doet echter geen recht aan de complexiteit en de nuances van de bevindingen van dit project. Daarvoor verwijzen we naar de integrale tekst en de besluiten die aan het eind van elk deel geformuleerd zijn.

Opvoeden als gedeelde verantwoordelijkheid

We gaan er, zoals Gisecke (1990), van uit dat opvoeden in wezen gaat om het ingrijpen in een socialiseringsproces dat hoe dan ook toch plaatsvindt. Dat ingrijpen (en dus ook het ingrijpen in de contexten waarin die socialisering plaatsvindt) is een gedeelde verantwoordelijkheid tussen het publieke en het private domein. Ook Hermanns (2007) stelt dat opvoeden doorgaans een zelfregulerend proces is dat in feite meestal erg goed verloopt, precies omdat het zichzelf reguleert. Toch kunnen er in die opvoeding dingen mis gaan, waardoor het vanzelfsprekende van die zelfregulering moeilijk wordt. Dat kan gaan om factoren eigen aan het kind, of aan de ouder, of aan de context waarin die opvoeding plaatsvindt. We zien opvoeding immers in een brede ecologische context waarbij de maatschappelijke analyse de pedagogische analyse voorafgaat. Nog steeds volgens Hermanns (2007), maar ook vele anderen, is het in de eerste plaats belangrijk dat ouders kunnen terugvallen op formele en informele netwerken, waarin zij sociale, emotionele of praktische steun ervaren, die de zelfregulering weer in goede banen helpt. In de context van de grootstad is dit een belangrijk aandachtspunt. Brussel kent immers, in vergelijking met Vlaanderen en België meer culturele diversiteit, meer gezinnen in armoede, meer eenoudergezinnen en meer

mobiliteit. Daardoor zouden de sociale netwerken onder druk kunnen komen. Bovendien loopt die diversiteit ook langs geografische lijnen en concentreert armoede en culturele diversiteit zich dus in bepaalde wijken.

Parallel met het voorgaande, beschouwen we opvoedingsondersteuning ook als een ingrijpen in een opvoedingsproces dat hoe dan ook toch plaatsvindt. Daarom moeten we steeds stil blijven staan bij de legitimering van dit ingrijpen en bij de effecten er van: op de betrokkenen, op wie niet betrokken is (en mogelijk uitgesloten wordt) en op de constructie die deze ingrepen mee veroorzaken over wat opvoeden nu is. We beseffen dat er vele definities gangbaar zijn over opvoedingsondersteuning, die elk hun eigen voor- en nadelen hebben. Vanuit de zorg om opvoeden als een gedeelde verantwoordelijkheid te blijven zien, vanuit de zorg om ingrepen in het opvoedingsproces steeds ook ethisch te bekijken en vanuit de prioriteit die we willen geven aan de beleving van ouders zelf, gebruiken we als werkdefinitie van opvoedingsondersteuning:

De activiteiten die gezinsleden ervaren als ondersteunend of aanvullend bij de opvoeding. Zij zijn een onderdeel van de maatschappelijke dienstverlening aan ouders en kinderen, uitgaande van de erkenning van het recht van ouders op respect voor hun privé- en gezinsleven, en de erkenning van het recht van kinderen op respect voor hun privé en gezinsleven.

Na discussie bakende de ad-hocwerkgroep, opvoedingsondersteuning af tot de dienstverlening die zich richt op opvoedingsverantwoordelijken. Tegelijkertijd werd erkend dat andere diensten en activiteiten die niet onder deze strikte definitie van opvoedingsondersteuning vallen, een belangrijk ondersteunend effect kunnen hebben ten aanzien van de opvoeding van kinderen. Daarom dient elke discussie over een aanbod opvoedingsondersteuning, steeds gekoppeld te zijn aan een kritisch debat over definiëring van problemen en oplossingen. Met andere woorden is belangrijk steeds te bevragen in wat er moet geïnvesteerd worden: in opvoedingsondersteuning of in andere maatregelen die gezinnen als ondersteunend ervaren? Ouders moeten zelf een stem in dit debat hebben.

Sociale steun

Ons onderzoek toont dat *opvoedingsonzekerheid* (het blijven zitten met vragen over opvoeding) niet geproblematiseerd moet worden: het hoort bij het normale opvoedingsproces. Maar hetzelfde geldt niet noodzakelijk voor *opvoedingsspanning* (het gevoel het soms niet meer aan te kunnen). Uit de internationale literatuur hierover leren we dat sociale netwerken en ouderlijke netwerken een essentiële vorm van opvoedingsondersteuning zijn. Bij opvoedingsvragen wensen ouders zich in eerste instantie te richten tot de informele netwerken die ze hebben. Pas in tweede instantie wensen ze ook informatie van deskundigen. In het geval van opvoedingsspanning blijkt eveneens uit heel wat internationaal onderzoek dat informele sociale steun een heel gunstige invloed heeft. Dat wordt ook in ons onderzoek bevestigd: het hebben van uitgebreide persoonlijke en ouderlijke netwerken gaat samen met minder opvoedingsspanning en een grote tevredenheid over de opvoeding van de kinderen. Wanneer ouders grote netwerken hebben, blijkt trouwens dat ook kinderen ruimere netwerken hebben van leeftijdsgenoten waar ze mee kunnen spelen en leren samenleven.

Ons onderzoek toont echter ook dat die sociale netwerken niet gelijk verdeeld zijn. Meer goeude, werkende twee-oudergezinnen hebben meer uitgebreide sociale netwerken dan niet werkende moeders, allochtonen en lagere inkomensgroepen. Bijna een kwart van de Brusselse ouders spendeert meer dan zeven uur alleen met hun kind en velen van hen zeggen dat ze het daar bijzonder moeilijk mee hebben. Het gaat vaak net over die mensen die ook minder sociale steun vanuit hun netwerken ondervinden.

Opvoedingsondersteuning in Bussel

We hebben vastgesteld dat er heel wat Nederlandstalige voorzieningen zijn die hier aandacht aan besteden. De organisatoren van het bestaande aanbod delen met elkaar essentiële waarden als vraaggericht of vraaggestuurd werken, integraal werken, emancipatorisch werken (empowerment) en respect voor de diversiteit van ouders. Voor de komende jaren blijft het nog een hele klus om deze begrippen verder te contextualiseren en om te zetten in kwaliteitsindicatoren voor elke werking. Er is echter een grote bereidheid van de leden van de ad-hocwerkgroep om dit werk aan te vatten in het kader van het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning en om hiervoor het kwaliteitskader te hanteren dat werd ontwikkeld door Lieve Vandemeulebroecke, op vraag van de Vlaamse Gemeenschap (zie bijlage).

Integraal werken en werken vanuit de beleving van ouders werden aangehaald als belangrijke aspecten van de kwaliteit van het opvoedingsondersteunend aanbod. Integratie van diensten voor kinderen, ouders en buurt kan voordelen opleveren (bv. laagdrempeligheid van het aanbod). Er is nood aan een gediversifieerd aanbod dat zich richt zowel tot alle ouders als tot specifieke doelgroepen. Het algemene aanbod en het doelgroepgerichte aanbod staan echter niet los van elkaar. Ook dit is een punt dat verder besproken moet worden.

Integraal werken en vraaggestuurd werken betekent ook dat men er rekening mee houdt dat de helft van de kinderen die in Brussel geboren wordt, niet noodzakelijk in een Nederlandstalige of een Franstalige groep kan ingedeeld worden. Structureel overleg tussen het Nederlandstalige en het Franstalige aanbod zijn daarom wenselijk.

We stelden daarnaast vast dat ook de kinderopvang belangrijke opvoedingsondersteunende functies vervult. Zowel de beleving van ouders als de praktijkervaring van de voorzieningen tonen dat de kinderopvang instrumentele steun kan bieden, ouders kan informeren, maar ook sociale en emotionele steun kan bieden. Het unieke van de kinderopvang is dat het gaat om een plaats waar ouders kunnen overleggen met mensen die zelf ook een verantwoordelijkheid over het kind opnemen en dat ze er andere ouders kunnen ontmoeten. Dit legitimeert de aanwezigheid van de kinderopvang op het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning. Om ouders op die manier te ondersteunen bij de opvoeding van hun kinderen, hoeft kinderopvang niet noodzakelijk nieuwe initiatieven te ontwikkelen. Wel dient ze te werken aan de toegankelijkheid voor alle ouders en aan de wederkerigheid van de communicatie. Tegelijkertijd onderscheiden we ook kinderopvang die in het kader van haar ouderbeleid activiteiten organiseert die expliciet tot doel hebben ouders te ondersteunen in de opvoeding van hun kinderen. We kunnen dit benoemen als 'kinderopvang-plus'. Een voorbeeld hiervan is regelmatige samenkomsten organiseren waar ouders elkaar kunnen ontmoeten. Dergelijke 'kinderopvang-plus' voorzieningen zijn zeer waardevol gezien het laagdrempelige karakter van de kinderopvang en dienen beleidsmatig extra ondersteund te worden.

Zowel bij de aanbieders van opvoedingsondersteuning in strikte zin, als bij de kinderopvang is er een sterke vraag naar ondersteuning van de eigen professionaliteit. De ad-hocwerkgroep beveelt daarom aan te investeren in supervisie van medewerkers uit de kinderopvang. Daarnaast werd aanbevolen in het vormingsaanbod van de Vlaamse Gemeenschapscommissie een luik vorming en opleiding voor aanbieders van opvoedingsondersteuning te voorzien.

We stelden ook vast dat er nog enkele belangrijke leemten zijn in het aanbod. Er is namelijk minder aanbod voor zwangere ouders en voor ouders van tieners. Hoe ouders dit aanbod beleven en wat hun behoeften zijn, bleef in dit project onderbelicht en verdient verdere aandacht om uit te maken of er nieuwe initiatieven nodig zijn.

Er is ook een gebrek aan plaatsen waar ouders hun kinderen kunnen laten samen zijn met andere kinderen en waar ze zelf andere ouders kunnen ontmoeten. Een grote groep ouders vindt een ontmoetingsplaats voor kinderen en ouders een nuttig initiatief, zo leert het onderzoek.

Kansen voor sociale steun

Zoals verwacht, gaat het goed met de meeste ouders in Brussel. Men is best tevreden over de tijd die men doorbrengt met zijn kind, over de gekozen oplossingen om arbeid en gezin te combineren, etc. Toch is er een niet onbelangrijk deel van de ouders dat weinig sociale netwerken heeft en dat (mede hierdoor) ook heel wat opvoedingsspanning kent. Zij beschikken niet altijd over de informele sociale steun die toelaat met (op zich niet problematische) opvoedingsonzekerheid om te gaan.

Kinderopvang biedt voor heel wat ouders een plaats waar ze met vragen terecht kunnen, waar de opvoedingsverantwoordelijkheid gedeeld wordt en waar ze andere ouders kunnen ontmoeten. Dat is vooral het geval wanneer die kinderopvang laagdrempelig is en investeert in goede oudercontacten. Ook daarom dient het aantal plaatsen in de gesubsidieerde kinderopvang verder uitgebouwd te worden en de sociale functie verder ondersteund te worden.

Daarnaast is er echter ook nood aan een andere vorm van kinderopvang: ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders. Deze plaatsen kunnen gedefinieerd worden als kinderopvang, als opvoedingsondersteuning en als wijkontwikkeling in het kader van de sociale cohesie. Zij moeten er naar streven de diversiteit van de wijk waarin ze ingebed worden, te weerspiegelen, opdat de gemedieerde ontmoeting mogelijk zou worden. Daartoe werd de vzw Opvoeden in Brussel opgericht, die in eerste instantie twee ontmoetingsplaatsen zal uitbouwen en beheren: in Brussel-Centrum en in Kuregem. In overleg met de initiatiefnemers is, op basis van discussie, studiebezoeken en het onderzoek, een kader uitgewerkt voor die “methodiek van de ontmoeting”. Die is gebaseerd op de vrije confrontatie, en op een relationeel burgerschap. Toch blijven er nog vele onbekenden over. In eerste instantie dient de concrete start nu voorbereid te worden. De aanwerving van de coördinator is daarbij een belangrijke eerste stap.

Vervolgens dient de werking zeer nauw opgevolgd te worden (onder meer via pedagogische documentatie) en dienen de teams ondersteund te worden in hun reflectie op de praktijk om lokale, gecontextualiseerde kennis op te bouwen over de werking van deze ontmoetingsplaatsen. Het is wenselijk dat ze zich daarbij een tijd lang laten bijstaan door een “critical friend”: een vertrouwenspersoon die zelf geen deel uitmaakt van de organisatie, maar helpt bij de reflectie. Na een grondige evaluatie (na ongeveer een jaar werken) op basis van de ervaringen van de teams, de documentatie en een bevraging van de gebruikers, zal de “methodiek” van de ontmoeting geconcretiseerd kunnen worden en kan een plan ontwikkeld worden om de ontmoetingsplaatsen desgewenst verder uit te breiden en structureel te verankeren.

Adviezen aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning

De werking van de ad-hoc werkgroep opvoedingsondersteuning dient gecontinueerd te worden in het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning. Naast de aandachtspunten die vervat zijn in het decreet, vermelden we volgende thema's om in de komende maanden aandacht aan te besteden op dit overleg:

- de relatie tussen opvoedingsondersteuning en kinderopvang
- de uitbouw en werking van de ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders
- de uitbouw en werking (o.m. decentralisering en netwerking) van de Opvoedingswinkel
- de relatie met het Franstalige aanbod
- de relatie met belendende sectoren, waaronder het netwerk rechtstreeks toegankelijke jeugdhulp, de advieswerkgroep voorschoolse aangelegenheden en het lokaal overleg kinderopvang

- de ondersteuning (o.m. vorming) voor het personeel van opvoedingsondersteunende initiatieven en van de kinderopvang bij hun opvoedingsondersteunende functies.
- de kwaliteitszorg en verdere visie-ontwikkeling aan de hand van het kwaliteitskader dat ontwikkeld werd door Lieve Vandemeulebroecke
- het aanbod aan zwangere ouders en ouders van tieners

Gezien de veelheid van taken dient de aanwerving van de lokale coördinator en de overgang naar het lokaal overleg spoedig te gebeuren. Wat de samenstelling van het lokaal overleg betreft, zal men naast de decretaal voorgeschreven samenstelling ook aandacht hebben voor een vertegenwoordiging van de kinderopvang en vertegenwoordigers van de belendende sectoren.

Adviezen aan het beleid

Het beleid zal het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning zo snel mogelijk van start laten gaan, onder begeleiding van de lokale coördinator. Het zal er ook moeten voor zorgen dat dit nieuwe overlegorgaan verbonden is met bestaande overlegorganen zoals de advieswerkgroep voorschoolse aangelegenheden en het lokaal overleg kinderopvang.

Het beleid zal de Ontmoetingsplaatsen voor kinderen en ouders steunen, nauw opvolgen, evalueren en indien wenselijk uitbreiden, in nauw overleg met de daartoe opgerichte vzw Opvoeden in Brussel en het Lokaal Overleg Opvoedingsondersteuning. De evaluatie zal onder meer oog moeten hebben voor het bereik van de ontmoetingsplaatsen en voor hun relatie met andere initiatieven inzake opvoedingsondersteuning, waaronder de Opvoedingswinkel en de INLOOP-teams. Indien er zich negatieve effecten op andere voorzieningen zouden voordoen, moet dat het onderwerp van overleg zijn.

Het beleid zal al het mogelijke doen om de gesubsidieerde kinderopvang uit te breiden en de sociale functie ervan verder te valoriseren. Het personeel van die kinderopvang dient daarbij ondersteund te worden. Men zal er trouwens moeten over waken dat kinderopvang die een functie inzake opvoedingsondersteuning vervult, nood heeft aan gemotiveerde en goed geschoolde mensen die in goede arbeidsomstandigheden hun taken kunnen verrichten. Er kan op dit vlak een spanning ontstaan met het inschakelen van geco's op langere termijn. Waar de kinderopvang extra functies inzake opvoedingsondersteuning vervult, kunnen ook extra middelen voorzien worden om die functies te honoreren.

BIBLIOGRAFIE

- Attree, P. (2005). Parenting support in the context of poverty: a meta-synthesis of the qualitative evidence. *Health and Social Care in the Community*, 13 (4), 330 - 337.
- Baartman, H. (2004). Verantwoordelijkheid van ouders en legitimering van opvoedingsondersteuning. In L. Vandemeulebroecke & A. De Munter (Eds.), *Opvoedingsondersteuning* (pp. 133 – 147). Leuven: Universitaire pers.
- Beck-Gernstein, E. (1998). On the way to a post-familial family. *Theory, Culture & Society*, 15 (3 - 4), 53 - 70.
- Beck, U. (1994). The reinvention of politics: Towards a theory of reflexive modernization. In U. Beck; A. Giddens & S. Lash (Eds.), *Reflexive modernization*. (pp. 1 – 55). Cambridge: Polity Press.
- Beck, U. & Beck, E. (1995). *The normal chaos of love*. Cambridge: Polity Press.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: a process model. *Child Development*, 55 (1), 83 – 96.
- Belsky, J. & Rovine, M. (1984). Social-network contact, family support, and transition to parenthood. *Journal of Marriage and Family*, 46 (2), 455 – 462.
- Bouverne-De Bie, M. (2000). Opvoedingsondersteuning en de zorg voor het jeugdwelzijn als overheidsopdracht in Vlaanderen. In M. Bouverne-De Bie & R. Roose (Eds.), *Opvoedingsondersteuning en Jeugdzorg*. (pp. 43 – 70). Gent: Academia Press.
- Bouverne-De Bie, M. (2002a). Opvoedingsondersteuning: een vorm van maatschappelijke dienstverlening. In L. Vandemeulebroecke & H. Van Crombrugge (Eds.), *Gezinspedagogiek*. (pp. 317 – 339). Leuven: Garant.
- Bouverne-De Bie, M. (2002b). Levenslang en levensbreed leren: wie heeft er behoefte aan? *Samenleving en Politiek*, 9 (9), 33 – 41.
- Bouverne-De Bie, M. (2006). Uitgangspunten voor een pedagogisch referentiekader voor preventie. In J. Decoene, F. Myny, T. Vanthuyne, G. Verschelden (Eds.), *Samen op een hobbelpaard*. (pp. 21 – 42). Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Bouverne-De Bie, M. (2007). *Sociale Agogiek*. Gent: Academia Press.
- Clyck, N. (2006). *Kinderen breng je niet alleen groot. Visies van Belgische, Italiaanse en Marokkaanse ouders op gezinssocialisatie*. Antwerpen & Hasselt: Steunpunt Gelijke kansenbeleid – Consortium Universiteit Antwerpen en Universiteit Hasselt.
- Corijn, M. (2006). Toenemend aantal echtscheidingen: Naar een veralgemening of eigen aan bepaalde groepen? Retrieved 20/04/2007, from <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/repository/>
- Cunningham, H. (1995). *Children and childhood in Western Society since 1500*. London and New York: Longman.
- Dahlberg, G. & Moss, P. (2005). *Ethics and politics in early childhood education*. London: Routledge.

- Deboosere, P. & Willaert, D. (2006). Demografie. In Observatorium voor gezondheid en welzijn (Ed.), *Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel – hoofdstad 2006*. (pp. 21 – 52). Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Demuyne, K. (2006). *Ouderparticipatie, ook voor vaders*. Gent: VBJK. <http://www.vbjk.be/brochure06.htm>
- Dehaene, T., Jans, V., Voorhamme, R., Caron, B., Van der Broght, V. & Stevens, H. (2007). *Decreet houdens de organisatie van opvoedingsondersteuning*. Goedgekeurd door het Vlaams Parlement op 10 juli 2007.
- Depaepe, M., Simon, F., Van Gorp, J. & Briffaerts, J. (2005). *Paradoxen van pedagogisering: handboek pedagogische historiografie*. Leuven: Acco.
- Dolto, F. (1981). La Boutique verte: Histoire d'un lieu de rencontres et d'échanges entres adultes et enfants. In F. Dolto, D. Rapoport & B. This (Eds.), *Enfants en souffrance*. Paris : Stock / Laurence Pernoud.
- Drentea, P. & Morren-Cross, J. (2005). Social capital and social support on the web: the case of an internet mother site. *Sociology of Health & Illness*, 27 (7), 920 – 943.
- Du Bois-Reymond, M. De Ruiter, D. & Steffens, I. (1992). *Onderhandelingsculturen in gezinnen. Een onderzoek naar verzelfstandigingsprocessen van kinderen*. Leiden: Rijksuniversiteit, sectie Jongerenstudies en Jeugdbeleid.
- De Droogh, L.; Verschelden, G.; Lambert, L. & Bouverne-De Bie, M. (2007). Relational citizenship in the context of urban renewal. In: E. Lucio-Villegas & M. del Carmen-Martinez (Eds.), *Adult learning and the challenges of social and cultural diversity: diverse lives, cultures, learnings and literacies*. (pp. 143 – 159). Sevilla: ESREA.
- Edwards, R. & Gillies, V. (2004). Support in Parenting: values and consensus concerning who to turn to. *Journal of Social Policy*, 33 (4), 627 – 647.
- Europese Commissie. (2007). On equality between women and men. Retrieved 17/04/2007. from http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com2007/com2007_0049en01.pdf
- FOD Economie (2007a). Werkgelegenheid en werkloosheid. Retrieved 22/03/2007, from http://statbel.fgov.be/figures/d31_nl.asp#1
- FOD Economie (2007b). Belgische resultaten uit de SILC 2005. Retrieved 30/08/2007, from http://statbel.fgov.be/press/pr092_nl.pdf
- Franco, N. & Levitt, M. (1998). The social ecology of middle childhood: family support, friendship quality, and self-esteem. *Family Relations*, 47 (4), 315 – 321.
- Giddens, A. (1994). Living in a post-traditional society. In U. Beck, A. Giddens & S. Lash (Eds.), *Reflexive modernization*. (pp. 56 – 109). Cambridge: Polity Press.
- Gisecke, H. (1990). *Pedagogiek als beroep. Grondvormen van pedagogisch handelen*. Voorburg: De Meerval.
- Hermanns, J. (1992). *Het sociale kapitaal van jonge kinderen*. Utrecht: SWP.
- Hermanns, J. (2006). Opvoedingsondersteuning: van pedagogische preventie naar empowerment. In J. Decoene, F. Myny, T. Vanthuyne, G. Verschelden (Eds.), *Samen op een hobbelpaard*. (pp.151-162). Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Hermanns, J. (2007) *Opvoedingsondersteuning: een winst- en verliesrekening*. Lezing gehouden aan de UGent op 23 november 2007.

- Hogeschool West-Vlaanderen (2007). *Opvoedingsondersteuning in Blankenberge. Een onderzoek over de afstemming van de opvoedingsvragen van ouders in relatie tot het bestaande aanbod*. Blankenberge: Hogeschool West-Vlaanderen – Vlaamse overheid Agentschap Jongerenwelzijn, team preventie.
- Jack, G. (1997). An ecological approach to social work with children and families. *Child and Family Social Work*, 2 (2), 109 – 120.
- Jack, G. (2000). Ecological influences on parenting and child development. *British Journal of Social Work*, 30 (6), 703 – 720.
- Jennings, K., Stagg, V. & Conners, R. (1991). Social networks and mothers' interactions with their preschool children. *Child Development*, 62 (5), 966 – 978.
- Kemp, S., Whittaker, J. & Tracy, E. (2000). Family Group Conferencing as Person-Environment Practice. In G. Burford & J. Hudson (Eds.), *Family group conferences: Perspectives on policy, practice, and research*. (pp. 72 – 85). New York: Aldine de Gruyter.
- Kesteloot, C., Slegers, K., Wayens, B., & Van Custe, S. (2006). Huisvesting en comfort van de huishoudens. In Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel (Ed.), *Welzijns – en gezondheidsatlas van Brussel – Hoofdstad 2006*. (pp. 53 – 74). Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Kind & Gezin (2005). Kenmerken van het kind – geboortjaar 2005. Retrieved 12/04/2007, from http://www.kindengezin.be/gkr/2005/bgkind_2005.pdf
- Kind & Gezin (2007). *Het kind in Vlaanderen*. Brussel. Kind & Gezin.
- Kirk, R.H. (2003). Family Support: The roles of early years' centres. *Children & Society*, 17 (2), 85 – 99.
- Kutner, M.H., Nachtsheim, C.J., Neter, J. & Li, W. (2005). *Applied Linear Statistical Models*. New York: McGraw-Hill.
- Lodewijckx, E. (2004). Alleenstaande ouders. In detail bekeken. Retrieved 20/04/2007, from <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/content/116.html>
- Lodewijckx, E. (2005). Kinderen en scheiding van de ouders: een demografische schets. Retrieved 20/04/2007, from <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/content/160.html>
- Manji, S., Maiter, S., & Palmer, S. (2005). Community and informal social support for recipients of child protective services. *Child and Youth Services Review*, 27 (3), 291 – 308.
- Meeuwig, M.; Schepers, W. & van der Werf, T. (2007). *Sporen van Reggio*. Amsterdam: SWP.
- Miles, J. & Shevlin, M. (2001). *Applying Regression & Correlation. A Guide for Students and Researchers*. London: Sage Publications.
- Miller, R. & Darlington, Y. (2002). Who supports? The providers of social support to dual-parent families caring for young children. *Journal of Community Psychology*, 30 (5), 461 – 473.
- Moncher, J. (1995). Social – isolation and child abuse risk. *Families in Society*, 76 (7), 421 – 433.
- Musatti, T. (2007). La signification des lieux d'accueil pour la petite enfance aujourd'hui. In G. Brougère & M. Vandenbroeck (Eds.), *Nouveaux paradigmes pour repenser l'éducation préscolaire*. Bruxelles : Peter Lang.
- Observatorium voor gezondheid en welzijn (2006). Welzijnsbarometer. Retrieved 12/04/2007, from [http://observatbru.be/documents/Welzijnsbarometer_06_prot\(1\).pdf](http://observatbru.be/documents/Welzijnsbarometer_06_prot(1).pdf)
- Ortega, D. (2002). How much support is too much? Parenting efficacy and social support. *Children and Youth Services Review*, 24 (11), 853 – 876.

- Pinderhughes, E., Nix, R., Foster, E., & Jones, D. (2001). Parenting in context: Impact of neighborhood poverty, residential stability, public services, social networks, and danger on parental behaviors. *Journal of Marriage and Family*, 63 (4), 941 – 953.
- Pols, J. (2004). *Good care. Enacting a complex ideal in long-term psychiatry*. Utrecht: Trimbos-Instituut.
- Powell, S., & Batsch, C. (1997). A strength-based approach in support of multi-risk families: principles and issues. *Topics in Early Childhood Special Education*, 17 (1), 1 – 26.
- Reynders, T., Nicaise, I., & Vandamme, J. (2005). *De constructie van een SES-variabele voor het SiBO-onderzoek*. Leuven: SiBO.
- Rosanvallon, P. (1995). *La nouvelle question sociale: repenser l'État-providence*. Paris : Seuil.
- Rullo, G., & Musatti, T. (2005). Mothering young children: child care, stress and social life. *European Journal of Psychology of Education*, 20 (2), 107 – 119.
- Segaert, E. (2007). *Visies van ouders op kinderopvang als socialisering*. Onuitgegeven meesterproef. Promotor: M. Vandenbroeck. Gent: vakgroep sociale agogiek, UGent.
- Smith, P.K., & Drew, L.M. (2004). Grandparenting and Extended Support Networks. In M. Hoghugh & N. Long (Eds.), *Handbook of parenting. Theory and research for practice*. (pp.146 – 159). London: Sage.
- Sneyers, K., Colpin, H., & Coenen, M. (2001). *Behoeftte aan opvoedingsondersteuning*. Leuven-Apeldoorn: Garant.
- Snoeck, A. (2007) *Ideeën over ouderschap in een veranderende context. Een exploratief onderzoek bij anderstalige nieuwkomers*. Onuitgegeven meesterproef. Promotor: M. Vandenbroeck. Gent: vakgroep sociale agogiek, UGent.
- Terpstra, L., & van Dijke, A. (1998). *Opvoedingsondersteuning. In zicht. Experimenten opvoedingsondersteuning afgerond*. Rijkswijk/Amsterdam/Den Haag: SCO-Kohnstamm Instituut / B&A Groep Beleidsonderzoek en – Advies.
- Tracy, E. (1990). Identifying social support resources of at-risk families. *Social Work*, 35 (3), 252 – 258.
- Unger, D. & Powell, D. (1980). Supporting families under stress: the role of social networks. *Family Relations*, 29 (4), 566 – 574.
- Van Bavel, J. & Bastiaenssen, V. (2006). *De evolutie van de vruchtbaarheid in het Vlaamse Gewest tussen 2001 en 2005*. Brussel: Interface Demography, VUB.
- Van Crombrugge, H. (2006). Aantal stellingen in verband met de opvoedingsbelofte. In vzw Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen & vzw Vlaams Centrum voor het Welzijn van Kinderen en Gezinnen (Ed.), *Van huwelijkscontract naar opvoedingsbelofte*. (pp. 13 – 16). Brussel: HIG.
- Van den Bruel, B., & Verhegge, K. (2005). Kind en Gezin, kinderen en gezinnen ... een preventieve aanpak. In H. Grietens, J. Vanderfaellie & W. Hellickx (Eds.), *Handboek orthopedagogische hulpverlening. Nieuwe ontwikkelingen in het zorgveld*. (pp. 19-58). Leuven: ACCO.
- Van der Mespel, S. (1999). De preventieve kinderzorg van Kind en Gezin. Een onderzoek naar de mogelijkheden van opvoedingsondersteuning. *Welzijnsgids – Welzijnszorg*, 34, 1 – 20.
- Van Keer, S., Bettens, C. & Buysse, B. (2004). *Enquête naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan 3 jaar*. Brussel: Kind & Gezin.
- Van Peer, C. (2002). Kinderen krijgen: minder en later... Een greep uit het CBGS-onderzoek over uitstel van ouderschap in Vlaanderen en enkele Europese landen. Retrieved 20/04/2007, from <http://aps.vlaanderen.be/cbgs/content/24.html>

- Vandenbroeck, M. (1999). *De blik van de Yeti*. Utrecht: SWP.
- Vandenbroeck, M. (2004). *In verzekerde bewaring*. Amsterdam: SWP.
- Vandenbroeck, M (2005). Kwaliteit en tevredenheid: meten is weten? In M. Vandenbroeck (Ed.), *Pedagogisch management in de kinderopvang*. (pp. 126 – 137). Amsterdam: SWP.
- Vandenbroeck, M. & Bouverne-De Bie, M. (2006). Children's agency and educational norms – A tensed negotiation. *Childhood*, 13 (1), 127 – 143.
- Vandenbroeck, M., & Roose, R. (2006). De dialoog tussen gezin en samenleving: moeten of ontmoeten? In J. Decoene, F. Myny, T. Vanthuyne, G. Verschelden (Eds.), *Samen op een hobbelpaard*. (pp. 43 – 52). Antwerpen – Apeldoorn: Garant.
- Vandenbroeck, M.; Boudry, C.; De Brabandere, K. & Vens, N. (2007). *Handleiding inclusie van kinderen met specifieke zorgbehoeften*. Gent: VBJK.
- Vandemeulebroecke, L., & Demunter, A. (2004). Opvoedingsondersteuning. Visie en kwaliteit. *Studia Pedagogica*, 39.
- Vandemeulebroecke, L., & Nys, K. (2002). Het concept opvoedingsondersteuning. In L. Vandemeulebroecke, H. Van Crombrugge, J. Janssens & H. Colpin (Eds.), *Gezinspedagogiek. Deel II: Opvoedingsondersteuning*. (pp.11 – 30). Leuven: Garant.
- Walker, S., & Riley, D. (2001). Involvement of the personal social network as a factor in parent education effectiveness. *Family Relations*, 50 (2), 186 – 193.
- Warren-Adamson, C. (2006). Research review: Family centers: a review of the literature. *Child and Family Social Work*, 11 (2), 171 – 182.
- Wayens, B. (2006). De woonomgeving. In Observatorium voor gezondheid en welzijn Brussel (Ed.), *Welzijns- en gezondheidsatlas van Brussel – Hoofdstad 2006*. (pp.105 – 110). Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.
- Weissbourd, B., & Kagan, S. (1989). Family support programs: Catalysts for change. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59 (1), 21 – 31.
- Willaert, D. (2003). *Migratie in het nieuwe millennium. Een terugkeer naar de stad?* Brussel: VUB, vakgroep SOCO.
- Willaert, D, & Deboosere, P. (2005). *Buurtatlas van de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bij de aanvang van de 21ste eeuw*. Brussel: Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.
- Zigler, E., & Black, K. (1989). America's Family Support Movement: Strengths and Limitations. *American Journal of Orthopsychiatry*, 59 (1), 6 – 19.

BIJLAGEN

Bijlage I DECREET HOUDENDE DE ORGANISATIE VAN OPVOEDINGSONDERSTEUNING

(goedgekeurd door het Vlaams Parlement op 10 juli 2007)

HOOFDSTUK I - Algemene bepalingen

Artikel 1

Dit decreet regelt een gemeenschapsaangelegenheid.

Artikel 2

In dit decreet wordt verstaan onder:

- 1° opvoedingsondersteuning: de laagdrempelige, gelaagde ondersteuning van opvoedingsverantwoordelijken bij de opvoeding van kinderen;
- 2° opvoedingsverantwoordelijken: de titularissen van het ouderlijk gezag, de natuurlijke personen die een of meer kinderen op duurzame wijze of op regelmatige basis in feite onder hun bewaring hebben of bij wie het kind geplaatst is door bemiddeling of ten laste van een overheid, en de professionelen of vrijwilligers die op grond van hun activiteiten mee verantwoordelijk zijn voor de opvoeding van meerdere kinderen;
- 3° kind: de persoon bedoeld in artikel 1 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, aangenomen in New York op 20 november 1989;
- 4° lokaal sociaal beleidsplan: het plan bedoeld in artikel 4 van het decreet van 19 maart 2004 betreffende het lokaal sociaal beleid;
- 5° centrumstad: de grootsteden, de centrumsteden of de Vlaamse Gemeenschapscommissie bedoeld in artikel 4 van het decreet van 13 december 2002 tot vaststelling van de regels inzake de werking en de verdeling van het Vlaams Stedenfonds;
- 6° Kind en Gezin: het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid bedoeld in het decreet van 30 april 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Kind en Gezin;
- 7° Jongerenwelzijn: het intern verzelfstandigd agentschap zonder rechtspersoonlijkheid bedoeld in het besluit van de Vlaamse Regering van 7 mei 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap Jongerenwelzijn.

HOOFDSTUK II - Lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning en lokaal overleg opvoedingsondersteuning

Artikel 3

De Vlaamse Regering ondersteunt de opleiding en de permanente vorming van lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning wanneer aan de volgende voorwaarden wordt voldaan:

- 1° de lokale coördinator opvoedingsondersteuning wordt tewerkgesteld door de gemeente, een intergemeentelijk samenwerkingsverband of, in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad, door de Vlaamse Gemeenschapscommissie;
- 2° de lokale coördinator opvoedingsondersteuning organiseert op regelmatige basis een lokaal overleg opvoedingsondersteuning, met het oog op een aanbod aan opvoedingsondersteuning dat op de lokale behoeften en kenmerken is afgestemd;
- 3° de lokale coördinator opvoedingsondersteuning coördineert de opvoedingsondersteuning op lokaal niveau in een breder verband en rapporteert daarover aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning.

De Vlaamse Regering bepaalt de nadere voorwaarden voor de toekenning van de ondersteuning bedoeld in het eerste lid.

Artikel 4

Het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°, vervult minstens de volgende opdrachten:

- 1° het bereidt het lokaal sociaal beleidsplan en de evaluatie ervan voor, met betrekking tot de opvoedingsondersteuning;
- 2° het ontwikkelt op basis van afstemming en samenwerking de acties rond opvoedingsondersteuning die in het lokaal sociaal beleidsplan zijn opgenomen;
- 3° het zorgt, op basis van afstemming en samenwerking, voor de informatieverstrekking en de sensibilisatie rond het opvoeden van kinderen en de vroegtijdige detectie van opvoedingsonzekerheid of opvoedingsproblemen;
- 4° het werkt mee aan de afstemming op bovenlokaal niveau van het aanbod aan opvoedingsondersteuning.

Artikel 5

De lokale coördinator opvoedingsondersteuning nodigt ten minste de volgende actoren die actief zijn in de gemeente of in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad of vertegenwoordigers van die

onderscheiden actoren uit voor deelname aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°:

- 1° het openbaar centrum voor maatschappelijk welzijn;
- 2° de erkende huisartsen;
- 3° de scholen uit het secundair onderwijs bedoeld in het decreet van 31 juli 1990 betreffende het onderwijs-II;
- 4° de regionale instituten en instellingen voor maatschappelijk opbouwwerk bedoeld in het decreet van 26 juni 1991 betreffende de erkenning en subsidiëring van het maatschappelijk opbouwwerk, die een lokale werking hebben in de betrokken gemeente of in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad;
- 5° de ouderverenigingen bedoeld in het decreet van 20 juni 1996 betreffende de subsidiëring van ouderkoepelverenigingen;
- 6° de kleuterscholen, de lagere scholen en de basisscholen bedoeld in het decreet basisonderwijs van 25 februari 1997;
- 7° de diensten voor gezinszorg bedoeld in het decreet van 14 juli 1998 houdende de erkenning en de subsidiëring van verenigingen en welzijnsvoorzieningen in de thuiszorg;
- 8° de centra voor leerlingenbegeleiding bedoeld in het decreet van 1 december 1998 betreffende de centra voor leerlingenbegeleiding;
- 9° de lokale politie bedoeld in titel II van de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus;
- 10° de verenigingen waar armen het woord nemen bedoeld in artikel 8 van het decreet van 21 maart 2003 betreffende de armoedebestrijding;
- 11° de verenigingen die erkend zijn en gesubsidieerd worden krachtens titel II van het decreet van 4 april 2003 betreffende het sociaal-cultureel volwassenenwerk en systematisch vormingen over opvoeding aan opvoedingsverantwoordelijken aanbieden;
- 12° de voorzieningen en de actoren die de activiteiten uitvoeren bedoeld in artikel 7, artikel 8, §1, eerste lid, artikel 13, §2 en §3, en artikel 14 van het decreet van 30 april 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap met rechtspersoonlijkheid Kind en Gezin.

De Vlaamse Regering kan andere actoren of vertegenwoordigers van deze onderscheiden actoren benoemen die uitgenodigd worden voor deelname aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°.

De Vlaamse Regering bepaalt de voorwaarden waaronder het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°, kan worden samengesteld uit vertegenwoordigers van de onderscheiden actoren vermeld in het eerste en tweede lid.

De Vlaamse Regering bepaalt de nadere regels inzake de organisatie en de werking van het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°.

HOOFDSTUK III – Opvoedingswinkels

Artikel 6

§1. De Vlaamse Regering subsidieert een lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning met een jaarlijkse subsidie-enveloppe voor de organisatie en de werking van een opvoedingswinkel wanneer het aan de volgende voorwaarden voldoet:

- 1° het gaat uit van een in een centrumstad georganiseerd lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°;

- 2° het bestaat uitsluitend uit meerdere actoren die deelnemen aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°;
- 3° er worden afspraken gemaakt over het aanbod van opvoedingsondersteuning door de actoren die deel uitmaken van het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning en die deelnemen aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°, en door gevormde vrijwilligers;
- 4° de opvoedingswinkel vervult ten minste de volgende opdrachten:
- a) onverminderd artikel 4, 3°, basisinformatie ter beschikking stellen over het opvoeden van kinderen in diverse levensfasen;
 - b) algemene opvoedingsvragen beantwoorden;
 - c) een onderscheiden, vraaggerichte pedagogische adviesfunctie aanbieden bij specifieke opvoedingsvragen;
 - d) het stimuleren van ontmoetingen tussen opvoedingsverantwoordelijken met de nadruk op het creëren van sociale netwerken en het bespreekbaar maken van het opvoeden van kinderen bij brede groepen van opvoedingsverantwoordelijken;
 - e) voorlichtings-, opleidings-, vormings- of trainingsactiviteiten in verband met opvoeding binnen het bereik van opvoedingsverantwoordelijken brengen;
 - f) ondersteuning aanbieden bij opvoedingsproblemen, zowel in gezins- als groepsverband;
 - g) zorgen voor een vroegtijdige detectie van opvoedingsonzekerheid of opvoedingsproblemen met, indien nodig, een gerichte doorverwijzing;
 - h) zorgen voor een gecoördineerde, systematische en kwantitatieve gegevensverzameling;
- 5° de opvoedingswinkel is centraal gelegen, is vlot bereikbaar, is gevestigd in een of meer toegankelijke gebouwen en hanteert gezinsvriendelijke openingsuren;
- 6° de opvoedingswinkel maakt gebruik van een gamma van beproefde methodieken, respecteert daarbij de subsidiariteit, werkt vraaggericht en multidisciplinair en differentieert zijn aanbod volgens de diverse levensfasen van kinderen en, waar nodig, voor specifieke doelgroepen.

Jongerenwelzijn ondersteunt ter plaatse het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning dat gesubsidieerd wordt overeenkomstig het eerste lid.

§2. De Vlaamse Regering kan het werkingsgebied van een opvoedingswinkel vastleggen, met dien verstande dat dat werkingsgebied ten minste de centrumstad bestrijkt waarin de opvoedingswinkel is gevestigd;

§3. De Vlaamse Regering bepaalt de nadere voorwaarden voor de toekenning van de subsidie-enveloppe en de ondersteuning bedoeld in §1.

De Vlaamse Regering bepaalt de regels met betrekking tot de aanvraag, de vaststelling, de toekenning, de vereffening en de terugvordering van de subsidie-enveloppe. Bij het bepalen van de subsidie-enveloppe legt de Vlaamse Regering resultaten vast die moeten worden bereikt door het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning bedoeld in §1.

De Vlaamse Regering kan de voorwaarden bepalen waaronder het lokaal samenwerkingsverband opvoedingsondersteuning bedoeld in §1 de subsidie-enveloppe kan cumuleren met andere financiering.

Artikel 7

De Vlaamse Regering kent een kwaliteitslabel toe aan de lokale samenwerkingsverbanden opvoedingsondersteuning die gesubsidieerd worden overeenkomstig artikel 6.

De Vlaamse Regering kent een kwaliteitslabel toe aan het lokaal samenwerkingsverband dat uitgaat van een niet in een centrumstad georganiseerd lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°, en dat voldoet aan de voorwaarden van artikel 6, §1, met uitzondering van 1°.

HOOFDSTUK IV - Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning

Artikel 8

De Vlaamse Regering ondersteunt, overeenkomstig artikel 13 van het decreet van 19 maart 2004 betreffende het lokaal sociaal beleid, de gemeenten die geen ondersteuning krijgen bedoeld in artikel 3, door het inzetten van Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning.

De Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning moeten bevorderen dat in de gemeenten bedoeld in het eerste lid wordt voldaan aan de voorwaarden van artikel 3. Bij afwezigheid van een tewerkstelling bedoeld in artikel 3, eerste lid, 1°, kan een lokale coördinator opvoedingsondersteuning, volgens de voorwaarden bepaald door de Vlaamse Regering, met zijn toestemming, worden aangeduid door en onder de actoren vermeld in artikel 5, eerste lid.

Artikel 9

§1. De Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning zorgen met de lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning, overeenkomstig artikel 4, 4°, voor de afstemming op bovenlokaal niveau van het aanbod van opvoedingsondersteuning, in het bijzonder van de pedagogische adviesfunctie.

De Vlaamse Regering bepaalt jaarlijks de werkingsmiddelen voor de Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning. De Vlaamse Regering kan deze werkingsmiddelen afhankelijk maken van de cofinanciering door de provincie.

De Vlaamse Regering kan het werkingsgebied van de bovenlokale niveaus bepalen, met dien verstande dat het werkingsgebied van een bovenlokaal niveau slechts een provincie bestrijkt.

§2. De Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning treden toe tot de netwerken rechtstreeks toegankelijke jeugdhulpverlening, overeenkomstig artikel 13, tweede lid, van het decreet van 7 mei 2004 betreffende de integrale jeugdhulp.

HOOFDSTUK V - Provinciale steunpunten opvoedingsondersteuning en het steunpunt opvoedingsondersteuning van de Vlaamse Gemeenschapscommissie

Artikel 10

De Vlaamse provincie die een provinciaal steunpunt opvoedingsondersteuning opstart of uitbouwt voldoet aan de volgende voorwaarden:

1° het wordt georganiseerd onder de bevoegdheid van de deputatie;

2° het vervult minstens de volgende opdrachten:

a) in overleg met de Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning:

- het faciliteert intergemeentelijke of regionale samenwerking rond opvoedingsondersteuning;
- het stelt initiatieven inzake opvoedingsondersteuning, gelegen buiten de centrumsteden, in staat om op te starten;
- het bundelt goede praktijkvoorbeelden en maakt ervaringsuitwisseling mogelijk;

b) in overleg met het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning:

het zorgt mee voor de provinciale verspreiding van informatie en materiaal voor iedereen die professioneel of op vrijwillige basis opvoedingsondersteuning biedt.

Artikel 11

De Vlaamse Gemeenschapscommissie die een steunpunt opvoedingsondersteuning opstart of uitbouwt voldoet aan de volgende voorwaarden:

1° het wordt georganiseerd onder de bevoegdheid van het College van de Vlaamse Gemeenschapscommissie;

2° het vervult minstens de volgende opdrachten:

a) in overleg met de Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning:

- - het faciliteert samenwerking rond opvoedingsondersteuning;
- - het stelt initiatieven inzake opvoedingsondersteuning in staat om op te starten;
- - het bundelt goede praktijkvoorbeelden en maakt ervaringsuitwisseling mogelijk;

b) in overleg met het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning: het zorgt mee voor de verspreiding in het tweetalige gebied Brussel- Hoofdstad van informatie en materiaal voor iedereen die professioneel of op vrijwillige basis opvoedingsondersteuning biedt.

HOOFDSTUK VI - Initiatieven inzake voorlichting, opleiding, vorming of training in verband met de opvoeding van kinderen

Artikel 12

§1. Binnen de perken van de begrotingskredieten kan de Vlaamse Regering een forfaitaire tegemoetkoming toekennen aan een vereniging, een deelvereniging of een organisatie die een voorlichtings-, opleidings-, vormings- of trainingsactiviteit in verband met het opvoeden van kinderen organiseert, en die haar betrokkenheid bij het opvoeden van kinderen kan aantonen.

De activiteit bedoeld in het eerste lid heeft tot doel opvoedingsverantwoordelijken in staat te stellen kennis, inzichten en vaardigheden te verwerven of verder te ontwikkelen met betrekking tot de opvoeding van kinderen.

§2. Een opleidings-, vormings- of trainingsreeks bevat ten minste drie samenkomsten in een tijdspanne van zes maanden. Die vereiste geldt niet voor een voorlichtingsactiviteit. Alle activiteiten worden georganiseerd voor een groep van ten minste twaalf deelnemers en ten minste acht deelnemers voor bijzondere doelgroepen.

Het aantal activiteiten dat voor de tegemoetkoming in aanmerking komt, is per initiatiefnemer beperkt tot twaalf per jaar.

De begeleider kan met deskundigheid over de opvoeding van kinderen en jongeren spreken.

§3. De Vlaamse Regering bepaalt de procedure voor de aanvraag en de toekenning van de tegemoetkoming volgens welbepaalde criteria voor de begeleider, met bijzondere aandacht voor de plaats en de inbreng van de opvoedingsverantwoordelijken.

HOOFDSTUK VII - Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning

Artikel 13

§1. Bij Kind en Gezin wordt het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning opgericht, dat bestaat uit een adviescomité en een operationele cel.

§2. Het adviescomité bestaat uit experts inzake het opvoeden van kinderen en vertegenwoordigers van de intern verzelfstandigde agentschappen die door de Vlaamse regering worden aangewezen.

Het adviescomité verstrekt advies aan de operationele cel over de inhoudelijke aspecten van de werkzaamheden van het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning.

§3. De Vlaamse Regering bepaalt de nadere regels met betrekking tot de samenstelling, de organisatie en de werking van het adviescomité en de operationele cel.

Artikel 14

Het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning heeft de volgende opdrachten:

- 1° basisinformatie ontwikkelen over het opvoeden van kinderen in diverse levensfasen en die basisinformatie onder meer aanbieden aan het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°, en aan de opvoedingswinkels bedoeld in artikel 6 en artikel 7, tweede lid;
- 2° tekstueel en audiovisueel materiaal maken en verspreiden en zorgen voor de terugkoppeling naar opvoedingsverantwoordelijken;
- 3° een digitaal platform ontwikkelen en updaten over het opvoeden van kinderen in diverse levensfasen, in samenwerking met de opvoedingswinkels bedoeld in artikel 6 en artikel 7, tweede lid;
- 4° telefonische dienstverlening aanbieden aan opvoedingsverantwoordelijken met opvoedingsvragen, in samenwerking met een of meer relevante partners;
- 5° een documentatie- en informatiecentrum uitbouwen over het opvoeden van kinderen in diverse levensfasen;
- 6° de voortgangsbewaking garanderen van het Vlaamse en internationale wetenschappelijk onderzoek over het opvoeden van kinderen in diverse levensfasen;

- 7° participatieve en wetenschappelijk onderbouwde methodieken inzake opvoedingsondersteuning ontwikkelen en verspreiden;
- 8° de opleiding en de permanente vorming organiseren van de lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, organiseren;
- 9° een handleiding opstellen die binnen het lokaal overleg opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 3, eerste lid, 2°, kan worden gebruikt;
- 10° trainingen van professionelen in opvoedingsondersteuning organiseren;
- 11° de gegevensverzamelingen bedoeld in artikel 6, §1, 4°, h), verwerken, en daarover rapporteren aan de Vlaamse Regering.

Artikel 15

De lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning bedoeld in de artikelen 3 en 8, tweede lid, en de Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning bedoeld in artikel 8 rapporteren over hun activiteiten aan het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning.

De Vlaamse Regering legt de nadere regels van die rapportage vast.

Artikel 16

De Vlaamse Regering bepaalt jaarlijks de middelen die, overeenkomstig artikel 80, §2, van de decreten betreffende de radio-omroep en de televisie, gecoördineerd op 4 maart 2005, aangewend kunnen worden voor de financiering van opvoedingsondersteunende televisieprogramma's die gemaakt worden in samenwerking met het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning.

De Vlaamse Regering kan de financiering bedoeld in het eerste lid afhankelijk maken van de cofinanciering door de provincie waarin de regionale omroep gevestigd is.

HOOFDSTUK VIII - Toezicht en rapportage

Artikel 17

De Vlaamse Regering organiseert het toezicht op de naleving van de voorwaarden zoals bepaald in de hoofdstukken II, III en V.

Artikel 18

De Vlaamse Regering brengt tweejaarlijks voor 31 mei bij het Vlaams Parlement in een afzonderlijk rapport verslag uit over en maakt een evaluatie van de werking en activiteiten van:

- 1° het lokaal overleg opvoedingsondersteuning en de lokale coördinatoren opvoedingsondersteuning als bedoeld in artikel 3;
- 2° de provinciale steunpunten opvoedingsondersteuning als bedoeld in artikel 9bis;
- 3° het steunpunt opvoedingsondersteuning als bedoeld in artikel 9ter;

2° de opvoedingswinkels bedoeld in artikelen 6 en 7, tweede lid;

3° de Vlaamse coördinatoren opvoedingsondersteuning bedoeld in artikelen 8 en 9;

4° de initiatieven inzake voorlichting, opleiding, vorming of training in verband met de opvoeding van kinderen;

5° het Vlaams Expertisecentrum voor Opvoedingsondersteuning.

HOOFDSTUK IX - Slotbepalingen

Artikel 19

In artikel 5, §2, van de decreten inzake bijzondere jeugdbijstand, gecoördineerd op 4 april 1990, worden de volgende wijzigingen aangebracht:

1° punt 2° wordt vervangen door wat volgt::

“2° het biedt vanuit lokale of sectorspecifieke kennis ondersteuning aan het intern verzelfstandigd agentschap Jongerenwelzijn bedoeld in het besluit van de Vlaamse Regering van 7 mei 2004 tot oprichting van het intern verzelfstandigd agentschap Jongerenwelzijn;”;

2° punten 3°, 4° en 5° worden opgeheven.

Artikel 20

In artikel 9 van dezelfde decreten wordt in §2 een 6°bis ingevoegd, dat luidt als volgt:

“6°bis indien uit de bekrachtigde afwijzing bedoeld in 6° de afwezigheid van een problematische opvoedingssituatie blijkt, wijst de sociale dienst op de mogelijkheden van opvoedingsondersteuning bedoeld in het decreet van [...] houdende de organisatie van opvoedingsondersteuning”.

Artikel 21

Het decreet van 19 januari 2001 houdende de inrichting van activiteiten inzake opvoedingsondersteuning wordt opgeheven.

Artikel 22

Dit decreet treedt in werking op 1 augustus 2007.

Tom Dehaene
Vera Jans
Robert Voorhamme
Bart Caron
Vera Van Der Borght
Helga Stevens

Bijlage 2

HOE KWALITEIT DEFINIËREN?

Situering

Uit de bevraging van de deelnemers van de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning bleek dat enkele uitgangspunten steeds terug kwamen in het aanbod van de verschillende aanbieders (cf. discussienota Opvoeden in Brussel), met name:

- ecologische visie
- integraal werken
- toegankelijkheid en laagdrempelig aanbod
- vraaggericht of vraaggestuurd werken
- empowerment als werkingsprincipe

Dezelfde uitgangspunten vinden we terug in de basistekst die aan de basis lag van het decreet opvoedingsondersteuning. We kunnen stellen dat deze uitgangspunten algemeen aanvaard zijn als criteria voor de kwaliteit van opvoedingsondersteuning.

Tegelijkertijd stellen we vast dat de betekenis van deze criteria voor de opvoedingsondersteunende praktijk vaak weinig wordt geëxpliciteerd. Dit bemoeilijkt het gesprek over kwaliteit van opvoedingsondersteuning. Eén van de opdrachten van het lokaal overleg opvoedingsondersteuning is via afstemming en samenwerking een lokaal aanbod opvoedingsondersteuning realiseren. Het is onze visie dat afstemming en samenwerking enkel mogelijk zijn, indien er ook gezamenlijk kan gereflecteerd worden over de kwaliteit van het opvoedingsondersteunend aanbod.

Het 'Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning' ontwikkeld door Lieve Vandemeulebroecke et al. kan ons helpen om tot een dialoog te komen over de kwaliteit van de geboden ondersteuning. Daarom stellen we in deze nota dit 'Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning' voor. Vervolgens leggen we uit waarom we denken dat dit kwaliteitskader een goede houvast biedt voor de discussie en samenwerking.

Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning¹⁹

We beschrijven achtereenvolgens kort op welke manier het kwaliteitskader werd ontwikkeld en de inhoud van het kwaliteitskader.

Ontwikkeling

Het Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning werd ontwikkeld in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap. De ontwikkeling van het kader maakte deel uit van een ruimer onderzoeksproject. Dit omvatte drie opdrachten:

¹⁹ Bron : L. Vandemeulebroecke & A. De Munter (red.) (2004). *Opvoedingsondersteuning. Visie en kwaliteit*. Universitaire Pers Leuven.

- een conceptueel kader ontwikkelen voor gezins- en opvoedingsondersteuning met daaraan gekoppeld een kwaliteitskader
- een evaluatie maken van het bestaande aanbod van opvoedingsondersteuning in Vlaanderen
- beleidsvoorstellen formuleren

Het conceptueel kader en het kwaliteitskader werd ontwikkeld op basis van een dialoog tussen praktijkdeskundigen en onderzoekers.

In concreto werd er gebruik gemaakt van de Delphi-methode: rondetafelgesprekken waaraan 'ervaringsdeskundigen' en vertegenwoordigers uit het werkveld deelnamen. Tijdens deze rondetafelgesprekken werd er gesproken over de definiëring en invulling van opvoedingsondersteuning en de kwaliteit van opvoedingsondersteuning. Het kwaliteitskader werd geconstrueerd op basis van de rondetafelgesprekken en opnieuw voorgelegd. Deze manier van werken betekent dat er een kwaliteitskader werd gecreëerd dat gedragen wordt door de pedagogische praktijk.

Een literatuurstudie over kwaliteit en opvoedingsondersteuning zorgde voor de nodige theoretische input.

Het kwaliteitskader

Het kwaliteitskader definieert kwaliteitscriteria op drie niveaus:

- *macroniveau*: dit is het niveau van de samenleving en het beleid; het benoemt de maatschappelijke factoren die van belang zijn om een goed opvoedingsondersteunend aanbod mogelijk te maken
- *mesoniveau*: niveau van de organisatie; het benoemt de organisatiekenmerken die van belang zijn bij opvoedingsondersteuning
- *microniveau*: het concrete aanbod van opvoedingsondersteuning van een organisatie; het eigenlijke ondersteuningsproces en de kwaliteitscriteria die hierin van belang zijn.

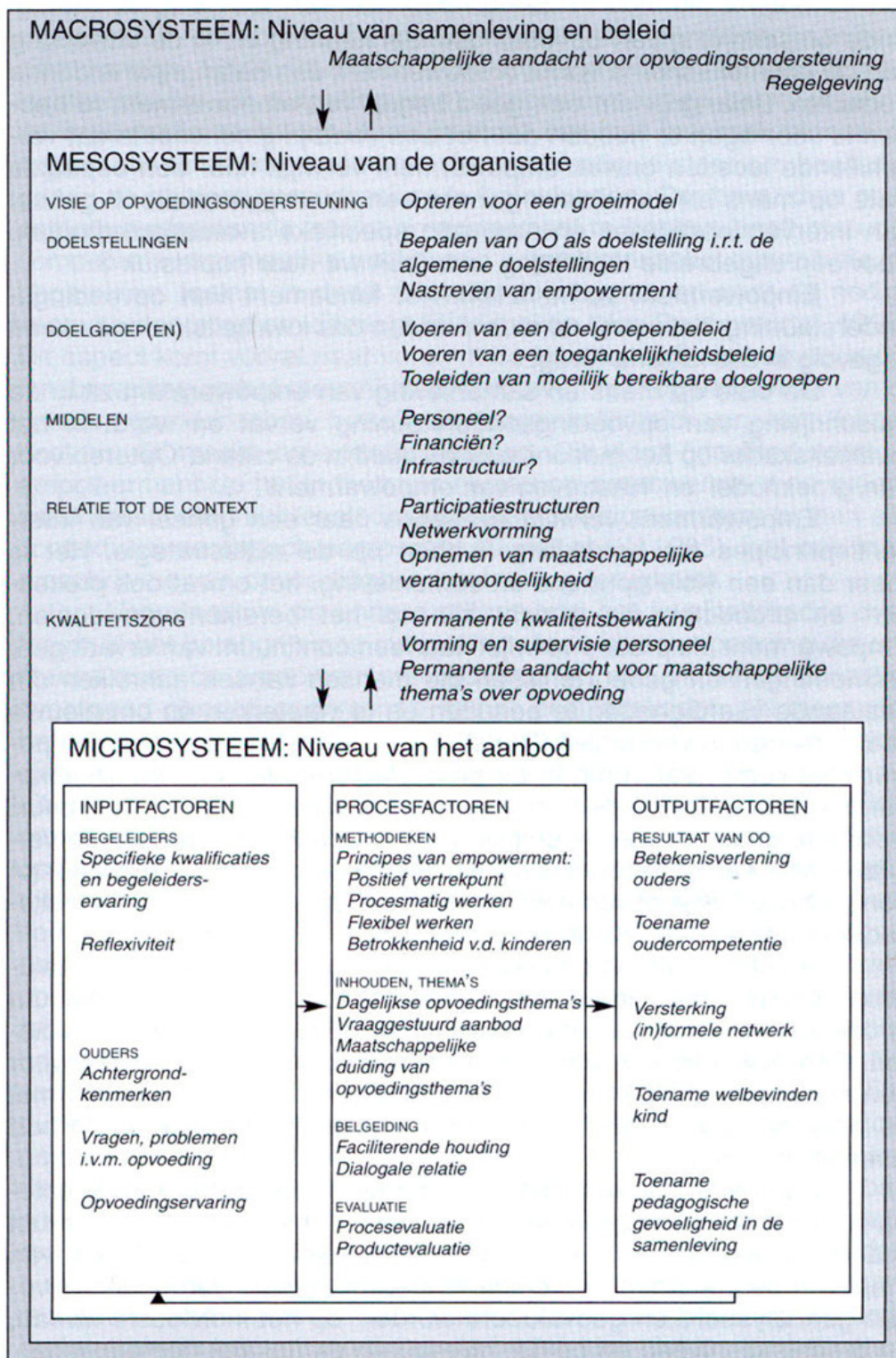
De drie niveaus beïnvloeden elkaar wederzijds.

Een *kwaliteitscriterium* duidt aan wat basiskwaliteit is bij opvoedingsondersteuning (bvb. procesmatig werken).

Elk kwaliteitscriterium wordt vervolgens geconcretiseerd in *kwaliteitsindicatoren*. Deze indicatoren duiden op concrete handelingen of situaties die iets zeggen over de mate waarin het betreffende criterium in de praktijk gerealiseerd wordt (een indicator van het kwaliteitscriterium 'procesmatig werken' is bvb.: de begeleiders besteden ruime aandacht aan de afstemming tussen zichzelf en de ouder/ouderfiguur). Het is dus een manier om te expliciteren wat een bepaald kwaliteitscriterium concreet betekent voor de praktijk.

De kwaliteitscriteria kunnen als algemeen worden beschouwd. De kwaliteitsindicatoren zijn specifiek voor elke organisatie. De vertaalslag moet steeds gebeuren in functie van het concrete aanbod. Het kwaliteitskader ziet er als volgt uit:

Kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning

Elk van de genoemde kwaliteitscriteria wordt vervolgens vertaald naar indicatoren. We geven enkele voorbeelden van de vertaling van kwaliteitscriteria naar indicatoren. Zoals eerder vermeld, moeten deze indicatoren worden aangepast en/of aangevuld in functie van de concrete praktijk van een organisatie.

- Voorbeeld 1: kwaliteitscriterium 'Nastreven van empowerment' (organisatieniveau / doelstellingen)

Indicatoren:

- In de doelstellingen van de organisatie is er sprake van het bewustmaken van ouders / ouderfiguren van eigen krachten en bekwaamheden inzake het opvoeden van hun kinderen.
- In de doelstellingen van de organisatie is er sprake van het versterken van de eigen krachten en bekwaamheden van ouders/ ouderfiguren inzake het opvoeden van hun kinderen.
- In de doelstellingen van de organisatie is er sprake van het versterken van de maatschappelijke positie van ouders / ouderfiguren.
- In de doelstellingen van de organisatie is er sprake van het versterken van het informele netwerk van ouders / ouderfiguren.
- ...

- Voorbeeld 2: kwaliteitscriterium 'Werkingsprincipes van empowerment: een positief vertrekpunt' (microniveau / procesfactoren / methodieken)

Indicatoren:

- De ouder / ouderfiguren krijgen de ruimte om hun ervaringen, deskundigheid en reflectiecapaciteiten in het aanbod binnen te brengen en te benutten.
- De begeleiders stimuleren de ouders / ouderfiguren om hun sterke kanten in te zetten voor de oplossing van hun problemen.
- De begeleiders spreken de draagkracht en het probleemoplossend vermogen van de ouders / ouderfiguren aan en bevorderen deze.
- ...

- Voorbeeld 3: kwaliteitscriterium 'De betrokkenheid van de kinderen bevorderen' (microniveau / procesfactoren / methodieken)

Indicatoren:

- De begeleiders gaan uit van het interrelationeel karakter van opvoedingsondersteuning. Naast het perspectief van de ouders / ouderfiguren wordt door de begeleiders ook het perspectief van het kind in het begeleidingsproces binnen gebracht.
- Waar nodig en mogelijk worden in het kader van de opvoedingsondersteuning activiteiten voor of samen met het kind of de jongere ingericht.
- ...

- Voorbeeld 4: kwaliteitscriterium 'betekenisverlening ouders' (microniveau / outputfactoren)

Indicatoren:

- Het aanbod voldoet aan de verwachtingen van de ouders / ouderfiguren en/of stelt hen tevreden.
- De ouders / ouderfiguren voelen zich gewaardeerd in hun ouderrol.

- De ouders / ouderfiguren voelen zich gesteund in hun ouderrol.
- Ouders / ouderfiguren vinden het aanbod zinvol, ook voor andere ouders.
- ...

Waarom dit kwaliteitskader?

Dit kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning biedt een gemeenschappelijk taalkader voor organisaties en het beleid om tot een dialoog te komen over de kwaliteit van de geboden ondersteuning.

We kiezen voor dit kwaliteitskader omdat het conceptueel kader dat aan de basis van het kwaliteitskader ligt, sterk aansluit bij de geformuleerde uitgangpunten van de deelnemers aan de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning en de basistekst van het decreet. Een tweede argument voor deze keuze is de constructie van het kwaliteitskader. Het ontstond in dialoog tussen enerzijds praktijk en anderzijds wetenschappelijke kennis over kwaliteit en opvoedingsondersteuning. Het decreet vraagt terecht aandacht voor de onderbouwing van het opvoedingsondersteunde aanbod. Het gebruik van het kwaliteitskader voor opvoedingsondersteuning draagt hiertoe bij.

Op welke manier kunnen we dit kwaliteitskader gebruiken?

Het kwaliteitskader kan door de ad-hocwerkgroep opvoedingsondersteuning (in de toekomst: lokaal overleg opvoedingsondersteuning) gebruikt worden om tot een dialoog te komen over de kwaliteit van de geboden ondersteuning.

Het voorgaande betekent niet dat het kwaliteitskader zonder enige discussie wordt overgenomen. De belangrijkste doelstelling is het creëren van een gemeenschappelijk taalkader en visie. Dit taalkader dient eerst bediscussieerd te worden en moet, waar nodig en mits de nodige onderbouwing, aangepast worden.

Eenmaal er consensus is over de kwaliteitscriteria, kan de stap gezet worden naar de indicatoren. Elke organisatie kan de kwaliteitscriteria vertalen naar indicatoren voor de eigen praktijk. Op deze manier worden gemaakte keuzes geëxpliciteerd en wordt het mogelijk deze te 'confronteren' met de keuzes die andere organisaties maken. Het doel is hier niet consensus over de kwaliteitsindicatoren. Deze zijn immers uniek voor elke praktijk. Het doel is wel kritische reflectie mogelijk maken over de kwaliteit van het opvoedingsondersteunend aanbod.

Bijlage 3

OPVOEDEN IN BRUSSEL vzw: STATUTEN

Elmer vzw, met zetel te 1030 Brussel, Vooruitgangsstraat 317 hier rechtsgeldig vertegenwoordigd door Anne Lambrechts, coördinator en Sonja Cassiman, adjunct coördinator

Centrum Etnische Minderheden en Gezondheid vzw, met zetel te 170 Brussel, Veeartsenstraat 20 hier rechtsgeldig vertegenwoordigd door Sigrid Arents, coördinator

Evens Stichting vzw, met zetel te 2018 Antwerpen, Van Brëestraat 14 hier rechtsgeldig vertegenwoordigd door Tim Verbist, departementshoofd samenlevingsopbouw en Xavier Vidal,
...

Centra voor Opvang en Begeleiding vzw met zetel te 3001 Heverlee, Naamsesteenweg 355 hier rechtsgeldig vertegenwoordigd door Veerle Mertens, coördinator kinderdagverblijven

Kind en Preventie vzw, met zetel te 1030 Brussel, Paviljoenstraat 1-5 hier rechtsgeldig vertegenwoordigd door Lieve De Wulf, coördinator ZITA inloopteam

Kinderdagverblijf De Ketjes vzw, met zetel te 1000 Brussel, Dambordstraat 25 hier rechtsgeldig vertegenwoordigd door Ann De Moor, directeur

hebben besloten om onder hierna volgende voorwaarden over te gaan tot de oprichting van een vereniging zonder winstoogmerk:

TITEL I- BENAMING, ZETEL, DOEL, DUUR

Artikel 1

De vereniging draagt de naam ‘Opvoeden in Brussel’

De vereniging wordt opgericht als een entiteit met rechtspersoonlijkheid, meer bepaald als een vereniging zonder winstoogmerk (hierna “VZW” genaamd) op grond van de wet van 27 juni 1921 betreffende de verenigingen zonder winstoogmerk en de stichtingen, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 1 juli 1921 zoals gewijzigd door de Wet van 2 mei 2002 en de Wet van 16 januari 2003, de wet van 22 december 2003 en de wet van 9 juli 2004 (hierna V&S wet genaamd).

Artikel 2

De zetel van de VZW is gevestigd te 1000 Brussel Vlaamsesteenweg 161, gelegen in het gerechtelijk arrondissement Brussel.

De Raad van Bestuur heeft de bevoegdheid om de zetel te verplaatsen naar iedere andere plaats in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De VZW is opgericht voor onbepaalde duur.

Artikel 3

De vereniging heeft tot doel bij te dragen tot het welzijn en de maatschappelijke participatie van gezinnen met name:

- de socialisering van jonge kinderen en hun ouders
- de ontwikkelingsstimulering van jonge kinderen
- de opvoedingsondersteuning van ouders/ opvoedingsverantwoordelijken
- de bevordering van sociale inclusie in wijken.

Artikel 4

Daartoe wil 'Opvoeden in Brussel' meerdere 'ontmoetingsplaatsen' voor jonge kinderen en ouders/ opvoedingsverantwoordelijken oprichten.

Daarnaast kan de VZW alle activiteiten ontplooiën die rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen tot de verwezenlijking van voormelde ideële niet-winstgevende doelstellingen, met inbegrip van bijkomstige commerciële en winstgevende activiteiten binnen de grenzen van wat wettelijk is toegelaten en waarvan de opbrengsten te allen tijde volledig zullen worden bestemd voor de verwezenlijking van de ideële niet-winstgevende doelstellingen.

De vereniging onderschrijft dat elk kind en elke volwassene het recht heeft zich te ontplooiën in een omgeving die gekenmerkt is door gelijkwaardigheid en respect voor diversiteit. Kinderen en ouders hebben recht op dienstverlening van goede kwaliteit die vrij is van elke vorm van discriminatie, openlijk of bedekt, individueel of structureel en op basis van ras, huidskleur, geslacht, taal, godsdienst, politieke of andere overtuigingen, nationale, etnische of sociale origine, bezit, handicap, geboorte of andere status, zoals vermeld in de missie van het Europese Netwerk DECET (Diversity in Early Childhood Education and Training).

De vereniging onderschrijft de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en het Internationale Verdrag inzake de Rechten van het Kind.

TITEL 2: LIDMAATSCHAP

Artikel 5

De vereniging is een samenwerkingsverband van opvangvoorzieningen, al dan niet aangevuld met initiatieven uit andere, belendende sectoren die een opvangfunctie vervullen en/of een complementair aanbod

(bijvoorbeeld op vlak van preventieve gezinsondersteuning) hebben. De vereniging telt minstens vier actieve leden, hierna verder aangegeven als leden.

De leden worden vertegenwoordigd door hun voorzitter of door volmachtdrager(s) aangeduid door de vereniging.

Daarnaast kan iedere natuurlijke en/of rechtspersoon en/of organisatie zich kandidaat stellen als lid op voorwaarde dat ze getuigen van een welbepaalde deskundigheid, bijzonder belang stellen in samenwerking met de vereniging of voorgesteld worden door een lid van de Raad van Bestuur. Nieuwe leden stellen zich kandidaat bij brief gericht aan de voorzitter van de Raad van Bestuur. De raad van Bestuur stelt de nieuwe leden voor aan de Algemene Vergadering.

De beslissing over de aanvaarding van de kandidatuur van nieuwe leden wordt genomen met een meerderheid van stemmen van de aanwezige of vertegenwoordigde leden van de Algemene Vergadering.

Elk lid beschikt over één stem op de Algemene Vergadering.

Artikel 6

Het lidmaatschap van de leden eindigt door ontslagneming, door overlijden, door uitsluiting of na ontbinding en vereffening van de VZW.

Als een lid in strijd handelt met de doelstellingen van de VZW, kan diens lidmaatschap, op voorstel van het bestuur worden beëindigd door een bijzonder besluit van de Algemene Vergadering waarop minstens twee derden van alle effectieve leden aanwezig of vertegenwoordigd zijn en waarbij voor de beslissing een twee derden meerderheid van de stemmen van de aanwezige of vertegenwoordigde effectieve leden vereist is.

Artikel 7

De Leden zijn geen lidmaatschapsbijdrage verschuldigd.

Artikel 8

Elke natuurlijke persoon, rechtspersoon of organisatie die de doelstellingen van de VZW ondersteunt, kan bij de Raad van Bestuur een schriftelijke en/of mondelinge aanvraag indienen om Steunend Lid te worden
Steunende leden hebben geen stemrecht.

Artikel 9

De Algemene Vergadering (en Raad van Bestuur) kan waarnemers uitnodigen omwille van een specifieke deskundigheid. Waarnemers mogen zich, mits toestemming van de voorzitter, tot de Algemene Vergadering (en Raad van Bestuur) richten. Waarnemers hebben geen stemrecht.

Artikel 10

Leden kunnen zich op elk ogenblik uit de VZW terugtrekken door een formeel aangetekend schrijven te richten aan de voorzitter van de Raad van Bestuur. Het ontslag zal één maand na dit schrijven ingaan.

Steunende Leden kunnen zich op elk ogenblik uit de VZW terugtrekken bij middel van een schriftelijk bericht. Het ontslag wordt effectief één maand na dit bericht.

Artikel 11

Geen enkel Lid kan enige aanspraak laten gelden of uitoefenen op de activa van de VZW op grond van de enkele hoedanigheid van Lid.

Deze uitsluiting van rechten op de activa geldt te allen tijde: tijdens het lidmaatschap, bij beëindiging van het lidmaatschap om wat voor reden dan ook, bij ontbinding van de VZW, enz.

TITEL 3: DE ALGEMENE VERGADERING

Artikel 12

De jaarlijkse gewone Algemene Vergadering wordt bijeengeroepen door de Raad van Bestuur. De Algemene Vergadering bestaat uit alle leden. Alle leden hebben gelijk stemrecht en elk lid heeft één stem.

Alle stemgerechtigden moeten schriftelijk en ten minste acht dagen voor de vergadering worden opgeroepen. per fax en/of per email en/of per gewone post op het nummer of adres dat het effectieve lid daartoe laatst heeft opgegeven aan de Raad van Bestuur.

Bij de oproepingsbrief moet de agenda gevoegd worden. De vergadering wordt gehouden in de zetel van de vereniging, tenzij anders vermeld in de oproepingsbrief.

De bijeenkomsten in een Buitengewone Algemene Vergadering kunnen worden samengeroepen door de Voorzitter en/of op verzoek van minstens 2 bestuurders of wanneer 1/5 van de leden hierom verzoekt.

De uitnodiging wordt minstens acht dagen voorafgaand aan de datum van de Algemene Vergadering naar alle leden verstuurd per fax en/of per email en/of per gewone post op het nummer of adres dat het effectieve lid daartoe laatst heeft opgegeven.

Artikel 13

De algemene vergadering beslist:

Met absolute meerderheid van stemmen van de aanwezige en vertegenwoordigde leden, welke ook het aantal aanwezige leden is, over:

1. goedkeuring begroting en rekening, eventueel inventaris en balans van de vereniging.
2. de benoeming en vervanging en de afzetting van de bestuurders.
3. de benoeming en de afzetting van de commissaris en desgevallend het bepalen van diens bezoldiging.
4. de kwijting aan de bestuurders en de commissarissen.
5. aanvaarding van nieuwe effectieve leden, op voordracht van de Raad van Bestuur.
6. het aanduiden van vereffenaars bij de ontbinding van de vereniging.

Bij staking van stemmen wordt een nieuwe stembeurt gehouden. Bij nieuwe staking van stemmen (pro en contra) is de stem van de voorzitter doorslaggevend.

Met een meerderheid van twee derde van de stemmen van de aanwezige en vertegenwoordigde leden, ongeacht het aantal aanwezige leden, over:

- de uitsluiting op voorstel van de Raad van Bestuur, de omzetting van de vereniging in een vennootschap met een sociaal oogmerk.

Met een meerderheid van twee derden van de stemmen van de aanwezige en vertegenwoordigde leden, in aanwezigheid of bij vertegenwoordiging van minstens twee derden van de leden:

- de wijziging van de statuten, behalve voor de wijziging van het doel.

Met een meerderheid van vier vijfden van de stemmen van de aanwezig en vertegenwoordigde leden, in aanwezigheid of bij vertegenwoordiging van minstens twee derden van de leden:

- de wijziging van het doel van de vereniging.
- de ontbinding van de vereniging.

Wanneer geen twee derden van de leden aanwezig of vertegenwoordigd is, wordt een nieuwe Algemene Vergadering bijeengeroepen die het wijzigen van de statuten of het ontbinden van de vereniging geldig zal kunnen beslissen met een meerderheid van twee derden van de stemmen der aanwezige en vertegenwoordigde leden, ongeacht het aantal aanwezigen.

De tweede vergadering mag niet binnen vijftien dagen volgend op de eerste vergadering worden gehouden.

De agenda die de oproepingsbrief vergezelt, zal in geval van statutenwijziging, doelwijziging en ontbinding steeds uitdrukkelijk melding maken van de voorgestelde wijziging of van het feit dat de ontbinding van de vereniging wordt voorgesteld.

Artikel 14

Leden die niet op de vergadering aanwezig kunnen zijn, kunnen door andere leden worden vertegenwoordigd. Elk lid kan maximum twee volmachten dragen.

Artikel 15

De stemming kan gebeuren door afroeping, door handopsteking of indien gevraagd door minstens een derde van de aanwezige of vertegenwoordigde leden, door geheime stemming.

Artikel 16

De besluiten van de beraadslagingen worden vastgelegd in een verslag ondertekend door de voorzitter en een andere bestuurder van de vereniging en bijgehouden in een afzonderlijke map. Belanghebbende derden kunnen de besluiten inkijken op de maatschappelijke zetel.

Uittreksels en afschriften van de beraadslagingen worden door de voorzitter van de Raad van Bestuur of door zijn gevolmachtigde toegezonden aan alle leden.

TITEL 4: DE RAAD VAN BESTUUR EN VERTEGENWOORDIGING

Artikel 17

De Raad van Bestuur bestuurt de VZW en vertegenwoordigt haar in en buiten rechte. Zij is samengesteld uit ten minste drie leden van de VZW. Het aantal bestuurders is in elk geval steeds lager dan het aantal personen dat lid is van de vereniging.

De bestuurders worden benoemd en afgezet door een Algemene Vergadering, bij gewone meerderheid

(het aantal positieve stemmen is groter dan het aantal negatieve stemmen, onthoudingen worden niet in aanmerking genomen) van stemmen van de aanwezige of vertegenwoordigde leden voor een termijn van drie jaar. Hun opdracht eindigt bij de sluiting van de jaarvergadering. Bestuurders zijn herbenoembaar.

De Raad van Bestuur verkiest onder haar leden een voorzitter die de taken zal vervullen die horen bij deze functie zoals omschreven in deze statuten en ter gelegenheid van zijn/ haar verkiezing.

Artikel 18

De bestuurders kunnen ten allen tijde ontslagen worden door de Algemene Vergadering die daarvoor beslist bij twee derden meerderheid van de stemmen van de aanwezige of vertegenwoordigde leden. Ieder lid van de Raad van Bestuur kan zelf ook ontslag nemen door schriftelijke kennisgeving aan de voorzitter van de Raad van Bestuur. Een bestuurder is verplicht na zijn ontslag zijn opdracht verder te vervullen totdat redelijkerwijze in zijn vervanging kan worden voorzien.

Bij ontslag of overlijden van één van zijn leden kan de Raad van Bestuur voorzien in vervanging door opname zonder stemrecht. De Algemene Vergadering moet het mandaat bekrachtigen. De vervanger voleindigt het mandaat van zijn voorganger.

Het mandaat van een bestuurder kan enkel eindigen door overlijden, afzetting, ontslag of het verstrijken van de duur van het mandaat.

Benoeming, ontslag, aftreden en afzetting van een bestuurder worden binnen de wettelijk voorziene termijn in de bijlagen van het Belgisch Staatsblad bekendgemaakt.

Artikel 19

De bestuurders oefenen in beginsel hun mandaat kosteloos uit. De kosten die zij maken in het kader van de uitoefening van hun bestuursmandaat kunnen op hun verzoek, na goedkeuring door de Raad van Bestuur worden vergoed.

Artikel 20

Geen enkel lid van de Raad van Bestuur kan de vereniging vertegenwoordigen tenzij hij/zijdaartoe gemandateerd is.

Artikel 21

De Raad van Bestuur vergadert na oproeping door de voorzitter zo dikwijls als het belang van de VZW het vereist, alsook na een daartoe strekkend verzoek van de directeur/ coördinator.

De Raad van Bestuur wordt voorgezeten door de voorzitter. Bij afwezigheid van de voorzitter door een door de voorzitter gemandateerde andere bestuurder. De vergadering wordt gehouden op de zetel van de VZW of in elke andere plaats, aangewezen in de oproepingsbrief.

De Raad van Bestuur kan slechts beraadslagen en besluiten, wanneer ten minste de meerderheid van zijn leden aanwezig of vertegenwoordigd is op de vergadering. De besluiten worden genomen

bij gewone meerderheid van stemmen van de aanwezige leden. Bij staking van stemmen, heeft de voorzitter dan wel de bestuurder die de vergadering voorziet, doorslaggevende stem.

In uitzonderlijke gevallen, wanneer de dringende noodzakelijkheid en het belang van de VZW zulks vereisen, kunnen de besluiten van de Raad van Bestuur worden genomen bij éénparig schriftelijk akkoord van de bestuurders. Daartoe is vereist dat er vooraf een unaniem akkoord is onder de bestuurders om tot schriftelijke besluitvorming over te gaan. Schriftelijke besluitvorming veronderstelt in elk geval dat er minstens een beraadslaging plaatsvond per e-mail.

Artikel 22

De notulen worden opgesteld en ondertekend door de voorzitter en een ander bestuurslid en bewaard in een notulenregister dat ter inzage zal zijn van de leden die hun inzagerecht kunnen uitoefenen overeenkomstig de in artikel 9 van het K.B. van 27 juni 2003 vastgelegde modaliteiten.

Artikel 23

Indien een bestuurder, rechtstreeks of onrechtstreeks, een belang van vermogensrechtelijke aard heeft dat strijdig is met een beslissing of een verrichting die tot de bevoegdheid behoort van de Raad van Bestuur, moet hij dit meedelen aan de andere bestuurders vóór dat de Raad van Bestuur een besluit neemt.

De bestuurder met het tegenstrijdig belang, verwijderd zich uit de vergadering en onthoudt zich van de beraadslaging en de stemming over de aangelegenheid waarop het betrekking heeft.

Artikel 24

De Raad van Bestuur oefent zijn bevoegdheden uit als college.

De Raad van Bestuur heeft de meest uitgebreide macht. Al wat niet uitdrukkelijk door de wet of door deze statuten aan de Algemene Vergadering werd voorbehouden, valt onder zijn bevoegdheid.

Hij kan ondermeer alle sommen ontvangen en betalen, van elke ontvangen of betaalde som kwijting geven of vragen, alle roerende en onroerende goederen kopen, verkopen, ruilen, verhuren of in huur nemen, alle overdrachten, legaten, giften en subsidies aanvaarden en ontvangen, alle contracten en overeenkomsten afsluiten, geld plaatsen of ontlenen met of zonder hypotheekstelling, alle zakelijke rechten of verbintenissen verwezenlijken en afstaan, handlichting, beslagneming, voorrechten en pandrechten, in recht optreden als aanlegger of verweerder.

De Raad van Bestuur of de directeur/ coördinator benoemt en ontslaat alle personeelsleden van de vereniging en bepaalt hun bevoegdheden, hun bezoldiging of de hun toekomstige vergoedingen.

TITEL 5 DAGELIJKS BESTUUR

Artikel 25

De Raad van Bestuur kan op zijn verantwoordelijkheid een gedeelte van zijn bevoegdheden afvaardigen aan één of meer van zijn leden of aan een derde.

Het dagelijks bestuur van de VZW op intern vlak en de vertegenwoordigingsbevoegdheid wat betreft dagelijks bestuur kan door de Raad van Bestuur worden opgedragen aan één persoon. Deze afgevaardigde wordt directeur/ coördinator genoemd.

Deze gedelegeerde handelt autonoom, zowel inzake intern dagelijks bestuur als inzake de vertegenwoordigingsbevoegdheid van het dagelijks bestuur

De Raad van Bestuur kan onder zijn verantwoordelijkheid het dagelijks bestuur van de vzw aan de directeur/ coördinator delegeren. De directeur/ coördinator kan namens de raad van bestuur de vzw in rechte vertegenwoordigen tegenover derden, hij beschikt daartoe over de volledige handtekeningsbevoegdheid

De Raad van Bestuur kan voor uitzonderlijke aankopen en investeringsbeslissingen die een door de Raad van Bestuur bepaald bedrag te boven gaan, bepalen dat de coördinator de vzw slechts kan verbinden met de handtekening van ofwel de voorzitter, ofwel een andere bestuurder. De aanduiding, ambtsbeëindiging en afzetting van de coördinator gebeurt door de Raad van Bestuur.

TITEL 6 AANSPRAKELIJKHEID

Artikel 26

De bestuurders zijn niet persoonlijk verbonden door de verbintenissen van de VZW. Tegenover de VZW en tegenover derden is hun verantwoordelijkheid beperkt tot de vervulling van de hun gegeven opdracht overeenkomstig het gemeenrecht, het bepaalde in de wet en in de statuten en zijn ze aansprakelijk voor de tekortkomingen in hun bestuur.

TITEL 7 TOEZICHT DOOR EEN COMMISSARIS

Artikel 27

Zodra de VZW de drempelbedragen vermeld in artikel 17, paragraaf 5 V&S-wet overschrijdt wordt de controle op de financiële toestand, op de jaarrekening en op de regelmatigheid van de verrichtingen hierin weer te geven, aan een commissaris opgedragen, te benoemen door de algemene vergadering onder de leden van het Instituut der Bedrijfsrevisoren voor een termijn van twee jaar. Deze bepaalt ook de bezoldiging van de commissaris.

TITEL 8 ONTBINDING EN VEREFFENING

Artikel 28

Indien de Algemene Vergadering beslist tot ontbinding en vereffening van de vereniging stelt zij twee vereffenaars aan en bepaalt hun bevoegdheden..

Na aanzuivering van het passief wordt het eventueel netto actief overgedragen aan de vereniging(en) en/of instelling(en) waarvan het streven, naar oordeel van de Algemene Vergadering, het meest in overeenstemming tot het doel van de vereniging zelf staat en in elk geval een belangenloze doelstelling heeft.